

“Finans, sadece uzmanların işi, ben finans bilsem hayatta ne işime yarayacak” mı diyorsun? Bu düşünce çok doğru olmayabilir.

Neden mi?

Çünkü;

Finans konusundaki eksik veya yanlış bilgiler yüzünden; yıllarca, binbir emekle biriktirdiğimiz tasarruflarımızı kaybedebiliriz.

Gereği yokken, fazladan borç edinirsek belki de evimize haciz gelebilir.

"Kolay kolay kandırılmam, nasıl olsa benim başıma gelmez" diye düşünürüz ama sırf finansal bilgi eksikliğimizden faydalanan kötü niyetli kişiler bizi dolandırabilir ve maddi kayba uğratabilir.

Neyin ihtiyaç neyin istek olduğunun ayırdına varamazsak, bilinçsizce ihtiyacımız olmayan şeyleri satın alırsak, daha sonra, ihtiyacımız olan elimizdeki şeyleri de satmak zorunda kalabiliriz.

Yani, mali konularla ilgili verdiğimiz yanlış kararlar hayatımızı olumsuz etkileyebilir.

Ancak tüm bunların başımıza gelmesini engelleyebiliriz. Bunun yolu da iyi bir finansal okuryazar olmaktan geçiyor.

Peki bunu nasıl başarabiliriz?

Öncelikle bütçemizi bilmemiz gerekir. Gelirlerimizin ve giderlerimizin dengesini sağlayacak şekilde iyi bir planlama yapmalıyız.

Bunun yanı sıra tasarruf alışkanlığı edinmeli ve gelirimiz ne olursa olsun birikim yapmaya çabalamalıyız.

Sadece bugünü değil geleceği de düşünmeliyiz, birikim yaptığımız parayla zamanı geldiğinde yatırım yapmalıyız.

Ekonomi ve finans alanındaki her kavramı bilmek zorunda değiliz ancak temel finansal kavramlara da aşina olmamız gerekir. Enflasyon, faiz, mevduat ve buna

benzer kavramlar günlük hayatta sıkça kullanılır, bu kavramlarla ilgili bilgi sahibi olmamız gerekir.

Bu kazanmlarımız sadece kendimize değil ülkemize de yarar sağlar.

Örneğin, finansal okuryazarlık seviyesi artan bireyler paralarını daha idareli kullanır ve yapacakları tasarruflarla verimli yatırımların yapılmasına olanak sağlarlar, bu yatırımlar sayesinde tasarruf sahipleri kazanırken ülkemizin refah seviyesi de yükselir.

Ayrıca hem birey olarak hem toplum olarak dünyadaki değişimlere ayak uydurmak için de finansal okuryazarlık çok önemli. Çünkü dünya artık küresel bir köy haline geldi, teknoloji ve internet hepimizi birbirimize bağladı, her Şey çok hızlandı.

Bu hız bir taraftan hayatımıza kolaylaştrırken bir taraftan riskleri de yanında getiriyor. Finansal alanda bu kolaylıkların avantajlarından yararlanmak ve tehlikelerinden kaçınmak için finansal okuryazarlık seviyemizi geliştirmeliyiz.

Finansal okuryazarlık yalnızca belli kişilerin değil herkesin sahip olması gereken bir yetenek. Çünkü bu hayatta hepimizin hayalleri var ve bu hayallere finansal hedefler koyarak ulaŐabiliriz.

Örneğin;

Bir ocuğun hayali bir bisiklet olabilir ve bayram harçlıklarını biriktirerek bu hayaline kavuŐabilir.

Aileler yılın yorgunluğunu atmak için güzel bir tatil yapmak isterler. Bunun için yıl içerisindeki gelirlerinin bir kısmını biriktirmeleri gerekir.

Emekliliği rahat ve huzurlu geçirmek için sahil kasabasında Őirin bir ev alabilmek de bu hayallerden biri. Mesela gelirinizin bir bölümünü bireysel emeklilik sistemine yatırarak bu hayaliniz gerçekleştirebilirsiniz.

Kısacası finansal okuryazarlık hepimiz için önemli...

Peki finansal okuryazar olmak size ne gibi faydalar sağlar?

Öncelikle, daha iyi finansal kararlar verebilme yeteneğine kavuşursunuz.

Etkin para ve borç yönetimi yaparsınız.

Finansal hedeflere ulaşmak için daha donanımlı olursunuz.

Bütçenizi planlayıp gereksiz giderlerinizi azaltırsınız.

Daha az finansal stres ve kaygı yaşarsınız.

Borçlanma ve yatırım tercihlerinizi yaparken doğru bilgiyle hareket edersiniz.

Merhaba, Bütçe Nedir? Eğitimine hoş geldiniz.

Bütçe, gelir ve giderleri hesaba katarak belirli bir zaman diliminde ne kadar kazanacağınız ve ne kadar harcayacağınız konusunda tahmin yürütmenizi sağlayan bir finansal plandır. Bütçeler, devlet ve şirketler tarafından yapılabildiği gibi, para kazanan ve harcama yapan her bir birey veya aile de kendi bütçelerini yapabilir.

Bütçe yaparak;

1. Gelir ve giderlerinizi takip edebilir,
2. Harcamalarınızı kontrol altında tutabilir,
3. Paranızı nereye ve ne şekilde harcayacağınızı görebilir,
4. Acil durumlar karşısında beklenmedik giderler için hazırlıklı olabilir,
5. Birikim yapabilir,
6. İstikrarlı bir mali yapı oluşturabilir,
7. Finansal hedeflerinizi gerçekleştirebilirsiniz.

Bütçe yapmak, finansal okuryazarlığın ilk adımlarından biridir ve kısa, orta, uzun vadeli finansal hedefleriniz doğrultusunda kazandığınızdan daha az harcama yapma planı anlamına da gelmektedir. Bir bütçe planı oluşturarak ve disiplinli bir şekilde bu

planı uygulayarak gelir ve giderlerinizi düzenleyip paranızın kontrolünü elinize alabilirsiniz. Böylece para sizi yönetmeyecek, siz paranızı yöneteceksiniz!

İster bir ev veya araba satın alma hayali kuruyor olun, ister iş hayatına atılmış bir yeni mezun olun ya da üniversiteye başlamış ve öğrenim kredisi ile giderlerini karşılayan bir öğrenci olun; doğru bir aylık bütçe, finansal hedeflerinize ulaşmanıza yardım edebilir. Bu doğrultuda hedeflerinizin büyük veya küçük olması, gelirinizin az veya çok olması bütçe yapmanın önünde bir engel değildir. İyi hazırlanmış bir bütçe, gelirinizi kolaylıkla hesaplamanıza, harcama alışkanlıklarınızı analiz etmenize ve bilinçli finansal kararlar almanıza yardımcı olabilir.

Bütçe yapmamakta ısrar mı ediyorsunuz? Bu durumda, finansal hedeflerinize ulaşmakta, tasarruf, birikim ve yatırım yapmakta, öngöremediğiniz harcamalarınızı karşılayacak parayı bulmakta zorluklar yaşayacağınızın ve bir sonraki maaşınızı alana kadar harcamalarınızı nasıl idare edeceğinizi düşünerek stres altında olacağınızın farkında olmalısınız.

Bütçe yapmaktan Korkmayın! Birçok insan için bütçe yapmak; kısıtlanmış hissettiriyor veya istediğiniz şeyleri alamayacağınıza dair olumsuz bir algı yaratıyor, oysaki oluşturacağınız bütçe ile sizin için gereksiz olduğunu farkedeceğiniz harcamalarınızı azaltıp, zorunlu harcamalarınızın yanında istediğiniz şeyleri almak için de gerekli olan parayı ayırabilirsiniz.

Yatırım yapmadan önce finansal durumunuz hakkında bilgi sahibi olmalısınız. Bunu yapmak için varlıklarınız ve borçlarınızı belirlemeniz yeterlidir. Finansal durum tablosu oluşturmak ve bunu belirli aralıklarla güncellemek, finansal durumunuzdaki gelişmeleri kolayca takip edebilmenize ve finansal hedeflerinize ulaşmanıza yardımcı olacaktır.

Bu süreçteki ilk adım, varlıklarınızın toplam miktarını belirlemektir. Varlıklar, sahip olduğunuz maddi değeri olan şeylere denir. Örneğin, sahip olduğunuz gayrimenkuller, araba, altın, gümüş gibi değerli metaller, banka hesabınızdaki para sizin varlıklarınızdır. Varlıklarınızın toplam tutarını hesapladıktan sonra, borçlarınızın toplam tutarını belirleyin. Borçlarınızı devlet, kişi veya kurumlara ödemekle yükümlü

olduğunuz Őeylerin parasal değeri olarak tanımlayabiliriz. Örneğin, vergi borcunuz, arkadaşınızdan aldığınız borç, kredi kartı bakiyeniz, kullanmış olduğunuz ihtiyaç ya da taşıt kredisinin kalan bakiyeleri borçlarınızı oluşturur.

Varlıklarınızın ve borçlarınızın toplam tutarını hesapladıktan sonra, toplam varlık tutarından toplam borç tutarını çıkararak net varlığınızı hesaplayın. Varlıklarınız borçlarınızdan fazlaysa, net varlığınız "pozitif" düşükse net varlığınız "negatif"tir. Net varlığınızın negatif olması durumunda, yatırım yapmaya başlamak sizin için doğru bir zaman olmayabilir. Finansal durumunuzu yeniden değerlendirmeli ve borçlarınızı nasıl azaltabileceğinizi belirlemelisiniz. Örneğin harcamalarınızdan kısarak kredi kartı bakiyenizi düşürebilirsiniz.

Net varlığınız pozitifse ve nakit akıŐınız varsa, bir yatırım planı başlatmaya hazırsınız.

Bütçe Nasıl Oluşturulur?

Paranızı nasıl yöneteceğinizi bilmek, hayatta neler yapabileceğinizi ve nereye gidebileceğinize dair rotanızı belirleyebilir. Finansal başarıya giden yolda ilk adım, finansal geleceğinizin kontrolünün sizde olduğunu anlamaktır. Uygulayacağınız bütçeyle para yönetimi yetkinliğinizi geliştirerek para biriktirebilir, geleceğinizi planlayabilir, borçlarınızı ödeyebilir, finansal özgürlüğünüzü elde edebilir ve bilinçli bir tüketici olabilirsiniz.

Herkes bütçe oluşturabilir! Bütçe oluşturmak için ileri düzey matematik bilgisine sahip olmak ya da finans/muhasebe alanında uzman olmak zorunda değilsiniz. Dört işlem yapmayı biliyor olmak bütçe yapmak için yeterlidir.

Bütçe kişisel bir plan olduğundan herkese uygun tek bir bütçe planı yoktur. Bütçe haftalık, aylık ya da yıllık yapılabilir ancak takip edilebilmesinin kolay olması nedeniyle aylık bütçeyi tercih etmeniz daha yararlı olabilir.

Şimdi iyi bir bütçenin nasıl yapılacağını adım adım inceleyelim.

İlk olarak kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerinizi belirleyin. Kısa vadeli hedefleriniz bir yıl içerisinde, orta vadeli hedefleriniz 1 ila 3 yıl arasında ulaşabileceğinizi düşündüğünüz hedeflerken uzun vadeli hedeflerinize ulaşmanız daha fazla vakit alabilir. Bireylerin gelir ve giderlerinin yanında hedefleri de farklıdır. Örneğin kısa vadeli hedef olarak güzel bir yaz tatili yapmak ya da daha iyi bir bilgisayar sahibi olmak, orta vadeli hedef olarak tüm borçlarınızı kapatmak veya acil durum fonu oluşturmak, uzun vadeli hedef olarak ise bir ev sahibi olmak ya da emekliliğinizi daha refah içinde yaşamayı belirlemiş olabilirsiniz. Unutmayın, hedefleriniz sonradan değiştirilemez değildir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta hedeflerinizin gerçekçi ve ulaşılabilir olmasıdır.

Hedeflerinizi belirledikten sonra hangi gelir kaleminden ne zaman, ne kadar gelir elde edeceğinizi not edin. Sonra giderler kısmına geçin.

Giderlerinizi zorunlu giderler ve isteğe bağlı giderler olarak iki farklı kategoride izleyin. Zorunlu giderler kira, ev kredisi, faturalarınız, mutfak ve ulaşım masraflarınız gibi her ay ihtiyaç duyduğunuz ve çok sık değişiklik göstermeyen harcama kalemlerinizi.

İsteğe bağlı giderleriniz ise dışarda yemek yemek, sinema/konser ve diğer eğlence harcamaları gibi her ay değişebilen ve kolayca kontrol edebileceğiniz giderlerinizdir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir konu ise giderlerinizi kalem kalem iyi tespit edebilmektir. Örneğin kredi kartı harcama tutarlarınızın tamamını zorunlu giderlerinizmiş gibi düşünmemelisiniz. Kart ekstresine bakarak ne kadarının zorunlu ne kadarının isteğe bağlı gider olduğunu belirlemelisiniz.

Gelirlerinizden zorunlu giderlerinizi çıkardığınızda kalan tutar gelirinizin harcanabilir ya da biriktirilebilir kısmını oluşturur. Şimdi kalan tutarın ne kadarlık kısmını biriktirmek ne kadarlık kısmını harcamak istediğinize karar vermeniz gerekir. Bunun için belirlediğiniz hedeflere ayda ne kadar birikim yaparak ulaşabileceğinizi hesaplayın. Diğer taraftan aylık isteğe bağlı harcamalarınızdan ne kadar vazgeçebileceğinizi de dikkate almanız gerekir.

Sizin için zorunlu olmayan ancak yapmaktan keyif aldığınız harcamalarınız ile ileride ulaşmayı planladığınız finansal hedefler arasında çoğu zaman bir ödünleşme olduğunu unutmamalısınız. Örneğin dışarda yeme alışkanlığınız ya da pahalı tatil veya hobileriniz ileride ev sahibi olma hedefiniz için yeterli tutarda para biriktirememiş olmanıza sebep olabilir.

Eğer paranızı ne şekilde bölüştüreceğinize tam olarak karar veremiyorsanız belli bir kurala göre hareket edebilirsiniz. Bunun için zorunlu harcamalarınızın gelirinizin ne kadarlık kısmını oluşturduğunu hesaplayın. Bu oran kişiden kişiye değişiklik gösterir. Örneğin zorunlu harcamalarınız gelirinizin %50'sini oluşturuyorsa, gelirinizin kalan %50'si isteğe bağlı harcamalarınız ve aylık birikiminizin toplamını oluşturuyor demektir. Gelirinizin %25'ini harcamalarınıza %25'ini birikime ayırabilirsiniz. Bu durumda 50/25/25 kuralını uyguluyorsunuz demektir. Eğer zorunlu harcamalarınızın gelirinizdeki payı daha yüksekse bu kuralı örneğin 70/15/15 olarak da belirleyebilirsiniz.

Gelirinizi zorunlu giderleriniz, isteğe bağlı harcamalarınız ve birikim arasında paylaştırdıktan sonra ise bütçenizi oluşturmuş olursunuz. Artık uygulama kısmına geçebilirsiniz.

Bütçe Uygulamasında Önemli Hususlar

Bütçenizi oluşturduktan sonra kat ettiğiniz yolu görebilmek için harcamalarınızı düzenli olarak takip edin. Gelirinizin her bir lirasını ne şekilde değerlendireceğinizi planlamış olsanız bile bazen işler beklediğiniz gibi gitmez ve kendinizi aylık bütçelediğiniz tutardan daha fazla harcamış olarak bulabilirsiniz. Bu durum o ay birikim için kenara bütçelediğinizden daha az para ayırmanıza sebep olur. Bütçenize sadık kalamadığınız için motivasyonunuzu kaybetmek yerine, o ayki fazladan harcamalarınızın gerekçesini anlamaya çalışın. Bu durum, bütçenizi hazırlarken zorunlu gider kalemlerinizi eksik belirlemiş olmanızdan kaynaklanabilir. Eğer öyleyse bütçenizdeki gider kalemleriyle ilgili düzeltmeler yaparak bütçenizi güncelleyin. Yaptığınız bütçenizde bir eksiklik yoksa ve bunun gereksiz yaptığınız bir harcamadan kaynaklandığını düşünüyorsanız, fazladan yaptığınız harcama kadar birikim

hesabınızdan borç aldığınızı düşünün ve sonraki aylarda bu borcunuzu bütçelediğinizden daha az harcama yaparak birikim hesabınıza ödemeye çalışın.

Unutmayın, bütçenizin size ve yaşam tarzınıza uygun olması gerekir. Aksi halde oluşturduğunuz bütçeyi uygulamakta çok fazla zorluk yaşayabilir ve sonuç olarak bütçe uygulamasına devam etmek istemeyebilirsiniz. Bütçe yapmayı, harcamalarınızı tamamen kısarak birikim yapmak olarak yorumlamayın. Bütçe, harcamalarınız ve finansal hedefleriniz arasında mümkün olan en iyi dengeyi bulmanız için kullanacağınız bir araçtır. Bütçe yaparken isteğe bağlı harcamalarınız size yapılmaması gereken harcamalar olarak görünebilir, ancak örneğin eğlence ya da dışarda yemek için hiçbir bütçe ayırmamak gerçekçi olmayacaktır, bunun yerine bu tarz harcamalarınıza yaşam tarzınızla uyumlu bir bütçe ayırmalı ve bu bütçeye uygun hareket etmeye dikkat etmelisiniz.

Hayat şartlarımız her an değişebileceği için oluşturduğumuz bütçe de dinamik bir yapıya sahiptir. Değişen şartlara göre de bütçenizde güncelleme yapabilirsiniz. Ek gelir elde etmeye başlayabilirsiniz, aylık gelirinize azalmayla karşılaşabilirsiniz ya da zorunlu giderlerinizde bir artış yaşanabilir. Gelir ve giderlerinizde değişiklik olduğunda bütçenizi de buna göre yeniden düzenleyin. Örneğin, zorunlu harcamalarınız artmaya başlarsa, isteğe bağlı harcamalarınız için ayırdığınız bütçeyi azaltmanız veya birikim hedefinizi değiştirmeniz gerekebilir. Ya da geliriniz artarsa veya bir borcunuzu öderseniz daha fazla birikim yapmaya başlayabilirsiniz.

Bütçe uygulamasına tüm ailenizi dahil ederek bunu bir ekip çalışması haline getirin. Onlara bütçe uygulamasının öneminden, ulaşmak istediğiniz finansal hedeflerden bahsedin ve gelirlerinizi artırma ya da maliyetlerinizi düşürme konusunda hangi adımları atabileceğiniz konusunda onlardan fikir isteyin.

Bütçe uygulamasına başladığınız ilk ayda planladığınızdan çok daha fazla harcama yapmanız cesaretinizi kırabilir. Bu nedenle bütçe uygulamasına çok fazla harcama yapmanızı gerektiren ve tasarruflu olmakta zorlanacağınız bir zamanda başlamayın. Örneğin yakın zamanda seyahat ya da tatil planınız varsa bütçe uygulamasına başlamayı erteleyebilirsiniz.

Bütçenize uygun hareket etmeniz durumunda kendinizi bütçenize çok zarar vermeyecek bir şekilde ödüllendirebilir ve bu şekilde motivasyonunuzu artırabilirsiniz.

Bütçeyi size en kolay gelen şekilde oluşturun. Kağıt üzerinde oluşturabileceğiniz gibi, bilgisayarda bir excel sayfasında ya da bir bütçe uygulaması kullanarak da bütçenizi oluşturabilirsiniz. Bütçe oluştururken kullanabileceğiniz çalışma sayfasına aşağıdaki linke tıklayarak ulaşabilirsiniz.

Bütçe Problemleri

Bütçenizi takip ederken, bazı harcama kalemlerinde ayırdığınız aylık bütçenin üzerinde harcama yaptığınızı ve buna engel olamadığınızı farkedebilirsiniz. Böyle durumlarda harcamalarınızı daha rahat kontrol edebilmek için zarf metodunu kullanabilirsiniz. Örneğin dışarda akşam yemeği için aylık 1.500 lira bütçe ayırdığınızı varsayalım, maaş gününüzde 1.500 lirayı bir zarfa koyup dışarda akşam yemeğiyle ilgili harcamalarınızı bu zarftan yapabilirsiniz. Zarfta para bittiğinde o ayın sonuna kadar akşam yemeklerini evde hazırlamanız gerektiğini farketmeniz daha kolay olacaktır. Eğer nakit taşıma sizin için uygun değilse ön ödemeli kart kullanarak da bu metodu uygulayabilirsiniz.

Birçok insan bütçe yaparken gelecekteki harcama planlarını geçmişte paralarını nasıl kullandıklarına bakarak yapar. Ancak bazı harcama kalemleri kendini belirli aralıklarla tekrar etmediği için çoğu zaman göz ardı edilebilir. Örneğin bir yakınınızın evlenmesi nedeniyle düğün hediyesi almanız, düğün için seyahat etmeniz ya da kıyafet almanız gibi çeşitli harcama kalemlerinizi oluşabilir. Bu gibi durumlar kendini belirli aralıklarla tekrar etmiyor olsa da ileride benzer harcamalara katlanmanız oldukça olasıdır. Bu nedenle yapacağınız bütçede de düzensiz harcama kalemlerine yer vermeniz gerekir. Bunun en iyi yolu bütçeleme yaparken öngördüğünüz düzensiz harcamalarınız için birikim yapmanızdır. Örneğin bir yakınınızın nişanlandığını öğrendiğinizde yakın bir zamanda düğün olabileceğini öngörüp bununla ilgili harcamalarınız için birikim yapmaya başlayabilirsiniz. Eğer öngörü yapmak sizin için zor geliyorsa son bir yıldaki düzensiz harcamalarınızı toplayıp 12'ye bölerek gerekli aylık birikim tutarını hesaplayabilirsiniz.

Bütçe yaparken her bir harcamayı kategorilere ayırmak ve her bir kategori bazında harcama kısıtı belirlemek önemlidir. Ancak bu yöntem, harcama kalemleri aydan aya çok fazla değişiklik gösteren kişiler için uygun olmayabilir. Ya da bu yöntemi uygulamak için gerekli vakit ve enerjiyi harcamak sizin için zor olabilir. Eğer öyleyse, sıfır toplamli bütçe yöntemini uygulamak uygun bir çözüm olabilir. Bu yöntem şu şekilde işler. Gelirinizi elde ettikten sonra harcama dışındaki amaçlarla kullanacağınız parayı harcama hesabınızdan ayırıştırın, borç ve fatura ödemelerinizi yapın, birikim için bütçelediğiniz parayı da birikim hesabınıza gönderin. Artan tutar o ay harcamalarınızda kullanabileceğiniz paradır. Faturalarınızı, borçlarınızı ödediğiniz ve planladığınız birikim tutarını kenara ayırmış olduğunuz için kalan parayı o ay dilediğiniz şekilde harcayabilirsiniz.

Düzenli Geliri Olmayanlar İçin Bütçe Önerileri

Bütçe yapma konusundaki yöntemlerin çoğu her ay sabit bir gelirinizin olduğunu varsayar. Geliri mevsimsel olarak değişen tarım veya turizm gibi sektörlerde faaliyet gösteriyorsanız, kazandığınız komisyonlar gelirinizin büyük bölümünü oluşturuyorsa, ya da serbest meslek kazancı elde ediyorsanız geliriniz her ay değişiklik gösterebilir.

Endişelenmeyin gelirinizin her ay değişiklik gösteriyor olması bütçe yapmanız için bir engel değildir. Anlatacağımız bütçeleme stratejilerini kullanarak kendinize sağlıklı bir finansal altyapı oluşturabilirsiniz.

Düzenli geliri olmayanlar tarafından yüksek ve düşük gelirli aylar için ayrı bütçeler yapılabilir. Ancak, yüksek gelirli aylarda edindiğimiz harcama alışkanlıklarımızı düşük gelirli aylarda bırakmak o kadar kolay olmayabilir, bu harcamalarımızı borçlanma yoluyla karşılamayı tercih edebiliriz ve bu bizi bir borç sarmalına sokabilir. Bu nedenle farklı dönemler için farklı bütçelerin uygulanması oldukça zordur. Bunun yerine, başka bütçeleme stratejileri kullanabilirsiniz.

Örneğin bütçenizi en kötü senaryoya göre yapabilirsiniz.

Gelecekte elde edeceğiniz gelirler çeşitli senaryolara göre farklılık gösterecektir. Gerçekçi bir en kötü senaryo analizi yapın ve o ay elde edeceğiniz geliri hesaplayın. Bunu önceki yıldaki en düşük aylık gelirinizi bularak da hesaplayabilirsiniz.

Bütçenizi, en kötü senaryoda elde edeceğiniz geliri sabit gelirinizmiş gibi düşünerek yapın. Temel ihtiyaçlarınıza ayıracağınız bütçenizi bu gelirinizle karşılayacak şekilde düzenlemeye çalışın. Sonra, temel ihtiyaçlarınız dışındaki ihtiyaç ve isteklerinizi bir öncelik sırasına göre sıralayın. Bu sıralamayı en vazgeçilemez olandan en kolay vazgeçilebilir olana doğru yapmalısınız. Örneğin acil durum fonu için gerekli birikimi birinci sıraya, emeklilik ya da evlilik planınız için yapacağınız birikim ya da harcamaları ikinci sıraya, cep telefonunuzu yenilemek için belirlediğiniz bütçeyi üçüncü sıraya koyarak bir liste yapabilirsiniz. Ay sonunda en kötü senaryodaki gelirden daha fazla gelir elde ettiyseniz, aradaki farkı listedeki öncelik sırasına göre kullanabilirsiniz.

Eğer en kötü senaryoda elde edeceğiniz gelir temel ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetmiyorsa ilk önce temel ihtiyaçlarınız arasında vazgeçilebilir bir gider kalemi olup olmadığını gözden geçirin ve gereksiz gördüğünüz gider kalemlerini ayıklayın. Eğer hala yeterli gelmiyorsa, yüksek gelirli aylarda temel ihtiyaçlarınızı karşıladıktan sonra kalan paranın bir kısmını düşük gelirli aylarda kullanmak üzere kenara ayırmalısınız.

Geliriniz değişken olduğu halde daha öngörülebilirse ya da en kötü senaryoya göre hareket etmekte zorluk çekiyorsanız suni sabit maaş yöntemini uygulayabilirsiniz. Bu yöntem sayesinde gelirinizdeki dalgalanmaları ortadan kaldırmanız ve daha kolay bir şekilde bütçe yapmanız mümkün hale gelir. Bu yöntemi uygulamaya başlamadan önce kenarda belli bir birikiminizin olması gerekebileceğini unutmayın.

Öncelikle önümüzdeki bir yıl boyunca elde etmeyi tahmin ettiğiniz gelirlerinizi kağıda yazın. Bunu belirlerken bir önceki yılda elde ettiğiniz gelirler size ışık tutabilir. Sonra bu tutarları toplayıp 12'ye bölerek aylık ortalama gelirinizi hesaplayın. Ortalama gelirinizden birikim yapmayı planladığınız tutarı düşükten sonra kalan tutarı maaşınız olarak dikkate alabilirsiniz. Eğer gelirlerinizin öngörülebilirliğinin düşük

olduğunu düşünüyorsanız maaşınızı hesapladığınızdan daha düşük bir miktar olarak belirlemeniz daha güvenli olacaktır.

Bir maaş günü belirleyin ve o gün birikim hesabınızdan kendinize maaş ödemesi yapın ve o ay tüm giderlerinizi bu maaşı kullanarak karşılayın. Daha sonra elde edeceğiniz gelirleri de hiç dokunmadan birikim hesabınıza gönderin. Kendinize maaş ödediğiniz birikim hesabınız diğer amaçlarla kullandığınız hesaplardan farklı bir hesap olmalıdır.

Böylece, her ne kadar geliriniz düzensiz de olsa düzenli bir gelire sahipmiş gibi bütçe yapabilirsiniz.

Hayat belirsizliklerle doludur ve her an bizi maddi olarak zora sokabilecek bir durumla karşılaşma ihtimalimiz vardır. Örneğin evimizde veya arabamızda tamir gerektiren bir masraf çıkabilir, hiçbirimiz istemesek de bir gün işimizi kaybedebilir ve bir süre işsiz kalabiliriz ya da kendimizde veya bir yakınımızda bir sağlık sorunu oluşabilir. Karşımıza ne zaman çıkacağını önceden tahmin edemeyiz ancak bu gibi durumlarla çoğu insanın hayatında birkaç kez karşılaşabileceğini söyleyebiliriz.

Ani biçimde maddi açıdan olumsuz bir durumla karşılaştığımızda belli bir miktar nakit paranın acil durum fonu olarak bulunması çok iyi olacaktır. Bu sayede borçlanmadan ya da diğer planlarımızı bozmadan bu zorlukların üstesinden gelebiliriz.

Acil durum fonu yalnızca beklenmedik bir masrafla karşılaşıldığında başvurulması gereken ekstra bir para rezervidir. Diğer mali hedeflerimizden tamamen bağımsız ve öncelikli olmalıdır.

Acil durum fonu olarak ne kadarlık bir birikim yapacağımızı anlamak için öncelikle aylık temel ihtiyaçlarımızı karşılarken ne kadar paraya ihtiyacımızın olduğunu bulmalıyız. Örneğin kira, aidat, faturalar, market alışverişi ve diğer temel ihtiyaçlarımızın ne kadar tuttuğunu hesaplamalıyız. Sonra bu tutarı, fonun bizi idare etmesini istediğimiz ay sayısı ile çarptığımızda acil durum fonu hedefimizi belirlemiş oluruz. Başlangıçta minimum sürenin en az 3 ay olarak belirlenmesi tavsiye edilir,

acil durum fonunun 7-8 aylık ihtiyaçlarımızı karşılaması ise ideal bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Diyelim ki acil durum fonu hedefinizi 80.000 TL olarak belirlediniz. Sonrasında bu tutarı kaç ayda biriktirebileceğinizi belirlemeniz gerekir. Örneğin acil durum fonu için ayda kenara 2.000 TL ayırabilerseniz 40 ayda, ayda kenara 4.000 TL ayırabilerseniz 20 ayda hedefinize ulaşabilirsiniz. Bankadaki maaş hesabınızdan acil durum fonunuzu değerlendirdiğiniz hesaba otomatik para transferi talimatı vermeniz bu parayı harcamanızı zorlaştırır ve daha kolay birikim yapmanızı sağlar.

Bütçenizde ilk yaptığınız hesaplamayla uyumsuz gelişmeler olduğunda aylık olarak kenara ayırdığınız tutarı düşürebilirsiniz. Ancak en önemlisi, aylık biriktirdiğiniz tutarın miktarı azalsa bile birikim yapmaya devam etmektir.

Eğer acil durum fonu için ayırabileceğiniz paranız olmadığını düşünüyorsanız, harcama kalemlerinizi yeniden gözden geçirin. Gereksiz olduğunu düşündüğünüz bazı harcamalarınızın giderleriniz içerisinde önemli bir yer tuttuğunu farkedebilirsiniz. Bu harcamaları yapmak yerine acil durum fonunuza yönlendirerek kaynak sağlayabilirsiniz.

Eğer yıl içerisinde daha önce hesaba katmadığınız bir gelir elde ederseniz bu parayı acil durum fonunuza aktarmak da yararlı olacaktır.

Acil Durum Fonuyla İlgili Dikkat Etmeniz Gerekenler

Acil durum fonuyla ilgili dikkat etmemiz gereken temel prensipler vardır:

Bunların en önemlisi, acil durum fonunun emniyetli ve güvenli bir şekilde bir banka hesabında tutulmasıdır. Yastıkaltı diye tabir edilen yöntemlerle saklanması halinde çalınma veya kaybolma riskiyle karşılaşabilirsiniz. Ayrıca bu birikimlerinizden herhangi bir getiri de elde edemezsiniz.

Acil durum fonunuzu hisse senedi, türev ürünler gibi riskli yatırım araçlarına yatırmanız da önerilmez. Çünkü bu ürünlerin fiyatları oldukça değişkenlik gösterir ve

acil bir durumla karşılaştığınızda hesabınızda düşündüğünüz kadar naktinizin olmadığını farkedebilirsiniz.

Bunun yanı sıra, acil durum fonunuzun diğer amaçlarla kullandığınız banka hesaplarından farklı bir hesapta tutulması da çok önemlidir. Ayrı bir hesapta tutmamanız durumunda bu birikiminizi takip etmeniz zorlaşacağı gibi amacı dışında kullanma ihtimaliniz de artacaktır.

Birikim Yapmak, Neden ve Nasıl?

Birikim, kısa ve uzun vadeli finansal hedeflerimize ulaşmak veya beklenmedik masraflarımızı borçlanmadan karşılayabilmek için gelirimizden ayırdığımız kısımdır. $\text{Toplam Gelir} - \text{Toplam Gider} = \text{Birikim}$ formülü, birikimi çok basit bir şekilde ifade etse de konu uygulamaya geldiğinde birikim yapmak o kadar kolay olmayabiliyor.

Birikim yapamıyor olmamızdaki bir sebep bunu alışkanlık haline getirmemiş olmak, diğer bir sebep ise kazancımız arttıkça harcamalarımızı da artırma eğiliminde olduğumuz gerçeğidir. Kazancımız ne olursa olsun harcamalarımızı sürekli kontrol altında tutarak, az veya çok birikim yapabilir ve hedeflerimize her geçen gün bir adım daha yaklaşabiliriz.

Birikim Yapmanın Avantajları

Birikim sizin için önemli olan hedeflerinize ulaşmanıza yardımcı olur. Aylık yüksek geliriniz olsa bile eğer birikim yapmıyorsanız ileride istekleriniz ve hatta ihtiyaçlarınız için bile para bulma sıkıntısı yaşayabilirsiniz.

Birikim acil durumlarda maddi olarak güvende hissetmenizi sağlar. Acil durumlar olması halinde veya beklenmedik giderleriniz ortaya çıktığında gerekli parayı nereden bulacağım? sorusunu kendinize sormadan rahatlıkla sorunlarınızın üstesinden gelebilirsiniz.

Bir ihtiyacınızı karşılamak istediğinizde kenarda birikmiş paranız bulunmuyorsa kredi kullanıp faiziyle geri ödemek de bir seçenek olabilir. Yapacağınız birikim sayesinde ileride paranızı faiz maliyetine katlanmadan kullanabilirsiniz.

Bütün ihtiyaçlarınızı krediyle karşılamanız mümkün olmayabilir. Örneğin ev veya araba almak istediğinizde ödemenin tamamını krediyle karşılamanız mümkün olmaz, belli bir miktar peşinata ihtiyaınız olabilir.

Birikimleriniz ile yapacağınız yatırımlar sayesinde yüksek getiriler elde edebilir ve karşınıza çıkan fırsatları daha iyi değerlendirme şansı elde edebilirsiniz.

Birikim İçin Hedeflerinizi Belirleyin

Para biriktirmenin ilk aşaması hedeflerinizi belirlemektir. Belli bir miktar para biriktirmeyi hedeflemek yerine, kendinize somut hedefler belirleyin. Örneğin bu sene 40.000 TL para biriktireceğim şeklinde bir hedef koymak yerine, acil durumlarda kullanmak üzere bu sene 40.000 TL birikim yapmalıyım şeklinde hedef koymalısınız. Hedefinizi somutlaştırmak para biriktirme konusunda odaklanmanıza ve motivasyonunuzun artmasına yardımcı olacaktır.

Hedefiniz somut olmasının yanı sıra, ölçülebilir ve ulaşılabilir olmalı ve yapacağınız birikim bir nakit akış planına sahip olmalıdır. Örneğin, hedefinizin yaz tatili için para biriktirmek olduğunu varsayalım. Tatilin maliyetini 20.000 TL ve halihazırda bunun için ayırabileceğiniz paranızı 6.000 TL olarak ltnz. Kalan 14.000 TL'yi biriktirip biriktiremeyeceğinizi anlamak için maddi durumunuzu gözden geçirin, hedefinizin sizin için ulaşılabilir olduğuna kanaat getirirseniz birikim için gerekli nakit akışını belirleyin. Örneğin, önümüzdeki 7 ay boyunca aylık 2.000 TL biriktirme hedefi belirleyebilirsiniz.

Aynı adımları uzun vadeli hedefleriniz için de kullanabilirsiniz.

Birikim Yapmak İçin İpuçları

Herkesin hayatta ulaşmak istediği farklı finansal hedefleri vardır. Ev almak, yatırım yapmak, tatile çıkmak, çocukların eğitim masraflarını karşılamak, evlenmek gibi birçok hedefin gerçekleşmesinin ortak noktası birikim yapmaktır. şimdi finansal hedeflerimize ulaşma yolunda yapılabilecek birikim için bazı ipuçlarından bahsedelim.

- Birikim yapmaya ne kadar erken başlarsanız hedeflerinize o kadar çabuk ulaşırsınız. Birikim yapmak için elinize toplu para geçmesini beklemeyin. Örneğin bu ay maaşınızı alır almaz yüzde birini birikim için açacağınız hesaba aktararak birikim yapmaya başlayabilirsiniz. Önceden uzun süredir birikim yapmayan biriyseniz bu durumu tersine çevirdiğinizi gördüğünüzde birikim yapmayla ilgili aklınızdaki engellerden kurtulmuş olacaksınız. Alışkanlık haline getirdikten sonra da birikimlerinizi artırmak çok daha kolay olacaktır.

- Yapacağınız küçük tasarruflarla da iyi bir birikim oluşturabileceğinizi unutmayın. Örneğin, harcamalarınızdan günde 30 TL tasarruf ettiğinizi düşünün, gözünüze çok ufak bir tutar olarak görünse de bu sayede aylık 900 TL, yıllık 10.800 TL birikim yapabilirsiniz.

- Birikimlerinizi de bir gider kalemi olarak düşünün. Harcamalarınızı yaptıktan sonra kalan parayı biriktirmek yerine her ay gelirinizi elde eder etmez belirlediğiniz tutarda parayı kenara ayırın. Bu tutarı da her ay düzenli ödemeniz gereken kira, fatura, aidat gibi bir gider kalemi olarak düşünerek kendi birikim hesabınıza aktarın. Bu aktarımı her ay manuel olarak yapmak yerine bankanıza vereceğiniz otomatik ödeme talimatı ile gerçekleştirin.

- Birikimlerinizi harcama yaptığınız hesapta tutmayın, bunun yerine getiri sağlayan bir banka hesabına aktarın. Bu sayede paranız değer kazanırken, harcamalarınızda bu parayı kullanma ihtiyacı hissetmediğinizi fark edeceksiniz.

- Bütçenizi yaparken hesaba katmadığınız prim, ikramiye, banka promosyonu gibi gelirlerinizi doğrudan birikim hesabınıza aktarın.

- Her bir hedefiniz için biriktirdiğiniz parayı ayrı hesaplarda takip etmeye çalışın. Çoğu banka ana hesabınızın altında ayrı hesaplar açarak bu imkanı size sağlayabilir. Örneğin, tatil, acil durum fonu, ev veya araba hedefleriniz için farklı hesaplar açabilirsiniz. Böyle yaparak her bir hedefinize ayrı ayrı odaklanmanız daha kolay olacaktır.

Eğer bir harcamayı yapıyorsanız bunun size sağlayacağı faydanın harcama için katlanacağınız maliyetten daha yüksek olması gerekir. Harcamanın maliyeti parasal bir tutardır. Ancak sağladığı faydayı parasal bir tutar olarak hesaplamak çok kolay olmayabilir. Bunun yerine karşılaştırma yapmak için kendinize uygun farklı yöntemler geliştirebilirsiniz.

Örneğin, maliyetinizi, verdiğiniz emek olarak düşünebilirsiniz. Bu yöntemi şöyle uygulayın. Ücretinizi saatlik olarak hesaplayın ve yapacağınız harcama için kaç saat çalışmanız gerektiğini belirleyin. Örneğin lüks bir akşam yemeği yemek sizin için on saatlik çalışmaya karşılık geliyorsa, bu yemek karşılığında on saat çalışmayı isteyip istemeyeceğinizi düşünün. Bu şekilde, satın aldığınız şeyin bu paraya değip değmediğini anlamak sizin için daha kolay olacaktır. Bu yöntemi uygularken duruma göre saatlik ücret yerine günlük ya da aylık ücretinizi de kullanabilirsiniz.

Diğer bir yöntemde ise satın alacağınız ürün için kullanım başına ne kadar ödeme yapacağınızı hesaplayın. Bunu yaparken öncelikle o ürünü kaç kez kullanabileceğinizi belirlemeniz gerekir. Örneğin telefonunuzu 3 yılda bir değiştirdiğinizi varsayalım. Bu hesaplama göre telefonunuzu yaklaşık 1.000 gün kullanacaksınız demektir. Almak istediğiniz telefonun fiyatını 1.000'e bölerek sizin için günlük kullanım ücretini bulabilirsiniz. Bunu bulduktan sonra kullanım başına bu kadar ödeme yapmak isteyip istemeyeceğinizi sorgulayın.

Ne kadar para kazanırsak kazanalım kendimiz ya da ailemiz için kullanabileceğimiz paranın belli bir sınırı olacaktır. Parayı kullanabileceğimiz alanlar ise sınırsızdır. Yaptığımız her bir harcama o parayla yapabileceğimiz diğer şeyleri yapmaktan vazgeçtiğimiz anlamına gelir. Harcamanın size maliyetini para cinsinden düşünmek yerine o parayla başka neler yapabileceğinizi yani, alternatif maliyetinizi düşünün. Daha zorunlu ihtiyaçlarınızın olup olmadığını, bu parayı kendiniz veya aileniz için daha faydalı alanlarda kullanıp kullanamayacağınızı belirleyin. Yaptığınız harcamaların gelecekte ulaşmak istediğiniz finansal hedeflerinize erişmenize engel olabileceğini de göz ardı etmemelisiniz.

Maaşınızı ayın ortasında bitirip ay sonuna kadar kaygı içinde mi yaşıyorsunuz? Ya da bitmek bilmez harcamalarınızın birikim yapmanıza engel olduğunu mu düşünüyorsunuz? Harcama yapmak çoğu zaman kısa süreli keyif almanızı sağlasa da eğer ipin ucunu kaçıranlardansanız kendinizi borç sarmalı içinde bulmanız oldukça olasıdır. Daha bilinçli harcama alışkanlıkları edinerek bunun üstesinden gelebilirsiniz. İşte sizin için bazı öneriler!

Borçlarınızı gözden geçirin. Harcama yapmadan önce borç durumunuzu gözden geçirin! Borçlarınızı vadesinde ödeyebileceğinizden emin olun. Kredinizi ya da kredi kartı ödemenizi zamanında yapmazsanız borcunuza ilave faiz işler. Halihazırda ödemediğiniz bir borcunuz varken yaptığınız harcamaların aslında sizin için görüldüğünden daha maliyetli olduğunun bilincinde hareket edin.

Hızlı kararlar vermeyin . Harcama kararı verirken acele etmeyin! Bazen kendimizi hızlı karar alma konusunda baskı altında hissedebiliriz. Özellikle bir ürünün fiyatında indirim olduğunu gördüğümüzde ya da ürün bize çok iyi bir şekilde pazarlandığında bir an önce satın alma kararı vermek isteyebiliriz. Ancak ani bir şekilde aldığımız satın alma kararları pişmanlıkla sonuçlanabilir. Bir şeyi satın almadan önce buna gerçekten ihtiyacınız olup olmadığını anlamak için kendinize belirli bir süre tanıyın.

Bunun için 24 saat kuralını uygulayabilirsiniz. Örneğin, internette gezinirken, ihtiyaçlar listenizde yer almayan bir elbise hoşunuza gittiğinde satın alma tuşuna basmadan önce kendinize 24 saatlik süre tanıyın. 24 saat sonra bu elbiseyi satın almanızın gerekli olup olmadığı sorusunu kendinize sorun. 24 saatin sonunda satın alma konusunda eski isteğinizin devam etmediğini fark edebilirsiniz.

Alışverişinizi planlı yapın. Alışverişlerinizi belli bir plana göre yapın! Markete gitmeden önce mutfak ve diğer gerekli ev ihtiyaçlarınızın listesini oluşturun. Haftalık yemek programı oluşturmanız da liste içeriğini belirlemenize yardımcı olacaktır. Plansız bir şekilde gidilen alışverişlerde gereksiz şeyler almanız ve aldığınız ürünlerin bir bölümünün tüketilmeden çöpe atılması olasılığı oldukça yüksektir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise karnınız açken özellikle market

alışverişlerine çıkmamaktır. Açken yaptığımız alışverişlerde, tokken aklımıza bile gelmeyecek şeyleri satın alma eğiliminde olabiliriz.

Alışveriş terapi olarak görmeyin. Bizi ihtiyacımız olmayan şeyleri satın almaya iten bir diğer sebep ise alışveriş yapmayı bir terapi olarak görmektir. Özellikle üzgün ve stresli hissettiğimiz zamanlarda kendimizi çoğu zaman rasyonel olmayan harcamalar yaparken bulabiliriz. Bugün günümüz iyi geçmediyse satın alacağımız yeni bir spor ayakkabı keyfimizi kısa süreliğine yerine getirse de ay sonu gelen kredi kartı ekstresi keyfimizi tamamen kaçırabilir. Duygusal dürtülerle yaptığımız alışverişin getirdiği mutluluğu, kenarda biriken paramızın arttığını izleyerek de elde edebiliriz.

Beklenmedik gelirlerinizi akıllıca kullanın. Beklenmedik gelirlerinizi akıllıca kullanın! Hayatımız boyunca hiç beklemediğimiz gelirler de elde edebiliriz, ama çoğu zaman bu gelirlerin emek harcanmadan elde edildiğini düşünerek, kolayca harcayabiliyoruz. Oysa hayatta beklemediğimiz gelirlerin yanında beklemediğimiz masraflarla da karşı karşıya kalabiliyoruz ve bu masraflarımızı karşılamamız o kadar kolay olmayabiliyor. Ekstra olarak düşündüğümüz bu gelirlerimizi harcamak yerine, acil durum fonumuza aktararak, ileride çıkabilecek ekstra masraflarımızı karşılamakta kullanabiliriz.

Bütçe yapın. Harcamalarınıza belli kısıtlar getirin! Yapacağımız ilave harcamanın toplam harcamamıza oranı ne kadar düşükse harcama yapmamız o kadar kolay hale gelir. Örneğin 500 TL harcamış olduğumuz bir ayda ilave 500 TL harcama yapmak bizim için önemli bir karar olabilirken, 5.000 TL harcamış olduğumuz bir ayda ilave 500 TL'yi düşünmeksizin harcayabiliriz. Bu durum harcamalarımızda ve dolayısıyla borçlarımızda bir kartopu etkisi yaratır. Harcamalarımız için bir bütçe planı oluşturmak ve bütçemizi düzenli bir şekilde takip ederek planımıza uygun hareket etmek, harcamalarımızı daha kolay kontrol etmemizi sağlayacaktır.

BANKACILIK SİSTEMİ

Ekonomide iki farklı aktör vardır. Fon arz edenler ve fon talep edenler. Fon arz edenler, ellerinde ihtiyaçlarından fazla fon bulunan kişiler iken, fon talep edenler ihtiyaç duydukları kadar fona sahip olmayanlardır. Bu kişiler arasında borç ya da ortaklık ilişkisinin doğması kaçınılmazdır. Gelin borç ilişkisine göz atalım. Borç isteyenlerin, bu borcu verebilecek kişileri bulması pek kolay değildir, bulsa bile şartlarda anlaşılamayabilirler. Örneğin, yatırım yapmak isteyen bir kişi yatırımından ancak üç yıl sonra gelir elde etmeye başlayabilecek ve ancak üç yıl sonrasında geri ödeme yapabilecektir, ancak fon fazlası olan kişiler en fazla bir yıllığına borç vermek istiyor olabilir.

Bir diğer önemli nokta da güven problemidir. Fon fazlası olan kişiler geri ödemenin zamanında ve tam olarak yapılmasını ister ancak bundan pek emin olamayacağı için borç vermek istemeyebilir. Bu durumda, birikim sahibi olmayan bireyler ihtiyaçları ve gelirleri arasındaki zamansal uyumsuzluklar nedeniyle zorluk yaşayabilir veya yatırımlar için gerekli para bulunamayacağından ekonomik gelişim sağlanamayabilir.

Günümüzde bu gibi problemlerin çözümünde bankalar büyük rol oynamaktadır. Sistem şu şekilde işler; ihtiyacından fazla parası olanlar bu paralarını bankada tutar ve bunun karşılığında bir miktar faiz geliri elde eder. Banka bu paraların bir kısmını Merkez bankasına teminat olarak yatırır, bir kısmını nakit kullanmak isteyen kişiler için kullanıma hazır olarak bekletir. Kalan kısmını da kredi olarak verir. Bu sistemde borç verenler ve borç alanlar birbirleriyle hiçbir şekilde muhatap olmaz, iki tarafın da tek muhatabı bankadır.

Bankalar borç verirken, birikim sahiplerine ödedikleri faizden daha yüksek faiz ister. Çünkü bankaların temel gelirini bu faiz oranlarının arasındaki fark oluşturur. Ancak, aradaki farkın tamamı bankanın karı değildir, çünkü banka bu hizmetleri sağlayabilmek için çok sayıda şube açar ve personel çalıştırır ve bunlarla ilgili birçok gidere katlanır.

Ayrıca bankalar temerrüt ve vade uyuşmazlıkları gibi nedenlerle çeşitli riskler de almaktadır. Bankalar kendisine borç veren kişilere faizleri ödemekten kaçınmazken, verilen kredilerin bir bölümü geri ödenmeyebileceği için zarar edebilirler.

Ayrıca, bankaya verilen borçlar kısa vadeliyken, banka tarafından verilen krediler genellikle daha uzun vadeli. Kredilerdeki faiz oranları genellikle sabit orandır ve dönemin şartlarına göre belirlenir. Banka örneğin mevduat sahiplerinden bir yıllığına %8 faizle borç alıp, %10 faizle 10 yıllık kredi verebilir. Ancak, sonraki yıllarda faiz oranlarının artması durumunda banka mevduat sahiplerine %12 faiz ödemeye başlayabilir. Bu durumda banka ilk yıl %2 gelir elde etse de, sonraki yıllarda %2 zarar eder.

Bankalar bu ve bunun gibi birçok riski yönetmek zorundadır. Ülkemizde bankacılık faaliyetleri sıkı bir şekilde düzenlenmektedir. Yapılan düzenlemelerle, bankaların mali yapılarının zayıflaması önlenmekte ve bankaların karşılaşılabilecekleri risklerin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde, bankada parası olanlar korunurken, bankaların ekonomide sistemik risk oluşturması da engellenmektedir. Ayrıca Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, yani TMSF tarafından bankalar nezdindeki hesaplara ilişkin olarak belli bir tutara kadar ödeme garantisi verilmektedir. Sağlanan bu güvence sayesinde bankalara belli bir tutara kadar para yatırmanın hiç bir riski bulunmamaktadır.

Banka Kartı ve Kredi Kartı

Haydi kredi ve banka kartlarından bahsedelim. Her ikisi de satın aldığınız şeyler için ödeme yaparken nakit yerine kullanılır. Yanınızda para taşımaya göre daha güvenlidir ve hemen hemen her yerde kabul edilir. Bu kartlarla yaptığınız harcamalarla ilgili detayları dijital bankacılık kanalları üzerinden görebilirsiniz, bu sayede yaptığınız bütçeyi takip etmeniz kolaylaşır. Bu kartlarla yapacağınız işlemler kayıt altında olduğu için kayıt dışılığın önlenmesine de katkıda bulunursunuz.

Ancak banka ve kredi kartı arasında bazı temel farklar vardır:

Banka kartı; Bankamatik kartı, ATM kartı, Para kart olarak da isimlendirilebiliyor. Bu kart banka hesabınıza bağılı olarak çalışır, böylece harcadığınız para doğrudan banka hesabınızdaki bakiyeden düşer. Buna nakit kullanmanın daha pratik hali de denebilir. Paraya nakit olarak ihtiyacınız olduğunda, banka kartınızla, bankanızın ATM'sinden ya da varsa anlaşmalı diğer ATM'lerden ücretsiz bir şekilde para çekebilirsiniz.

Kredi kartında ise satın alma işleminde kendi paranızı kullanmak yerine, kartı veren kuruluşun parasını geçici olarak kullanırsınız. Harcama döneminizin sonunda ödeme bilgilerini gösteren hesap ekstreniz oluşur. Son ödeme tarihine kadar geri ödeme yapmamanız durumunda ise faiz işlemeye başlar. Yani belli bir süreye kadar banka kartıyla hemen hemen aynı işlevi görür, bu süreden sonra yaptığınız harcama bir kredili işleme dönüşür. Kredi kartıyla da ATM'den para çekebilirsiniz. Bu nakit avans işlemidir. Ancak burada banka tarafından belli bir ücret kesintisi olacağını ve nakit çektiğiniz paraya hemen faiz işlemeye başlayacağını unutmayın. Kredi kartları, ayrıca ihtiyaç kredisi kullanmanın da bir alternatifidir. Kredi kartları üzerinden belli limitler dahilinde aylık taksitlerle geri ödeyebileceğiniz bir taksitli nakit avans kredisi de kullanabilirsiniz.

Banka kartının en büyük artısı, harcama yaparken faiz giderine katlanma olasılığınızın bulunmamasıdır. Alacağınız ürünün fiyatı neyse o kadar para ödeyeceğinizden emin olursunuz. Banka kartı sahip olmadığınız parayı harcamanıza engel olur ve bu şekilde bütçenizi yönetmek de daha kolay olacaktır.

Hesabınızda satın alma işleminizi karşılayacak kadar nakit olmadığında ödeme yapamamak borçlanmanızı engellese de bazen sizi zor duruma da düşürebilir. Diyelim ki, aracınızın lastiği patladığı için yolun kenarında mahsur kaldınız. Hesabınızda yeterli para yoksa, banka kartınızın bir işlevi olmayacaktır. Çekici hizmeti ve yeni lastik için yapacağınız ödemede kredi kartı kullanmak size yardımcı olabilir.

Kredi kartı aynı zamanda bir kredili ürün olduğu için kredi notunuzu da etkiler. Kredi kartını düzenli olarak zamanında ve asgari tutarın üzerinde ödüyor olmanız kredi

notunuzun yükselmesini ve kredi verenler nezdindeki kredibilitenizin artmasını sağlar. Bu, ileride konut veya taşıt satın almak için bankaya yapacağınız kredi başvurusunun değerlendirilmesini olumlu yönde etkiler ve daha uygun şartlarda kredi kullanmanıza yardımcı olur.

Kredi kartı, borcunuzu her ay tam olarak ödediğinizde faizsiz alışveriş yapmanızı sağlamasının yanında yaptığınız alışverişler dolayısıyla size ödül puanları da kazandırabilir. Bu imkan banka kartlarında bulunmaz ya da çok kısıtlıdır.

Kredi kartı ve banka kartını en net ayırtıran özelliklerden biri de kredi kartında taksitlendirme özelliği olmasıdır. Banka kartlarıyla yapılan harcamalarda ancak kredili mevduat hesabınız varsa taksitlendirme olabilmekteyken kredi kartıyla, birçok farklı harcamayı belli sınırlar dahilinde taksitlere böldürerek ödeyebilirsiniz. Bu özellikle beyaz eşya, mobilya gibi yüksek tutarlı harcamalarınız için büyük kolaylık sağlayabilir. Ancak her taksitlendirme, ürün ve hizmetlerin peşin fiyatı üzerinden olmayabileceği için alışverişinizi tamamlamadan önce mutlaka taksitli tutarı da öğrenmelisiniz.(yazı)

Kredi kartının birçok dezavantajı da vardır. Ödemelerde gecikmeye düşmeniz durumunda kredi notunuz bundan olumsuz etkilenir. Ödeme güçlüğü yaratacak şekilde çok fazla harcama yapmamak, gereksiz yere pek çok ürünü taksitli almamak kredi kartı kullanımında çok önemlidir. Çünkü kredi kartının ödemede yarattığı kolaylık aynı zamanda kontrolsüz borçlanmaya da yol açabilir. Eğer borcunuzun tamamını ödeyemeyecek duruma gelir ve yalnızca asgarileri ödeyebilirsiniz, finansal durumunuz kötüleşebilir. Çünkü bir yandan harcamalarınıza devam ederken bir yandan önceki borçlarınız nedeniyle sürekli faiz işleyecektir.

PARA TRANSFERİ

Kiranızın ödeme zamanı mı geldi? Şehir dışında üniversite okuyan çocuğunuza para mı göndermeniz gerekiyor? Bir arkadaşınıza borç para mı vermeniz lazım? Bunların hepsini para transferi yöntemlerini kullanarak yapabilirsiniz.

Günümüzde para transferi yaparken kullanılan iki temel yöntem bulunmaktadır. Bunlar havale ve Elektronik Fon Transferi, yani EFT'dir.

Havale; aynı bankaya ait hesaplar arasındaki para transferinde kullanılır ve 7 gün 24 saat gerçekleştirilebilir.

EFT ise farklı bankalardaki hesaplar arasındaki para transferinde kullanılan ödeme sistemidir ve EFT işlemleri hafta içi belirli saatlerde gerçekleştirilebilir. Bu saatler bankadan bankaya değişiklik gösterir. Ayrıca resmi tatillerde de EFT işlemleri gerçekleştirilememektedir.

Bankalar havale ve EFT üzerinden ücret kesintisi yapabilir. Ücretlendirmede her bankanın kendi özel uygulaması ve ücret tarifesi bulunur. Bu ücretlerin üst sınırları Merkez Bankası tarafından belirlenir. Bazı bankalar belli kriterleri sağlayan, örneğin maaş hesabı bulunan müşterilerinden ücret talep etmezken, bazı bankalar hiçbir müşterisinden ücret talep etmeyebilir. Bankadan bankaya değişmekle birlikte havale ücretleri genellikle EFT ücretlerinin yarısı kadardır. Para transferinde hangi bankacılık kanalının kullanıldığı da ücretlendirmede önemlidir. Genellikle mobil bankacılık ve internet bankacılığı üzerinden yapılan transferler ATM'ye göre, ATM'den yapılanlar ise şubeye göre daha düşük ücretlendirilir. Bununla birlikte, EFT yaparken dikkat edilmesi gereken bir konu da işlem saatidir. Bankaya göre farklılık gösterse de genellikle öğlen saat 4'ten sonraki işlemler Geç EFT olarak dikkate alınabilmekte ve bu işlemlerden daha yüksek ücret kesintileri yapılabilmektedir. Para transferi yapmadan önce bankanızın ücret tarifelerine göz atmanız faydalı olacaktır.

Havale ve EFT'yi gerçekleştirirken para göndereceğiniz kişinin IBAN numarası ya da banka, şube ve hesap bilgilerine sahip olmanız gerekir. Ancak birçok banka tarafından sunulan Kolay Adres hizmeti sayesinde artık bu bilgiler olmaksızın da para transferi yapılabiliyor. Kimlik numarası, e-posta, cep telefonu gibi bilgilerinizi belli bir banka hesabınıza Kolay Adres olarak tanımlayabilirsiniz. Örneğin cep telefonu bilginizi bir hesaba Kolay Adres olarak tanımladığınızda size para göndermek isteyen bir kişi yalnızca cep telefonu bilginizi girerek hesabınıza para gönderebilir.

Hayatımıza yeni giren Fonların Anlık ve Sürekli Transferi (FAST) sistemi sayesinde artık farklı banka hesaplarına 7 gün 24 saat para transferi yapılması mümkün hale geldi. EFT işlemleri bankaların yoğunluğuna göre 5-10 dakika sürebilmekteyken, FAST işlemleri saniyeler içinde gerçekleşiyor. FAST sisteminde ayrıca, EFT'den farklı olarak, gönderici ve alıcıya bildirim zorunluluğu da bulunuyor. Ancak, FAST'te işlemler Merkez Bankası tarafından belirlenen limit dahilinde gerçekleştiği için yüksek tutarlı para transferlerine uygun olmayabilir. Mesai saatleri dışında yapılan FAST işlemleri üzerinden daha yüksek ücret kesintisi olabileceğini de unutmayın.

Eğer para göndermek istediğiniz kişinin banka hesabı bulunmuyorsa, PTT'nin sunduğu havale hizmetini de kullanabilirsiniz. Bu hizmet sayesinde alıcı kişi PTT şubesine giderek parayı çekebileceği gibi para alıcının adresine de iletilebilmektedir. Bu durumda ayrıca, ATM'ler üzerinden kartsız işlemle para gönderme yapabilir, bankaların sunduğu Cebe Havale ve İsme Havale veya EFT hizmetlerinden de faydalanabilirsiniz.

Unutmayın, yapacağınız para transferinde uygun ödeme türü seçeneğini işaretlemeniz ve açıklama girmeniz gerekmektedir. Bu kısımlara, ödemeye ilgili uygun bilgileri girmeniz ileride karşılaşılabileceğiniz hukuki anlaşmazlıklarda hakkınızı korumanız açısından önemlidir.

Dijital Bankacılıkta Güvenlik

Bankacılık işlemlerinin dijitalleşmesi sayesinde artık, birçok bankacılık işlemini bankaların web siteleri ya da mobil uygulamalar üzerinden gerçekleştirebiliyoruz ve kart bilgilerimizi kullanarak internet üzerinden alışveriş yapabiliyoruz. Ancak dijitalleşmenin getirdiği bu kolaylıklar aynı zamanda siber güvenlik tehditlerine de kapı açabiliyor. Bu konuda alacağınız bazı önlemlerle güvenliğinizi sağlamanız mümkün.

Hesabınıza erişmek isteyen kötü niyetli kişiler kişisel bazı bilgilerinize ulaşmış olabilir. Bu nedenle dijital bankacılıkta kullanacağınız şifrelerin doğum tarihi ya da kendi isminiz gibi kişisel bilgileriniz yerine tahmin edilmesi zor şifreler olmasına özen gösterin. Şifrelerinizi ve diğer hesap bilgilerinizi fiziki ortamda ya da bilgisayarınıza

not etmemeli ve şifrenizi banka personeli dahil kimseyle paylaşmamalısınız. Unutmayın, hiçbir banka personeli şifrenizi sormayacaktır. Sizi arayıp kendini banka personeli olarak tanıtarak şifrenizi soran kişilere asla güvenmemeli ve şifrenizi kesinlikle vermemelisiniz.

Bilgisayarınızın veya telefonunuzun başından ayrıldığınız anda hesabınıza birisi erişebilir ve saniyeler içinde paranızı başka bir hesaba transfer edebilir. İşlemlerinizi gerçekleştirdikten sonra uygulamalardan güvenli bir şekilde çıkış yaparak bunun önüne geçebilirsiniz.

Herkese açık olan Wi-Fi ağları internete ulaşmanız açısından size avantaj sağlayabilir ama bu ağlar aynı zamanda bilgisayar korsanlarının kolayca saldırabildiği güvenliği düşük ağlardır. Herkese açık olan Wi-Fi ağlarına bağlıyken bankacılık işlemlerinizi yapmamak daha doğru bir tercih olacaktır.

Bilginiz dışında hesaplarınızdan yapılan işlemleri anlayıp hızlıca önlem alabilmek için hesap hareketlerinizi sıklıkla kontrol etmenizde fayda var. Mobil bankacılık uygulamanızın bildirimlerini aktifleştirdiğinizde, gelen bildirimler sayesinde şüpheli bir işlemi hızlıca fark etmeniz mümkün hale gelir.

Banka, hesabınızla ilgili şüpheli bir durum farketdiğinde, sizinle iletişime geçerek kartlarınızı kullanıma kapatma konusunda sizden teyit isteyebilir. Bu nedenle bankanızdaki iletişim bilgilerinizin güncel olduğundan emin olmanız ve iletişim bilgilerinizi değiştirdiğinizde bankanızı bilgilendirmeniz önemlidir.

En yaygın güvenlik tehditlerinden biri de “oltalama” olarak da adlandırılan sahte e-postalardan gelen şifre ve bilgi güncelleme istekleridir. Şüpheli gördüğünüz hiçbir e-postadaki bağlantıya tıklamayın çünkü siz farkında olmadan telefonunuza veya bilgisayarınıza yüklenecek casus yazılımlar üzerinden hesap bilgileriniz kopyalanabilir. Bu konudaki bir başka tehlike de sahte internet siteleridir. Bankaların resmi internet sitelerine benzer siteler kurularak banka müşterilerinin hesap bilgilerinin çalınabilmesi mümkündür. İnternet bankacılığına giriş yapmadan önce adres çubuğunda yazan linkin başında “https” ifadesinin yer alıp almadığına bakılmalı yani sitenin güvenlik sertifikalı olduğu teyit edilmelidir. Ayrıca, bankalar

tarafından internet bankacılığına girişte görebileceğiniz bir güvenlik resmi belirlemeniz istenebilmektedir. Belirlediğiniz güvenlik resmi sayesinde giriş yaptığınız sitenin bankanın resmi internet sitesi olduğunu kolaylıkla anlayabilirsiniz.

Dijital bankacılık uygulamaları iki faktörlü doğrulama yani iki aşamalı güvenlik uygulamaları sunarlar. Örneğin giriş yaparken şifrenizi girdikten sonra SMS ile gelen kodu girmeniz istenebilir. Bu gibi güvenlik tercihlerini açık bulundurmanız önemlidir. Ayrıca internet alışverişlerinde “3 Boyutlu Güvenlik Sistemi” şifresiyle işlem yapmak da güvenliğinizi artırır. Çünkü kartınız çalınsa bile kart bilgilerinizle işlem yapmaya çalışan kişiler 3 Boyutlu Güvenlik Sistemi şifresi sizin telefonunuza geleceği için işlemlerini tamamlayamayacaklardır.

Her ne kadar önlem alsanız da bazen bir şeyler gözünüzden kaçabilir. Kendinizi finansal güvenliğiniz açısından sağlama almak için işlem limitlerinizi sınırlamak ve internet alışverişlerinizde sınırlı limitle kullanabileceğiniz sanal kartlarla ödeme yapmak olası bir güvenlik ihlalindeki kaybınızı azaltacaktır. Sanal kartlar, kullandığınız kartın limitine bağlı olarak oluşturulur ve alışveriş tutarınıza göre limitleri siz belirlersiniz. Sanal kartınızda aynı banka veya kredi kartınızda olduğu gibi kart numarası bulunur ancak herhangi bir şekilde bu kart bilgileri ele geçirilirse ancak belirlediğiniz limit dahilinde kayba uğrarsınız. Kullanacağınız bir başka güvenlik önlemi de IP kısıtlamasıdır. IP kısıtlama özelliği ile İnternet Bankacılığı'na sadece sizin belirlediğiniz IP adresleri üzerinden girilmesini sağlayabilirsiniz.

Mevduat ve Katılım Fonu Sigortası

Mevduat ve katılım bankalarının faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, hak sahiplerinin maruz kalacağı kayıpların kısmen ya da tamamen ödenmesinin garanti edilmesine “mevduat ve katılım fonu sigortası” adı verilmektedir. Ülkemizde mevduat ve katılım fonu sigortasına ilişkin yetki ve görev kamu tüzel kişiliğini haiz Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na yani TMSF'ye aittir.

Mevduat ve katılım fonu sigortası, mevduat bankaları nezdindeki vadeli ya da vadesiz mevduat hesapları ile, katılım bankaları nezdindeki katılma ya da özel cari hesapları kapsar. Türk Lirası cinsinden olan hesapların yanı sıra, döviz, kıymetli maden cinsinden olan hesaplar da sigorta kapsamındadır. Bankalar tarafından satışına aracılık edilen devlet tahvili, hazine bonosu, yatırım fonu gibi yatırım araçları sigorta kapsamında değildir.

Söz konusu sigortaya ilişkin primler, ilgili banka tarafından TMSF'ye ödenir. TMSF ise bankanın faaliyet izninin kaldırılması durumunda hesap sahiplerine 650 bin Türk Lirasına kadar ödeme yapar. Bu tutar her yıl, yeniden değerlendirme oranı dikkate alınarak takvim yılı başından geçerli olmak üzere artırılır.

Burada, bankanın merkezinin Türkiye'de olup olmaması ya da hesap sahibinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup olmaması önemli değildir. Ancak, hesabın ilgili bankanın yurt içi şubelerinde bulunması gerekmektedir. Bankanın yurt dışı şubesinde bulunan hesaplar sigorta kapsamında değildir.

Peki sigortalanan tutar nasıl hesaplanır?

Sigortalanan tutar, bir kişinin her bir bankadaki parası için ayrı ayrı hesaplanır. Gelin örnek üzerinden bakalım.

Ali'nin toplam 1.300.000 lirası var ve tüm parasını A bankasına yatırırsa, bu paranın 650.000 lirası sigorta kapsamındadır. Ali'nin bu parayı A bankasının farklı şubelerine yatırmış olması durumunda da sigortalanan tutar değişmez. Ali parasının 900.000 lirasını A bankasına, 400.000 lirasını B bankasına yatırırsa, A bankasındaki parasının 650.000 lirası, B bankasındaki parasının tamamı, yani toplam 1.050.000 lirası sigorta kapsamında olur. Ali A bankasına 650.000 lira, B bankasına 650.000 lira yatırırsa Ali'nin parasının tamamı sigorta kapsamında olur. Bu hesapların mevduat ve katılma hesabı ya da özel cari hesap olması önemli değildir.

Ortak hesaplarda ise sigorta tutarı, hesaba ortak olanların her biri için ayrı ayrı hesaplanır. Ortak hesapta hesap sahiplerinin payları belirtilmemiş ise her hesap sahibinin eşit oranda paya sahip olduğu kabul edilir.

Örneğin; Ayla ve Ahmet'in ortak banka hesaplarında 2.000.000 lira olduğunu ve bu ortak hesapta eşit paya sahip olduklarını varsayalım. Sigorta kapsamında ikisi de 650.000 liraya kadar olan paralarını geri alabileceklerdir.

Sigorta kapsamında ödemeler Türk Lirası olarak yapılır. Döviz cinsinden hesapların Türk Lirası karşılıkları, bankanın faaliyet izninin kaldırıldığı tarihteki Merkez Bankası döviz alış kurları esas alınarak belirlenir. Kıymetli maden cinsinden hesapların Türk Lirası karşılıkları ise, bankanın faaliyet izninin kaldırıldığı tarihteki Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası seans kapanış fiyatına ve Merkez Bankası döviz alış kurlarına göre belirlenir.

Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılık ya da islami bankacılık olarak da bilinen katılım bankacılığı, fon toplama ve fon kullandırma işlemleri islami kurallara uygun olarak yapılan bankacılık sistemini ifade eder. Bankalarının temel işlevi tasarruf sahipleri ile fon açığı olan kişi ve kurumlar arasındaki fon transferlerine aracılık yapmaktır. Geleneksel bankalar, bu işlevi faiz enstrümanını kullanarak yaparken, katılım bankaları, faiz dışı enstrümanlar kullanır.

Katılım bankalarının mevduat toplama yetkisi bulunmaz. Özel cari hesap ve katılma hesapları üzerinden katılım fonu toplarlar. Özel cari hesaplar, geleneksel bankalardaki vadesiz mevduat hesaplarına benzer. Bu hesaptaki para, talep edildiğinde hesap sahibine ödenir ve herhangi bir getiri sağlamaz.

Katılma hesabı ise geleneksel bankalardaki vadeli mevduat hesaplarından farklıdır. Vadeli mevduat hesabı paranın belli bir süre bankaya borç verilmesi karşılığında önceden garanti edilmiş bir faiz getirisi sunar. Katılım bankacılığında ise, katılma hesabı sahibi bankaya borç vermemektedir. Katılma hesabı açıldığında, hesap sahibinin sermayesini, katılım bankasının ise emeğini ortaya koyduğu bir ortaklık oluşur. Bankaya yatırılan para banka tarafından bir katılım havuzunda toplanır ve bu havuz islami kurallar da gözetilerek fon ihtiyacı olan kişilere kredi olarak kullanılır. İşletilen paranın dönem sonundaki getirisi banka ve hesap sahibi arasında bölüştürülür. Paranın hesapta durduğu süre boyunca elde edilecek getiri önceden bilinemez, banka tarafından kullanılan kredilerdeki kar oranının yanı sıra bu kredilerin bir kısmının geri ödenmemesi nedeniyle banka tarafından ayrılan karşılıklar da getiriye etkilemektedir. Kullanılan kredilerin büyük bölümünün geri ödenmemesi durumunda hesap sahibi anaparanın bir bölümünün kaybedilmesi riskiyle karşı karşıya kalabilir.

Geleneksel bankalarda olduğu gibi katılım bankaları da ticari kredi, konut, taşıt ve ihtiyaç kredisi gibi ürünler sunmaktadır. Ancak, katılım bankaları topladıkları fonları, fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlara doğrudan nakit olarak kullanırmamaktadır. Kredi verme işlemi mal veya hizmetin peşin alınıp vadeli satılması prensibine dayanır. Müşteri satın almak istediği ürün için katılım bankasına başvurur, banka başvuruyu onaylarsa müşteriye vekalet verir ve müşteri satın alma işlemini bu vekaletle banka adına gerçekleştirir. Banka daha sonra bu ürünü müşteriye vadeli olarak satar. Banka, peşin ile vadeli fiyat arasındaki farkı kar olarak kaydeder.

Katılım bankaları tarafından ayrıca faizsiz kredi kartı hizmeti de sunulmaktadır. Bu kartlar, islam dininde haram olarak kabul edilen ürün ve hizmetlerin satışını yapanörneğin şans oyunları oynatan veya tekel bayi gibi iş yerlerindeki harcamalarda kullanılamamaktadır. Kredi kartlarında, katılım bankaları tarafından sunulan ihtiyaç

kredisine benzer usulle taksitlendirme imkanı da sağlanmaktadır. Bu kartlarda asgari ödeme tutarı bulunmaz, son ödeme tarihinde aylık hesap özeti tamamlanıp ödenmesi gerekir. Borcun zamanında ödenmemesi halinde gecikme cezası yansıtılabilmektedir.

Kredi Kartı Kullanımı ve Faizi

Günümüzde neredeyse herkesin cebinde bir kredi kartı var. Kredi kartlarıyla, belirlenen limitler dahilinde borçlanarak harcama yapılabildiği gibi, nakdi kredi de kullanılabilir. Peki bu sistem nasıl işler?

Günümüzde birçok işyeri kartla ödeme kabul ediyor. Bu işyerlerinden kredi kartıyla alışveriş yapıldığında aslında ödemeyi banka yapar ve kartı kullanan kişiyi ödeme tutarı kadar borçlandırır. Yapılan alışverişler nedeniyle oluşan borcun, son ödeme tarihine kadar ödenmesi halinde kredi kartına faiz işlemez. Banka böylece aslında kartı kullanan kişiye yaklaşık 40 güne kadar faizsiz borç vermiş olur. Bu durumda, banka yalnızca yapılan alışveriş nedeniyle kart kullandıran işyerinden komisyon kazanmaktadır.

Kredi kartında hesap kesim tarihleri vardır. Bu tarihler arasındaki dönemlerin her biri bir hesap dönemidir. Örneğin hesap kesim tarihimiz 1 Haziran iken sonraki hesap kesim tarihimiz 1 Temmuz ise 1 Haziran-1 Temmuz arası bir hesap dönemimizdir. Hesap kesim tarihi ile son ödeme tarihi arasında ise en az on gün olmak zorundadır. Buna göre son ödeme tarihimizin de 11 Temmuz olduğunu varsayabiliriz. Bu durumda kredi kartıyla 1 Haziran-1 Temmuz arasında yaptığımız alışveriş harcamaları nedeniyle oluşan borcu 11 Temmuz'a kadar herhangi bir faiz maliyetine katlanmaksızın ödeyebiliriz. Yani, 1 Haziran'da yaptığımız harcama için 40 günlük vade avantajı yakalarken, 30 Haziran'da yaptığımız harcama için 11 günlük vade avantajımız olur. Bu nedenle yüksek tutarlı harcamalarımızı hesap kesim tarihimiz yaklaştığında yapmak yerine hesap kesim tarihimizin hemen sonrasında yapmak daha büyük avantaj sağlar. Ancak, alışveriş harcamaları dışındaki kullanımlarla ilgili olarak faizin işlem tarihinden itibaren işletilebileceğini unutmayın.

Peki son ödeme tarihinde ne kadar ödeme yapmamız gerekir? Aslolan borcumuzun tamamını ödemektir ancak asgari ödeme tutarı kadar ödeme yapmamız durumunda da temerrüte düşmemiş sayılırız ve kredi notumuzda bir düşüş olmaz. Bu tutar, dönem borcumuzun, asgari ödeme oranıyla çarpılması sonucunda bulunur. Asgari ödeme oranı ise %20'den düşük olamamaktadır. BDDK tarafından bu oranlarda dönem dönem farklı kriterlere göre değişiklik yapılabilmektedir.

Alışveriş harcamalarından kaynaklı borcumuzun tamamını son ödeme tarihine kadar ödemezsek borç bakiyemize faiz işlemeye başlar. Burada iki farklı faiz türü karşımıza çıkar. Birincisi akdi faiz, ikincisi gecikme faizidir. Akdi faiz, asgari tutarın üzerinde yapılan ödemelerde işletilirken, gecikme faizi asgari tutarın altında yapılan ödemelerde işletilmektedir. Gecikme faizi akdi faizden daha yüksektir. Kredi kartlarına işletilebilecek akdi faiz ve gecikme faizlerinin azami oranları Merkez Bankası tarafından aylık olarak belirlenir. Bununla birlikte, ödenen faizin yanı sıra bu faize ilişkin Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ödemesi yapmak durumunda kalacağımızı da unutmayın. Bu, kredi kartında işleyen faizin %30'u kadar ilave maliyete katlanmamız anlamına gelir. Peki faizler nasıl işletilir?

Örneğin hesap dönemimiz olan Haziran ayında kredi kartıyla 1.000 TL tutarında alışveriş yapmış olalım. Asgari ödeme tutarımız olan 200 TL'yi son ödeme tarihimiz olan 11 Temmuz'da ödediğimiz durumda, kalan 800 TL için 1 Temmuz'dan, yani hesap kesim tarihimizden, itibaren akdi faiz işletilmeye başlar. Son ödeme tarihinde asgari tutarın altında, diyelim ki 100 TL, ödeme yaptığımız durumda ise faiz şu şekilde işletilir: Asgari tutarın üzerindeki kısım olan 800 TL için 1 Temmuz'dan itibaren akdi faiz uygulanır. Asgari tutarın ödenmeyen kısmı olan 100 TL için ise 1 Temmuz-11 Temmuz arasında akdi faiz uygulanırken, 11 Temmuzdan sonraki dönem için gecikme faizi işletilmeye başlar. Burada dikkat edilmesi gereken: son ödeme tarihinde borcumuzun ödenen kısmına hiç faiz işletilmezken, ödenmeyen kısmına geciken gün sayısı kadar işletilen faizin yanı sıra, hesap kesim tarihi ile son ödeme tarihi arasındaki gün sayısı kadar da faiz işletileceğidir.

Kredi Kartı Kullanımında Önemli Hususlar

Kredi kartı limiti ilk yıl için gelirinizin en fazla iki katı; ilk yıldan sonra ise gelirinizin en fazla dört katı olacak şekilde belirlenir. Bu limit sahip olunan tüm kredi kartlarının toplam limitidir. Bu nedenle, bir kredi kartınızın limitini artırmak istediğinizde kullanmadığınız diğer kredi kartlarınızı kapatmanız ya da limitlerini düşürmeniz gerekebilir.

Kredi kartıyla taksitli bir harcama yaptığınızda, taksitli harcamanıza ilişkin toplam tutar kart limitinizden düşmektedir. Örneğin kredi kartı limitiniz 15.000 TL ise ve siz 10.000 TL'lik bir ürünü 3 ay taksitle alırsanız; 10.000 TL'lik tutar limitinizden düşer ve size 5.000 TL'lik bir harcama alanı kalır. Aydan aya taksit ödemelerini yaptıkça limitiniz açılmaya başlayacaktır.

Belirlenen kredi kartı limitinin üzerinde bir harcama yaptığınızda, limiti aşan tutar kadar işlem tarihi üzerinden faiz işletilmeye başlamaktadır. Bu nedenle, harcama yaparken limitlerinizi geçmemeye dikkat etmeniz, gerekirse bankadan limit artışı talep etmeniz ilave faiz maliyetine katlanmamanız açısından önemlidir.

Bir takvim yılı içinde 3 kez asgari ödemesi yapılmayan kredi kartları nakit kullanımına kapatılır. 3 kez üst üste asgari ödemesi yapılmayan kredi kartları ise nakit kullanımının yanı sıra mal ve hizmet alımlarına da kapatılmaktadır. Bu durumda dönem borcunun tamamı ödenmeden kredi kartı kullanıma tekrar açılmamaktadır.

Kredi kartının alışveriş haricinde kullanılması durumunda, örneğin nakit avans kullanılması, kredi kartı üzerinden kıymetli maden, döviz veya menkul kıymet alımı yapılması, kişi veya kurumlara ödeme yapılması, şans oyunlarına ilişkin ödemeler yapılması ya da para transferi yapılması gibi durumlarda, faiz son ödeme tarihi yerine, yapılan işlem tarihinden itibaren işletilebilmektedir. Bu nedenle, alışveriş harcamalarınız dışındaki kullanımlarınızı gözden geçirin, faizin işlem tarihinden itibaren işletildiği bir kullanımınız varsa, bu kullanımınızdan dolayı oluşan borcu ödemek için son ödeme tarihini beklemeyin. Bu durumda gereksiz bir faiz maliyetiyle karşılaşabilirsiniz.

Banka tarafından alışveriş harcamalarınız üzerinden herhangi bir ücret alınamaz. Ancak, fatura/vergi/prim vb. ödemelerinizde sunulan aracılık hizmeti nedeniyle belli

bir tutarda ya da oranda ücret tahsil edilebilir. Ödeme yapmadan önce aracılık hizmetinin ücrete tabi olup olmadığına dikkat etmelisiniz.

Kredi kartları taşıdıkları özelliklere göre yıllık üyelik ücretine tabi tutulabilir. Ancak kart çıkaran kuruluşlar yıllık üyelik ücreti almadıkları bir kredi kartı türü sunmak zorundadır. Eğer yıllık üyelik ücreti ödemek istemiyorsanız bankanızdan kart değişikliği talep edebilirsiniz.

Bankalar kredi kartlarından yapılan taksitli nakit avans işlemleri için faiz dışında ücret tahsil edemez. Ancak, nakit avansın taksitsiz kullanılması durumunda, diğer bir ifadeyle nakit avans kullanmanız durumunda ise avans tutarının %1'i oranında ücret tahsil edilebilmektedir.

Kredinin Gerçek Maliyeti

Kredi kullanma konusunda karar verirken bizim için en önemli kriter, kredi nedeniyle katlanacağımız maliyetin ne olduğudur. Kredi kullanırken faizin yanı sıra kullandığımız kredi türüne göre değişen vergi ve masraflarla da karşı karşıya kalırız. Kredinin maliyeti ve ödeme planının belirlenmesi uzmanlık gerektiren bir konudur ve bu hesaplamalar kredi kullanıcıları için çoğu zaman kafa karıştırıcı olabilir. Bazı temel bilgilere sahip olarak kredi maliyetlerimizi daha iyi hesaplayabiliriz.

Borçlanmanın bize getirdiği maliyeti tam olarak anlamak için çeşitli karşılaştırmalar yaparız. Bunlardan en önemlisi yıllık gerçekleşen ya da beklenen enflasyon verisidir. Bunun yanı sıra çeşitli yatırım araçlarının yıllık getiri oranları da bizim için bir karşılaştırma ölçütü olabilir. Ancak karşılaştırma yapabileceğimiz veriler yıllık bazdayken, bankalar tarafından tüketicilere sunulan kredilerde aylık faiz oranları kullanılmaktadır. Bize sunulan aylık faiz oranları üzerinden kredinin maliyetini yıllık bazda hesaplayarak bu karşılaştırmaları daha doğru yapabiliriz.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken en önemli husus, net ve brüt faiz ayrımını yapmaktır. Net faiz, kullandığımız kredi nedeniyle ödediğimiz ve doğrudan bankanın kasasına giren faizi ifade eder. Ancak, konut kredileri dışındaki kredilerde faiz üzerinden Banka ve Sigorta Muamele Vergisi, Kısaca BSMV ile Kaynak Kullanımı

Destekleme Fonu, Kısaca KKDF ödemesi de yapmamız gerekir. Bu ödemeler banka tarafından ilgili kamu kurumuna aktarılmaktadır. Faiz üzerinden hesaplanan BSMV ve KKDF oranları %15'tir. Yani 1.000 TL tutarında net faiz ödememiz durumunda ayrıca 150 TL BSMV ve 150 TL KKDF olmak üzere toplam 300 TL ilave ödeme yapmamız gerekir. Buna göre net faiz oranı örneğin %1 ise brüt faiz oranı %1,30 olacaktır. Bu nedenle banka tarafından sunulan faiz oranına BSMV ve KKDF'nin dahil olup olmadığını belirlememiz ve kredi maliyetini hesaplarken aylık net faiz oranı yerine aylık brüt faiz oranını dikkate almamız gerekir.

Aylık brüt faizi bulduktan sonra bunu yıllık faize dönüştürmemiz gerekir. Bunu yaparken sık yapılan hatalardan biri yıllık faizin, aylık faiz oranının 12'yle çarpılarak bulunmasıdır. Ancak bu hesaplama maliyetimizin gerçekte olduğundan daha düşük görünmesine yol açacaktır. Bunun yerine bileşik faiz hesaplaması yapmamız gerekir. Bunun için aylık faiz oranını 1 sayısı ile toplayın, çıkan değer 12'nci dereceden kuvvetini alın ve bulduğunuz sonuçtan bu sefer 1 sayısını geri çıkarın. Örneğin, aylık faiz oranı %2 ise 1,02 nin 12'nci dereceden kuvvetini aldığınızda yaklaşık 1,27'yi bulursunuz. Bu sayıdan, 1 sayısını çıkardığınızda yıllık faiz oranı %27 olarak bulunur. Aylık faiz oranı olan %2'yi 12'yle çarptığımızda ise bulacağımız sonuç %24 olacaktır, bu durumda borçlanma maliyetimizi gerçekte olduğundan %3 daha düşük belirlemiş olurduk.

Ancak bileşik faiz formülü sonucunda bulunan sonuç kredi maliyetimizi yaklaşık olarak vermektedir. Çünkü bu hesaplamalara faiz, BSMV ve KKDF dışındaki masraflar dahil edilmemiştir.

Kredi kullanırken bankalar tarafından, binde 5 oranında kredi tahsis ücreti alınabildiği gibi, taşınır ve taşınmazlara ilişkin rehin, ipotek ve ekspertiz ücretleri de alınmaktadır. Bununla birlikte, bankalar tarafından bazı sigortaların yaptırılması da ön koşul olarak aranabilmektedir. Bu nedenle, borçlanmanın gerçek maliyeti bileşik faiz formülü sonucunda bulunan değerden birkaç puan daha yüksek çıkabilir. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu ise kredinin vadesi düştükçe krediye ilişkin ödenen masrafların kredi maliyeti üzerindeki etkisinin artacağıdır. Faiz oranı sabitken, aynı

tutarlı kredi daha uzun vadede kullanıldığında yıllık borçlanma maliyeti daha düşük olacaktır.

Unutmayın kredinin kullanıcısına olan yıllık maliyet oranı, efektif yıllık faiz oranı olarak da adlandırılmaktadır ve bu orana kredi sözleşmesinde yer verilmesi yasal bir zorunluktur.

Kredi seçenekleri arasında en uygun olanı seçerken de aylık faiz oranları yerine yıllık maliyet oranlarının karşılaştırılması daha sağlıklı olacaktır. Örneğin, iki kredi seçeneği arasında daha yüksek faizli olandan tahsis ücreti alınmıyorsa, bu kredinin yıllık maliyet oranı diğerine göre daha düşük olabilir.

Kredi maliyetinize ilişkin hesaplamaları yapmadan önce, krediden vergi ve fon ödemesi alınıp alınmadığı, alınıyorsa bunların güncel oranları bilinmelidir. Kredilerde kredi veren kuruluş tarafından talep edilen masraflara ilişkin bilgilere ise bankanızdan ya da bankacilikurunvehizmetucretleri.org.tr üzerinden ulaşabilirsiniz. Kredinizin maliyetini, sitemizde bulunan kredi maliyeti hesaplama aracı üzerinden de öğrenebilirsiniz.

Kredi Notu

Kredi notunuz, borçlarınızı zamanında geri ödeme konusundaki güvenilirliğinizin sayısal bir ifadesidir. Banka ve kredi imkanı sunan diğer finansal kuruluşlar tarafından sunulan kredi, kredi kartı, kredili mevduat hesabı gibi kredili ürünlerle ilgili bilgiler Kredi Kayıt Bürosu'nda oluşturulan havuzda toplanır. Kredi Kayıt Bürosu ise mevcut borç ve geçmiş ödeme durumunuzu dikkate alarak bazı objektif ölçütlere göre kredi notunuzu belirler. Kredi Notu 1 ila 1900 arasında bir değerdir. Her finansal kuruluşa göre farklılık göstermekle birlikte "0-699 en riskli, 700-1099 orta riskli, 1100-1499 az riskli, 1500-1699 iyi, 1700-1900 çok iyi" olarak sınıflandırılmaktadır.

Kredi ya da kredi kartı için herhangi bir bankaya ya da finansman kuruluşuna yapılan başvuru değerlendirilirken ilk olarak kredi notunuza bakılır. Ayrıca uygulamada, araç ya da ev kiralamalarında veya senetle yapılan satışlarda da kiraya veren ya da satış yapan kişiler tarafından kredi notunuz dikkate alınabilmektedir.

Kredi başvurusu yaptığınızda, notunuz düşükse çoğu zaman kredi başvurunuz reddilebilir ya da verilecek kredi karşılığında rehin, kefalet ya da ipotek gibi çeşitli güvenceler talep edilebilir. Bankalar, kredi notu yüksek olan kişilerle çalışmak ister ve kredi notu yüksek olan kişilere daha uygun faiz oranı gibi avantajlar sunabilirler.

Peki Kredi Notunu etkileyen faktörler nelerdir?

Birinci ve en önemlisi ödeme geçmişinizdir ve kredi notunuzun %45'ini oluşturur. Bu yalnızca kredi ödemelerini değil, kredi kartı ve kredili mevduat hesabınızla ilgili oluşan borçlarınız için yaptığınız ödemeleri de kapsar. Ödemeleri zamanında ve en az asgari tutar kadar yapmış olmanız gelecekteki ödemelerinizi zamanında yapabileceğiniz konusunda finansal kuruluşlara güven verir. Kredi ve kredi kartı borçlarınızı istikrarlı bir şekilde zamanında ödemeniz kredi notunuzu yükseltmenize yardımcı olur.

İkinci önemli etken ise: mevcut borç durumunuzla ilgilidir ve kredi notunuzun %32'sini oluşturur. Çektiğiniz kredilerin henüz ödenmeyen kısmı, mevcut kredi kartı ya da kredili mevduat hesabına olan borcunuz toplam borçlarınızı ifade eder. Yeni bir kredi kullanmanız ya da kredi kartı borç bakiyenizin artması kredi notunuzun düşmesine sebep olur. Verilen kefaletler de borç bakiyesini artıran unsurlardan biridir. Kullandığınız krediler ilk başta kredi notunuzu düşürse de düzenli ödeme yapmanız durumunda kredi notunuzu yükseltecektir.

Bir diğer etken kredi kullanım yoğunluğunuzdur. Kredi notuna etkisi %18'dir. Kredili ürünleri sık kullanan ve düzenli olarak ödeyen kişilerin kredi notlarının, kredili ürünleri daha az kullanan kişilere göre daha yüksek olmasıyla ilgilidir.

Son etken ise yakın zamanda kullandığınız kredilerinizdir. Kredi notuna etkisi %5'tir. Yakın zamanda kullandığınız kredilerde henüz bir ödeme performansınız oluşmadığı için bu kredileri düzenli olarak ödediğiniz anlaşılan kadar kredi notunuzda düşüşe neden olur.

Eğer daha önce kredi ya da kredi kartı gibi kredili ürün kullanmadıysanız kredi notunuz oluşmaz. Bu durumda banka sizinle ilgili bir fikir edinemeyeceği için kredi

vermek istemez. Eğer ileride kredi ihtiyacınız olacağını düşünüyorsanız, kredi kartı ya da kredili mevduat hesabı gibi kredili ürünleri kullanarak ve düzenli ödemeler yaparak iyi bir kredi notu oluşturmaya başlayabilirsiniz.

Kredi notunuzu Kredi Kayıt Bürosu tarafından oluşturulan Findeks platformu üzerinden öğrenebilirsiniz.

Kredili Ürünlerde Tüketicilerin Korunmasına İlişkin Hükümler

Tüketiciler tarafından kullanılan kredili ürünlerde tüketicilerin korunmasına ilişkin özel hükümler uygulanmaktadır. Bunlar esas olarak Tüketicilerin Korunmasına İlişkin Kanun ve Ticaret Bakanlığı'nın konuya ilişkin yayımladığı Yönetmelikler ile düzenlenmektedir. Kredi kullananın tüketici sayılabilmesi için ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket etmesi gerekmektedir. Tüketiciler tarafından kullanılan kredili ürünlere örnek olarak, ihtiyaç, taşıt ve konut kredileri ile kredi kartı veya kredili mevduat hesabı gösterilebilir. Kredi veren kuruluşla doğabilecek olası anlaşmazlıklara karşı bilinmesi gereken hususlardan bazıları şunlardır:

Cayma Hakkı

Konut kredisi ve taksitli nakit avans kredisi dışındaki kredilerde, tüketicilerin kredi kullandıktan sonraki 14 gün içinde sözleşmeden cayma hakkına sahip olması yasal bir zorunluluktur. Cayma hakkını kullanmak için herhangi bir gerekçe göstermek ve cezai şart ödemek gerekmez. Eğer bu süre içinde krediden faydalanılmışsa, kredi veren, tüketiciden;

Kredinin anaparası,

Anaparanın geri ödendiği tarihe kadar işletilen faiz tutarı,

Kredi verence kamu kurumlarına veya üçüncü kişilere ödenmiş olan masraflar

dışında herhangi bir bedel talep edemez.

Ancak, tüketicinin kredi borcunu en geç cayma bildirimini yaptığı tarihten itibaren otuz gün içinde geri ödemesi gerekir. Bu süre içinde ödeme yapılmaması durumunda tüketici krediden caymamış sayılır.

Faiz Oranları

Faiz oranları sözleşme tarihindeki şartlara göre belirlenir, ancak sonraki dönemde faiz oranlarında yaşanan değişiklikler bazı durumlarda tüketiciyi de etkileyebilmektedir. Kredi kartı, kredili mevduat hesabı ve değişken faizli konut kredilerinde uygulanan faiz oranlarında değişiklikler olabilmektedir. Ancak bu değişikliklere bazı yasal düzenlemeler getirilmiştir. Faiz oranlarında değişiklik olması halinde, tüketicinin önceden bilgilendirilmesi zorunludur. Kredi kartı ya da kredili mevduat hesabı işlemlerinden kaynaklı faizlerin azami oranı ile değişken faizli konut kredilerinde kullanılacak referans faizler Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Öte yandan, tüketicilere sabit faizle kullandırılan kredilerde, örneğin bir ihtiyaç ya da taşıt kredisinde, faiz oranları tüketici aleyhine değiştirilemez. Ancak sabit faizli konut kredilerinde tüketicinin rızasının bulunması durumunda faiz oranlarının değiştirilmesi mümkündür.

Erken Ödeme İndirimi

Tüketici, vadesi gelmemiş bir veya birden çok taksit ödemesi yapabileceği gibi kredi borcunun tamamını da erken ödeyebilir. Bu durumlarda kredi veren ödeme miktarına göre gerekli tüm faiz ve diğer maliyetler üzerinden indirim yapmakla yükümlüdür. Yalnızca sabit faizli konut kredilerinde kredi veren tarafından erken ödeme tazminatı talep edilebilmektedir. Bu durumda, talep edilen tazminat miktarı ödeme indiriminden daha yüksek olamaz.

Sigorta

Tüketiciler tarafından kullanılan kredilerde, sigorta yaptırılmasına ilişkin bir kanuni zorunluluk bulunmaz ve tüketicinin açık rızası bulunmadan kredi ile ilgili sigorta yaptırılamaz. Uygulamada ise kredi veren kuruluşlar tüketicinin isteğine bağlı olan sigortaları kredi için bir ön şart olarak ileri sürebilmektedir. Ancak bu durumda, kredi

veren sigortanın belli bir sigorta şirketinden yaptırılmasını zorunlu tutamamaktadır. Tüketicinin istediği bir sigorta şirketinden sağladığı teminat, kredi veren tarafından kabul edilmek zorundadır.

Eğer borçlarınız varsa, bunun size bitmek bilmez bir koşudaymışsınız gibi hissettirdiğini bilirsiniz. Her ay kredi kartınızın asgari borç tutarı, kredi borcunuz, kredili mevduat hesabınızın borcu derken bu koşunun hiçbir zaman bitmeyeceğini hissedersiniz.

Ancak bu hep böyle sürmek zorunda değil. Eğer gerçekçi ve yerinde borç ödeme stratejileri geliştirebilerseniz borçlarınızı takip edecek ve kontrol altına alacak bir planlama yapabilirsiniz. Eğer bu plana bağlı kalırsanız da borçlarınızı adım adım bitirebilirsiniz.

Haydi gelin, bunu kredi kartı borçları üzerinden örneklendirelim. Diyelim ki üç, dört tane kredi kartınız var ve herbirinin de ödenmeyen borçları aydan aya artıyor ve kredi kartı borçlarının tamamının ödenmemesi nedeniyle de her ay bu borçlar nedeniyle oluşan faizi de ödemek zorunda kalıyorsunuz.

Bu borcunuzu ödeyebilmenin birçok yolu olsa da genel kabule göre iki yöntem ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki “Kartopu Yöntemi” olarak anılır. Bu yöntemde borçlarınızı tutarlarına göre sıralayıp en düşük olandan başlayarak ödersiniz.

Diğer yöntem ise “Çığ Yöntemi”dir ve bu borç ödeme yönteminde ise borçlarınızı faiz oranlarına göre sıralayıp en yüksek faizli olandan başlayarak ödersiniz.

“Kartopu Yöntemi”

Peki, bu yöntemler nasıl çalışıyor? Öncelikle “Kartopu Yöntemi” ile başlayalım. Bu yöntemde tutar olarak en düşükten en yükseğe doğru tüm kredi kartı borçlarınızın listesini yaparak işe başlayın. Eğer iki kredi kartınızın borcu birbirine çok benzerse yüksek faiz oranına sahip olanına öncelik verin.

En düşük borçlu kredi kartınız hariç diğer tüm kredi kartı borçlarınızın asgarilerini ödeyin. En düşük borcun ise asgari tutarının üzerine elinizdeki tüm ek parayı da

koyarak, olabildiğince yüksek tutarda bir ödeme yapın. En düşük tutardaki borcunuz bitene kadar bunu her ay tekrarlayın. Bu arada en düşük tutardaki kredi kartı borcunuz bittikten sonra da o kredi kartınızı bir daha tüm diğer borçlar temizlenene kadar kesinlikle kullanmamanız gerekmektedir. Gerekirse o kredi kartını gün içerisinde ulaşamayacağınız bir yere kaldırın.

En düşük borçlu kredi kartınızı tamamen ödedikten sonra ise bu yöntemi ikinci en düşük borcunuza uygulayın. Borcunu kapattığınız kredi kartınıza artık ödeme yapmayacağınız için sonraki kredi kartına ödeyebileceğiniz ilave tutarı artırmış olursunuz. Böylece listedeki ikinci sıradaki kredi kartı borcunuzun asgarisinden çok daha fazlasını ödeyebilirsiniz ve kısa bir süre sonra da bu borcu da bitirebilirsiniz. Ve bu şekilde listenizde aşağıya inmeye devam ettikçe her bir borcunuz için ödeyebileceğiniz miktar artmaya ve büyümeye devam edecek, yani bir kartopu etkisi yaratacak.

“Çığ Yöntemi”

İkinci yöntem ise “Çığ Yöntemi”dir. Burada da tüm borçlarınızın listesini yaparak en yüksek faiz oranı olan borcunuz başta olacak şekilde bir sıralama yapın. Sonrasında ise diğer tüm borçlarınızın asgarisini ödeyin, en yüksek faizli olana ise mümkün olan en yüksek tutarda ödeme yapmaya çalışın. En yüksek faizli olan borcunuz sıfırlandıktan sonra sıralamada bir alt basamağa geçerek bu uygulamayı adım adım yapmaya devam edin. Bu yöntemde de zaten tüm borçlarınızın asgarisini yine ödüyor olacaksınız, önemli olan hep en yüksek faizi olan borcunuza mümkün olduğunca yüksek bir ödeme yapmaya çalışmak olacaktır.

Bu yöntemlerden herhangi biri, kendinizi borçtan kurtarmanın iyi bir yolu olabilir. Hangisinin size daha uygun olduğuna karar vermek size kalmış durumda.

“Kartopu Yöntemi”ni kullananlar her borç kapandığında bir zafer kazanmış hissi duyduklarını ve kapatılan borcun tutarı ne olursa olsun bu motivasyonun uzun vadede kendilerini motive ettiğini söylüyorlar.

Öte yandan, “Çığ Metodu”nda ise önce yüksek faizli borçlar ödendiği için toplam ödenen faiz tutarı minimuma indirilecek, böylece daha fazla tasarruf edilecek ve tüm borçlar daha çabuk kapatılacaktır.

Eğer bir plana bağlı kalmakta zorlanıyor ve bunun için daha fazla motivasyona ihtiyaç duyuyorsanız kartopu yöntemini, plana bağlı kalmakta sorun yaşamıyor ve borçlarınızdan mümkün olduğu kadar erken kurtulmak istiyorsanız çığ yöntemini tercih etmeniz sizin için daha iyi olabilir.

Ne yapmayı seçerseniz seçin, en önemli şey, ilk etapta kendinizi borçlardan kurtarmaya karar vermiş olmanızdır. Ve biraz kararlılık, özveri ve iyi bir planla üstesinden gelemeyeceğinizi düşündüğünüz borçlarınızdan kurtulabilirsiniz.

Kredi Erken Ödeme Hakkında Bilinmesi Gerekenler

Erken ödeme, kredinizin tamamını ya da bir kısmını vadesinden önce ödemeniz anlamına gelir. Kredi kullandığınızda kredi veren kuruluş tarafından bir ödeme planı oluşturulur. Ödeme planında, hangi tarihlerde ne kadar tutarda ödeme yapacağınızla ilgili bilgiler yer alır ve bu plana göre ödeme yapmanız beklenir. Kredi kullandıktan sonra finansal olarak daha iyi bir noktaya geldiyseniz veya elinize toplu bir para geçtiyse, vadesi henüz gelmemiş kredi borcunuzun tamamını ya da bir kısmını erken ödeme seçeneğine sahipsiniz. Unutmayın, erken ödeme talebinize istinaden banka tarafından gerekli indirimlerin yapılması yasal bir zorunluluktur.

Erken ödeme indiriminden yararlanmak için kredi kullandığınız bankaya başvuruda bulunmanız gerekir. Bankaların kendi prosedürleri çerçevesinde bazı bankalar online banka kanalları üzerinden erken ödeme imkânı sunarken, bazı bankalar şubeye yönlendirebilir.

Erken Ödeme Tazminatı

Kredinizi erken ödemek istediğinizde kullanmış olduğunuz kredinin türüne göre erken ödeme tazminatıyla karşı karşıya kalabilirsiniz. Örneğin tüketici kredilerinde erken ödeme tazminatı bulunmazken konut kredilerinde ise durum farklıdır. Konut kredilerinde, eğer sözleşmede sabit faiz oranı belirlenmişse erken ödeme tazminatı

talep edilebilir. Bu durumda, erken ödemeyi ne zaman yaptığınız önemlidir. Eğer, kredinin kapanmasına 36 aydan fazla süre varsa erken ödenen anapara tutarının %2'si, kredinin kapanmasına 36 aydan az süre varsa erken ödenen anapara tutarının %1'i erken ödeme tazminatı olarak kredi veren kuruluşça talep edilebilir. Bu durumda, talep edilen tazminat miktarı ödeme indiriminden daha yüksek olamaz. Konut kredisi sözleşmesinde değişken faiz oranı belirlenmişse erken ödeme tazminatı talep edilemez.

Peki Erken Ödemede Ne Kadar İndirim Olur?

Krediyi erken ödemek istediğimizde kredinin henüz ödenmemiş olan kısmı için ödeme planında yer alan faiz ve buna bağlı vergileri ödemekten kurtulmuş oluruz. Şimdi erken ödeme indirimini örnek üzerinden inceleyelim. Brüt %1 faiz oranı ile 100.000 TL ve 12 ay vadeli tüketici kredisi kullandığınızı varsayalım. Bu kredinin ödeme planı şu şekilde olur:

Ay	Taksit Tutarı	Anapara	Faiz	KKDF	BSMV	Kalan Anapara
0	0	0	0	0	0	100.000
1	8.885	7.885	769	115	115	92.115
2	8.885	7.964	709	106	106	84.151
3	8.885	8.043	647	97	97	76.108
4	8.885	8.124	585	88	88	67.984
5	8.885	8.205	523	78	78	59.779
6	8.885	8.287	460	69	69	51.492

7	8.885	8.370	396	59	59	43.122
8	8.885	8.454	332	50	50	34.668
9	8.885	8.538	267	40	40	26.130
10	8.885	8.624	201	30	30	17.507
11	8.885	8.710	135	20	20	8.797
12	8.885	8.797	68	10	10	0
Toplam	106.619	100.000	5.091	764	764	-

Bu sütun ödeme yapacağınız ayı gösterir. Bu sütun aylık taksit ödeme bu sütunlar aylık ödediğiniz taksitin içindeki anapara ve faiz kısmını, bu sütunlar faiz üzerinden hesaplanan Kaynak Kullanım Destekleme Fonu ve Banka Sigorta Muamele Vergisini, bu sütun ise ilgili ayda ödeme yaptıktan sonra kalan anapara ödemenizi gösterir.

Bu ödeme planına göre 1 yıl boyunca toplam 106.619 TL ödemeniz gerekir. Bunun 100.000 TL'sini anapara, 5.091 TL'sini toplam faiz ödemeniz oluştururken 764 TL'sini Kaynak Kullanım Destekleme Fonu, 764 TL'sini Banka Sigorta Muamele Vergisi ödemesi oluşturur.

Diyelim ki 2'nci ayın taksitini ödedikten hemen sonra kredinizi kapatmak istediniz. O tarihte kalan anapara tutarınızı yani, 84.151 TL ödeyerek kredinizi kapatabilir ve 4.697 TL tutarında erken ödeme indirimine hak kazanabilirsiniz. Bir diğer deyişle ödeme planınızda yer alan bu ödemelerden kurtulmuş olursunuz. Ancak dikkat edilmesi gerekir ki ödeme planınıza göre taksit ödemeleriniz her ne kadar sabit olsa da taksit içerisindeki anapara ve faiz ödemesinin ağırlıkları değişkenlik gösterir. Faiz ödemesi ilk taksitlerde yüksekken ilerleyen taksitlerde giderek azalır ve son taksitte neredeyse 0'a iner, anapara ödemesi ise tam tersi ilk taksitlerde düşükken son taksitlerde artar. Bu durumda, eğer kredi ödemenizde sonlara yaklaştıysanız kalan ödemeleriniz içindeki faiz ve diğer masraflarınızın oranı düşük olacağından erken ödemedan sağlayacağınız avantaj da azalacaktır. Erken ödeme indiriminden

faйдalanmadan 6nce bankanızla g6r6şerek sağlayacağınız avantaj hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

Kredi 6demede Temerr6t

T6keticiler tarafından kullanılan kredilerde borcun vaktinde 6denmemesiyle ilgili bazı d6zenlemeler bulunmaktadır. Bu konu hakkında bilgi sahibi olmadan 6nce temerr6t ve muacceliyet kavramlarının bilinmesi gerekir. Muacceliyet, borca ilişkin 6demenin alacaklı tarafından talep edilebilir hale gelmesi iken temerr6t, borcun gerektiği şekilde 6denmemesini ifade eder.

Kredi s6zleşmesinde kredi veren tarafından belli bir 6deme planı sunulur ve s6zleşme imzalandığında, t6keticisi 6deme planında belirlenmiş tarihlerde ana para ve faiz 6deme y6k6ml6l6ę6 altına girer. Taksit 6demeleri 6deme planında yazan tarihlerde muaccel hale gelir, yani kredi veren o tarihte taksit tutarının 6denmesini talep etme hakkına sahip olur. Taksit tutarının tam ve zamanında 6denmemesi durumunda, t6keticisi temerr6te d6řm6ř sayılır ve temerr6te d6ř6len tutara gecikme faizi işlemeye başlar.

Peki Gecikme Faizi Nasıl Hesaplanır?

Gecikme faizi kredi faizinin %30'undan y6ksek olamaz. 6rneğin, kredi faizi %1 ise gecikme faizi en fazla %1,30 olarak uygulanabilir. Kredi 6demeyi geciktirdiğinizde yalnızca 6demesi geciken kısım için gecikme faizi uygulanırken, gecikmeyen 6demelerle ilgili olarak normal kredi faizi uygulanmaya devam eder.

Gecikme faizi yalnızca geciken anapara 6demesi 6zerinden işletilir. 6rneğin, 1.500 TL tutarlı taksitinizi için 6demeyi 30 g6n geciktirdiğinizi varsayalım. Gecikme faizinin ne kadar olacağını anlamak için 6ncelikle taksit tutarınızın ana para, faiz ve varsa vergi ve fon 6demeleri arasında nasıl dağıldığını bulmamız gerekir. Diyelim ki, taksitimizin 1.000 TL'sini ana para 6demesi oluştururken, 400 TL'sini faiz, 100 TL'sini ise diğer y6k6ml6l6kler oluşturuyor, bu durumda gecikme faizi yalnızca 1.000 TL 6zerinden işletilebilir. Yani, 30 g6nde yaklaşık 13 lira gecikme faizi işler, ancak işletilen faiz 6zerinden varsa vergi ve fon 6demelerini de ayrıca yapmamız gerekir.

Bazı şartların oluşması halinde ise ödeme planında kalan taksitlerin tamamı muaccel hale gelir. Diğer bir ifadeyle kredi veren krediye ilişkin borcunuzun tamamını talep edebilir. Bunun için;

Kredi sözleşmesinde, ödemede temerrüt durumunda borcun tamamını talep edilebileceğine ilişkin hüküm bulunması,

Kredi verenin sözleşmeden doğan bütün yükümlülüklerini yerine getirmiş olması,

Ve kredi kullananın birbirini izleyen en az iki taksit ödemesinde temerrüde düşmüş olması

gerekmektedir.

Bu şartlar gerçekleşmişse kredi veren tüketiciye 30 gün süre vererek uyarıda bulunur. Bu 30 günlük sürenin sonunda ödeme hala yapılmamışsa kalan tüm taksitler muaccel hale gelir, yani kredi veren tarafından geri ödemesi talep edilebilir.

Bu durumda, ödeme planınızda yer alan ancak henüz vadesi gelmemiş olan bu taksitlerin içindeki faize ilişkin tutarlar kredi verence talep edilememektedir.

Bu aşamadan sonra kredi veren alacaklarının tahsili için yasal takip sürecini başlatabilmektedir.

Kredi ödemede zorluğa düşmeniz halinde yasal takip süreci başlamadan önce kredi veren kuruluş ile görüşerek ödemenizi finansal durumunuza göre yeniden düzenlemek için kredi yapılandırması talep edebilir, ya da borçlarınızı size daha uygun bir ödeme planı sunan başka bir bankaya transfer edebilirsiniz. Detaylı bilgi için “Kredi Yapılandırma ve Borç Transferi” içerikli videomuzu izleyebilirsiniz.

Kredi Yapılandırma ve Borç Transferi

Yüksek kart borçlarınızı ve kredi taksitlerini ödemekte güçlük çekenlerin uygulayabileceği bazı seçenekler vardır. Bunların başında kredi yapılandırma ve borç transferi gelir. Bu seçeneklerin ikisinin de temelinde yatan mantık borcun uygun vadede ve daha düşük tutarlı taksitlerle ödenmesinin sağlanmasıdır. Borç ödemekte

zorlandığınız dönemlerde, eğer bu seçenekleri zamanında değrlendirmezseniz; kredi notunuz düşebilir, bankaların kara listesine girebilirsiniz ve hatta hakkınızda yasal takip başlatılabilir.

Kredi Yapılandırma

Borcunuzu yapılandırmak için bankaya başvurduğunuzda ve başvuru talebiniz kabul edildiğinde şöyle bir işleyiş devreye girer. Banka tarafından mevcut borcunuz kapatılır. Onun yerine güncel faiz oranlarıyla, kalan borç tutarında size yeniden kredi kullandırılır. Yapılandırma faizinin daha yüksek olduğu durumda bile ödeyeceğiniz taksit sayısı, yani vade uzayacağından; genellikle aylık ödeyeceğiniz taksit tutarlarında azalma olur. Böylece daha uzun vadede ancak daha az tutarda bir taksit ödemesi gerçekleştirerek diğer ödemeleriniz için alan açmış olursunuz. Kredi kartı borcunuzu da benzer şekilde yapılandırarak taksitler halinde ödeme imkanına ulaşabilirsiniz.

Borç Transferi

Ancak diyelimki yapılandırma için bankaya yaptığınız talep olumsuz sonuçlandı, ya da banka tarafından size uygun bir yeni ödeme planı sunulmadı. O zaman borç transferi seçeneğini değerlendirebilirsiniz. Borç transferinde, kredi veya kart borcunuz bir başka bankaya taşınır. Bu seçenekte ulaştığınız yeni banka sizin yerinize önceki bankanıza olan borçları öder ve bunun karşılığında size yeni bir kredi açar. Birden fazla bankada bulunan kredilerinizi tek bir bankada yapılandırmak istediğinizde de borç transferi mekanizması işler.

Borç Yapılandırma ve Borç Transferinde Dikkat Edilmesi Gerekenler

Borç yapılandırma ve borç transferinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan ilki bu işlemlerin borcun gecikmesinden önce yapılmasıdır. Bütçeniz sarsıldıysa ve ödemelerde güçlük çekeceğinizle ilgili kanıya vardıysanız bankanızla iletişime geçin. Çünkü taksitleri geciktirmeye başlarsanız kredi notunuz düşecek ve hesabınız takibe girecektir. Bu da yapılandırma için bankaya ulaştığınızda olumsuz yanıt alma ihtimalinizi artırabilir.

Eğer ödemelerinizi düzenli olarak yapabilecek bir finansal duruma sahipseniz sırf aylık taksit tutarınızı düşürmek için yapılandırma yapmayı tercih etmemelisiniz. Yeni kredide her ne kadar aylık taksit tutarınız düşse de katlanacağınız toplam maliyette artış olabileceğinin farkında olmalısınız.

Yapılandırma seçeneğinde önceki kredinizin faiz oranı ile güncel faiz oranı önemli olduğu kadar önceki krediniz için ne kadar ödeme yapmış olduğunuz da önemlidir. Taksit ödemeleri her ne kadar sabit olsa da taksit içerisindeki ana para ve faiz ödemesinin ağırlıkları değişkenlik gösterir. Faiz ödemesi ilk taksitlerde yüksekken ilerleyen taksitlerde giderek azalır ve son taksitte neredeyse 0'a iner, ana para ödemesi ise tam tersi ilk taksitlerde düşükken son taksitlerde artar. Buna göre, kredi ödemenizde yolun yarısına vardıysanız kredi faizinin büyük bölümünü çoktan ödemişsiniz demektir ve kredi yapılandırmanın maliyeti sizin için daha yüksek olur. Kredi ödemesinin başlarındayken ve güncel faiz oranlarının düştüğü bir zamanda yapacağınız yapılandırma sizin için en avantajlı şartları sağlayacaktır. Koşullar sizin için daha avantajlıysa, ödeme gücünüz çekmiyorsanız bile kredi yapılandırmayı tercih edebilirsiniz.

Benzer şekilde, elinize yüklü para geçtiğinde krediyi kapatma seçeneğini kullanmak yerine, parayı sabit getirili bir yatırım aracında değerlendirebilir ve biriken getirileri de kullanarak kredi taksitlerinizi ödemeyi tercih edebilirsiniz. Bu seçenek, çekmiş olduğunuz kredinin faiz oranı düşükse, güncel getiri oranı yüksekse ve kredi faiz ödemelerinin büyük bölümünü tamamladıysanız sizin için daha avantajlı olabilir.

Acil Nakit İhtiyaçları

Ödemeleriniz için hesabınızda yeteri kadar para bulunmuyorsa bankalar nakit ihtiyacınızı karşılayabilmeniz için bazı kredili ürünleri kullanımınıza sunar. Öne çıkan kredili ürünler; ihtiyaç kredisi, kredi kartı limitiniz dahilinde kullanılabilen nakit avans ve taksitli nakit avans gibi seçenekler ile yine anında nakte ulaşabileceğiniz ya da nakit ihtiyacınızı taksitlendirebileceğiniz kredili mevduat hesabıdır. Her bir kredili ürünün kendine özgü ve sizin ihtiyacınıza göre şekillenen avantajları ve dezavantajları bulunur.

Nakit ihtiyacınız, yapmak istediğiniz bir alışveriş harcamasından kaynaklanıyorsa ve ödeme yapacağınız taraf kartla ödeme kabul ediyorsa kredi kartıyla ödeme seçeneği oldukça avantajlıdır. Çünkü kredi kartı kullanarak borcunuzu yaklaşık 40 güne kadar faizsiz bir şekilde ödeyebilirsiniz. Ayrıca, kredi kartı kullanırken peşin fiyatına taksit yaptırmama imkanınızın olup olmadığını da öğrenebilir ve kredi kartının sağladığı bu avantajdan da faydalanabilirsiniz.

Ancak, ödeme yapacağınız taraf kartla ödeme kabul etmiyorsa ya da paraya nakit olarak ihtiyacınız varsa, ihtiyaç kredisi kullanabileceğiniz gibi, kredili mevduat hesabı ya da kredi kartı limitiniz üzerinden taksitli olarak da sunulabilen nakit avans da kullanabilirsiniz. Bu ürünleri kullandığınız tarihten itibaren faiz işlemeye başlar. Yani kredi kartında olan ve “şimdi al sonra öde” olarak adlandırabileceğimiz vade avantajı bu ürünlerde bulunmaz.

Faiz oranları; ihtiyaç kredilerinde bankalar tarafından serbestçe belirlenirken, kredi kartı ve kredili mevduat hesabı üzerinden kullandığınız kredi ya da avanslarda faiz oranlarının üst sınırı Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Bankalar ise bu üst sınır dahilinde faiz oranlarını kendileri belirler. Genelde ihtiyaç kredilerinde uygulanan faiz oranları diğer kredili ürünlere göre daha avantajlı olur, ancak bu durum her zaman geçerli olmayabilir. İhtiyaç kredilerinde diğer kredili ürünlerle kullanabileceğinizden daha yüksek tutarlı kredi kullanma ve bu krediyi daha geniş zaman aralığında ödeme imkanınız da bulunur. Bununla birlikte, ihtiyaç kredisi başvurularında bankalar kredi tutarının binde 5'i kadar tahsis ücreti isteyebileceği gibi sigorta yaptırılmasını da talep edebilir ve bu sizin için ek maliyete sebep olabilir. Ayrıca, bankaların mobil veya internet şubelerinden hızlıca ihtiyaç kredisi başvurusu ve onayıyla ilgili imkanlar gelişse de bazı durumlarda belirli bir prosedür ve bekleme süresi olabileceğinden bu seçenek acil nakit ihtiyaçlarınız için uygun olmayabilir.

İhtiyaç kredisine alternatif olarak, kredi kartınız veya kredili mevduat hesabınız üzerinden nakit avans veya taksitli nakit avans kullanabilirsiniz. Taksitli nakit avans kredisini dijital banka kanalları üzerinden herhangi bir başvuru prosedürü ve ek masraf gerektirmeden kullanma imkanınız bulunur. Krediyi ulaşmada sağladığı kolaylık ve taksitli ödeme imkanı taksitli nakit avans kredisinin sağladığı avantajlardır.

Ancak bu kredide faiz oranı ihtiyaç kredisine göre daha yüksek olabilir ve kullanabileceğiniz kredi tutarının ihtiyacınızı karşılayabilecek kadar olmayabileceğini de göz önünde bulundurmanız gerekir.

İhtiyaç kredisi ya da taksitli nakit avans kredisinde belli bir vade bulunur ve bu vade boyunca kullandığınız kredinin kalan anaparasına faiz işletilir. Eğer geri ödemeyi kısa sürede yapabileceğinizi düşünüyorsanız diğer seçenekleri de bilmeniz faydalı olacaktır. Kredi kartınızda taksitsiz bir şekilde nakit avans kullanabileceğiniz gibi kredili mevduat hesabı üzerinden de ihtiyacınız olan nakde ulaşabilirsiniz. Bu işlemlerde faiz günlük olarak işlemektedir. Yani ödeme yapmak için belli bir tarihi beklemenize gerek yoktur. Yeterli nakde kavuşur kavuşmaz borcunuzu ödemeniz daha avantajlı olur. Ayrıca, banka uygulamalarına göre değişmekle birlikte, faiz ödeme yaptığınız günden bir sonraki iş gününe kadar işletilebilmektedir. Örneğin cuma günü ödeme yaptığınız durumda pazartesiye kadar faiz işletilebilir. Bu durumda hafta sonları ve resmi tatillerin başladığı günden iki önceki iş gününde ödeme yapmanız avantajlı olacaktır.

Kredi kartından nakit avans işleminde banka tarafından nakit avans çekim ücreti yansıtılabileceğini ve bunun ek bir maliyet getirebileceğini unutmayın. Bu noktada, kredi kartından nakit avans kullanmak yerine kredili mevduat hesabının limitini kullanmanın daha avantajlı olduğu söylenebilir.

Nakit ihtiyacınız olduğunda bankalar tarafından sunulan kredili ürünleri kullanmadan önce ihtiyacınız olan nakit miktarını, vadesini, faiz oranını ve ek masrafları da dikkate alarak sizin için en uygun olanı seçmeniz yararınıza olacaktır.

Nominal Getiri ve Reel Getiri

Bir yatırımdan elde edilen getiriyi hesaplarken nominal ve reel getiri arasındaki farkı anlamak, yatırım kararlarını daha sağlıklı bir şekilde vermemiz için önemlidir.

Nominal getiri, yatırımı yaptığımız para birimi cinsinden ne kadar getiri elde ettiğimizi gösterirken, reel getiri yaptığımız yatırımın satın alma gücümüzü ne kadar artırdığını gösterir. Yatırım yapmaktaki amaç elde edeceğimiz getiri sayesinde daha yüksek bir

satın alma gücüne erişmektir, yani asıl önemli olan yatırımdan elde edeceğimiz reel getirinin ne olacağıdır.

Reel getiriye nominal getiriden enflasyonu ayırıştırarak bulabiliriz. Örneğin, bugün satın aldığımız mal ve hizmet sepetinin 1.000 TL tuttuğunu düşünelim. Sahip olduğumuz 100.000 TL ile bu sepetten bugün 100 adet satın alabiliriz. Sahip olduğumuz 100.000 TL ile yaptığımız bir yatırımın değeri bir yılın sonunda 120.000 TL ediyorsa, %20 oranında nominal getiri elde ettiğimizi söyleyebiliriz. Ancak, reel getirimizi hesaplamak için bir yılın sonunda aynı mal ve hizmet sepetinden kaç adet satın alabileceğimizi hesaplamalıyız. Bu sepetin fiyatındaki artışı o zaman dilimindeki enflasyon oranı üzerinden hesaplayabiliriz. Enflasyon oranı %10 olarak gerçekleştiyse, sepetin değeri 1.000 TL'den 1.100 TL'ye çıkmış olacaktır. Toplam paramız olan 120.000 TL'yi, sepetin yeni değerine yani 1.100 TL'ye böldüğümüzde, aynı sepetten artık 109 adet satın alabildiğimizi buluyoruz. Yani bir yıl önce 100 adet sepet alabilirken artık 109 adet satın alabiliyoruz ve bu reel getirimizin %9 olduğu anlamına geliyor. Reel getiriye; $(1 + \text{Nominal Getiri} / 1 + \text{Enflasyon Oranı}) - 1$ formülü ile tam olarak hesaplayabiliriz. Nominal getiri oranından enflasyon oranını doğrudan çıkardığımızda da reel getirinin yaklaşık değeri hakkında yeterli bilgi sahibi olabiliriz.

Yatırım yapmadan önce nominal getirimizin ne kadar olacağını bazen hesaplayabiliriz. Örneğin devlet tahvili ya da vadeli mevduatların faiz oranları aynı zamanda nominal getirimizin ne kadar olacağını gösterebilir ancak nominal getiriye hesaplarken faiz geliri üzerinden ödeyeceğimiz vergileri de dikkate almamız gerekir. Bununla birlikte, yatırım yapmadan önce reel getirimizin ne kadar olacağını hesaplamamız tam olarak mümkün olmaz, çünkü her ne kadar bazı yatırım araçlarında nominal getiri oranını önceden bilebilsek de yatırım yapacağımız dönemde enflasyon oranının ne kadar olacağını önceden bilemeyiz. Bunun için enflasyon oranındaki beklentileri kullanarak beklenen bir reel getiri oranı hesaplayabilir ve yatırım kararlarımızı bu oranı dikkate alarak verebiliriz.

Nominal ve reel getiri ayrımıyla ilgili bir diğer nokta da nominal getiri oranının hangi para birimi cinsinden olduğuyla ilgilidir. Örneğin, farklı para birimleri üzerinden yapılan tahvil ya da tevdiat yatırımlarının faiz oranları birbirinden farklılık gösterir. Bu

farklılığın birçok sebebi olsa da, esasen para birimlerindeki enflasyon beklentilerinin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır. Bir para birimindeki yüksek enflasyon oranı, paranın satın alma gücünü azalttığı gibi bu para biriminin diğer para birimlerine göre değer kaybetmesi de olağandır. Örneğin bir para birimi üzerinden sunulan nominal getiri çok yüksek olsa da vade sonunda bu para biriminin TL'ye göre oldukça değer kaybetmiş olması nedeniyle düşük ya da negatif bir reel getiri elde etmeniz mümkün olabilir. Tam tersi durumda, düşük nominal getiri sunulan para birimi vade boyunca TL'ye karşı değer kazanabileceği için yüksek bir reel getiri de elde edilebilir.

Vadeli Mevduat Nedir?

Vadeli mevduat hesapları, paranızı risksiz bir şekilde değerlendirebileceğiniz yatırım araçlarından biridir. Paranızın belli bir süre bankada durması karşılığında paranıza banka tarafından belli bir faiz işletilir. Faiz oranları, bankalar tarafından serbestçe belirlenebilir. Yani her banka farklı vadelerde farklı faiz oranları sunar. Peki vadeli mevduat hesabına para yatırmadan önce dikkat etmeniz gerekenler nelerdir?

Vadeli mevduat hesabına para yatırdığınızda, paranızı vade boyunca bankadan çekmemeyi taahhüt etmiş olursunuz. Paranızı vadeden önce çekmek istediğinizde, faiz getirisinden mahrum kalabileceğinizi unutmayın. Para yatırmadan önce ilk olarak o paraya ne kadar süre sonra ihtiyaç duyacağınızı belirlemeli ve sırf daha yüksek faiz oranı sunulduğu için size uygun olmayan vadelerde hesap açmamalısınız.

Eğer herhangi bir zaman kısıtınız bulunmuyorsa, farklı vadeler ve faiz oranları arasında kıyas yapmanız gerekir.

Kıyas yapmadan önce net faiz ve brüt faiz ayrımını yapmalısınız. Brüt faiz oranı banka tarafından sunulan faiz oranıyken, net faiz oranı faiz geliri üzerinden vergi ödedikten sonra elde edeceğiniz getirinin ne kadar olacağını gösterir. Örneğin; brüt faiz oranı %20 ve elde edilen faizin %10'u kadar vergi ödeniyorsa, %20'nin %10'u kadar yani %2 oranında vergi ödersiniz. Bu durumda net faiz oranı %18 olacaktır. Vadeli mevduat üzerinden hesaplanan vergi, vadenin uzunluğuna göre değişiklik gösterir. Genellikle vade uzadıkça uygulanan vergi oranları da düştüğünden, vadesi uzun mevduatların vergisel olarak daha avantajlı olduğuna dikkat etmelisiniz.

Bankalar tarafından vadeli mevduatlar için sunulan faiz oranları yıllık ve basit şekilde belirlenir. Bu nedenle elde edeceğiniz faizi hesaplarken, sunulan vadenin bir yıl içerisinde ne kadar tekrarlandığını bulmalı ve faiz oranını bulduğunuz sayıya bölmelisiniz. Örneğin banka 6 ay vade için faiz oranını %12 olarak sunuyorsa, bir yılın içerisinde 6 ay 2 kere tekrarlandığı için %12'yi 2'ye böleriz ve 6 ayda anaparamız üzerinden toplam %6 oranında faiz kazancımız olacağını hesaplarız, banka aynı faiz oranını 3 ay vade için sunuyorsa benzer şekilde %12'yi 4'e bölüp, anaparamıza 3 ayda toplam %3 faiz işletileceğini hesaplayabiliriz.

Bankalar tarafından sunulan faiz oranları o günün şartlarına göre belirlenir. Ve ileride ekonomik gelişmeler, enflasyon oranları ve Merkez Bankası'nın faize ilişkin kararları bankalar tarafından sunulan faiz oranlarının değişmesine sebep olabilir. Faiz oranlarına ilişkin beklentilerimiz de vade seçiminde önemlidir. Çünkü vade bittiğinde, yeni vadeli mevduatımızı o dönemin güncel faiz oranları üzerinden bağlayabiliriz. Eğer ileride faiz oranlarının yükseleceğini bekliyorsak, kısa vadeli, faiz oranlarının düşeceğini bekliyorsak uzun vadeli mevduatları tercih etmek daha doğru bir tercih olabilir.

Vadeli Mevduat ve Efektif Faiz Oranı

Vadeli mevduatlarda faiz oranları bankalar tarafından yıllık ve basit olarak sunulur bu nedenle farklı vadelerde sunulan faiz oranlarını doğrudan karşılaştırmak çoğu zaman yanıltıcı olabilir. Daha doğru bir kıyaslama için efektif faiz oranı bize yardımcı olur. Efektif faiz oranı, özetle, vadeli mevduat hesaplarına ilişkin aynı şartların bir yıl boyunca sürmesi durumunda bu bir yılın sonunda elde edilecek faiz oranıdır. Örneğin, 6 ay vadeli mevduatın dönem sonunda aynı faiz oranıyla yeniden 6 aylık mevduat açılması durumunda bir yılın sonunda elde edeceğimiz toplam faiz oranını efektif faiz olarak hesaplarız. Ya da bir ay vadeli mevduatın, aynı şartlarda 12 ay boyunca tekrarlanması durumunda yine efektif faiz oranını bulabiliriz. Efektif faiz oranının, basit faizden farkı, hesaplama yaparken vade sonunda faizin anaparaya eklendiğini dikkate almasından kaynaklanır.

Peki efektif faiz oranı bize ne söyler? Bunu anlamak için uygulamada pek mümkün olmasa da vadeli mevduatlar için faiz oranlarının bütün vadelerde %30 olarak sabitlendiğini ve faiz üzerinden vergi ödenmediğini varsayalım. Bu varsayımda en yüksek getiriye elde etmek için en kısa vadeli mevduatı tercih ederdik. Çünkü faiz oranlarının değişmeyeceğini bildiğimiz için, elde ettiğimiz faizi bir an önce anaparaya ekleyip ikinci bir vadeli mevduat hesabı açmak toplamda daha yüksek getiri elde etmemizi sağlar. Bu durumda, bütün vadelerde basit faiz oranı %30 iken, efektif faiz oranları şu şekilde olur.

Vade	Basit Faiz Oranı (%)	Efektif Faiz Oranı (%)
1 ay	%30,0	34,5%
2 ay	%30,0	34,0%
3 ay	%30,0	33,5%
4 ay	%30,0	33,1%
6 ay	%30,0	32,3%
12 ay	%30,0	30,0%
24 ay	%30,0	26,5%

Yani, bu şartlarda 1 ay vadeli mevduat açıp, 12 ay boyunca yenilersek yıllık toplam %34,5 faiz elde ederiz, 2 ay vadeli mevduat tercihinde bu oran %34'e düşer, vade arttıkça efektif faiz oranı da düşecektir, efektif faiz oranı 12 ay vadeli mevduatta basit faiz oranına yani %30'a eşit olur, 12 ayı geçince basit faiz oranının da altına iner, öyle ki 24 ay vadeli mevduatın bize gerçek getirisi yıllık %26,5 olarak gerçekleşir. Buna bakarak, örneğin 24 ay vadeli mevduat için banka tarafından sunulan faiz oranı gerçekte görüldüğünden daha düşüktür, ya da 1 ay vadeli mevduat için banka tarafından sunulan faiz oranı gerçekte görüldüğünden daha yüksektir diyebiliriz. Ancak vade bitiminde banka tarafından aynı faiz oranının sunulmayabileceğine dikkat etmelisiniz.

YATIRIM FONLARI

Tasarruf sahipleri, şirketlerden, aracı kuruluşlardan veya menkul kıymet borsalarından çeşitli menkul kıymetleri satın alarak tasarruflarını değerlendirebilirler. Ancak, menkul kıymetlere yatırım yapmak belli bir bilgi ve uzmanlık gerektirmesinin yanı sıra piyasalardaki gelişmelerin yakından takip edilmesi ve gelişmelere göre zamanında aksiyon alınması önemlidir. Bireylerin böylesine bir takibi düzenli olarak yapmaları için yeterli zamanı bulunmayabilir. Ayrıca bireysel birikimler genelde yeterli büyüklüğe ulaşamadıklarından, bunlarla oluşturulan portföylerde de gerekli risk dağılımları yapılamayabilir. Bu nedenle sermaye piyasasında kolektif yatırım kuruluşları olarak adlandırılan yatırım fonları oluşturulmuştur. Yatırım fonları, sermaye piyasası kurumu olan portföy yönetim şirketleri tarafından kurulabilmektedir. Portföy yönetim şirketleri halktan topladığı paraları çeşitli yatırım araçlarına yönlendirir ve bunun karşılığında para yatıran kişilere katılma payı verir.

Yatırım fonlarındaki katılma paylarını, şirketlerin hisse senetlerine benzetebiliriz. Şirketlere, hisse senedi olarak ortak olunduğu gibi yatırım fonlarına da katılma payı satın alınarak ortak olunmaktadır. Ancak, hisse senedi sahipleri şirket yönetimine katılabilirken, katılma payı sahiplerinin fon yönetimine katılma hakları yoktur. Portföydeki varlıklardan temettü veya faiz gibi gelirler elde edilmesi ya da varlıkların değerlerinin değişmesi katılma paylarının değerine yansımaktadır. Bununla beraber, fon yönetim ücreti veya aracı kuruluşlara ödenen komisyon ücretleri gibi fon bünyesinde oluşan giderler katılma payı sahiplerinin getirilerini düşürür. Örneğin yıllık toplam fon gideriniz yüzde 1 ise katılma payı yüzde 10 değer kazansa bile sizin getiriniz yüzde 9 olacaktır. Katılma payı sahibine yansıtılan gider oranları her bir fon için farklılık gösterir. Belli şartların oluşması durumunda bazı yatırım fonlarında katılma payı sahiplerinden çıkış komisyonları da alınabilmektedir.

Yatırım fonları profesyonel portföy yöneticileri tarafından fon izahnamesinde belirtilen yatırım politikası doğrultusunda yönetilir. Yatırım yapılan ürünler çok geniş bir yelpazede olabileceği gibi, yalnızca belli özellikleri taşıyan ürünlere de yatırım yapılabilmektedir. Yatırım yapılan ürünlerin özelliklerine göre katılma payı sahiplerinin maruz kalabileceği risk seviyeleri de farklılık gösterir. Yatırım fonuna

ilişkin hazırlanan yatırımcı bilgi formlarında yer alan risk değeri, maruz kalınacak risk için bir ölçü olarak kullanılabilir. Gelin bazı fon türlerine göz atalım.

Risk iştahı düşük olan ve mevduata alternatif olarak likit bir ürün arayan yatırımcıların tercih ettiği fonlar olarak para piyasası fonları ön plana çıkmaktadır. Bu fonların portföyünün tamamı devamlı olarak vadesine en fazla 184 gün kalmış, likiditesi yüksek kamu veya özel sektör borçlanma araçları, ters repo, mevduat ve nakit gibi para ve sermaye piyasası araçlarından oluşur.

Sabit getirili menkul kıymetlere yatırım yapmak isteyenler için uygun olan bir diğer fon türü borçlanma araçları fonlarıdır. Bu fonlar, para piyasası fonlarına benzese de sahip oldukları varlıkların likiditesi daha düşük olduğu için daha yüksek risk taşır. Borçlanma araçları fonları yatırım stratejilerine göre kısa, orta ve uzun vadeli borçlanma araçlarına odaklanabilir. Yalnızca kamunun ya da özel sektörün çıkardığı borçlanma araçlarına yatırım yapılabilirdiği gibi, bu araçlar arasında bölüşüm de yapılabilmektedir. Döviz bazında kamu iç ve dış borçlanma araçları ile yabancı ülkelerde kamu ve özel sektör borçlanma araçlarına da yatırım yapan fonlar bulunmaktadır.

Bir diğer fon çeşidi hisse senedi fonlarıdır. Bunlar, fon toplam değerinin büyük bölümünü hisse senetlerine yatırırlar. Risk iştahı düşük olan yatırımcılar için uygun bir yatırım aracı değildir. Bazı fonlar büyüme potansiyeli yüksek olan şirketlere yatırım yaparak değer artış kazançları üzerinden getiri sağlamayı, bazıları temettü ödeyen şirketlere yatırım yaparak dağıtılan kar paylarından getiri sağlamayı hedefler. Yalnızca belli bir sektörde faaliyet gösteren şirketlere yatırım yapan fonlar olduğu gibi yurtdışında belli bir ülkenin borsasındaki şirketlere yatırım yapan fonlar da bulunmaktadır.

Yaptıkları yatırımlar üzerinden faiz kazancı elde etmek istemeyen yatırımcılara uygun yatırım fonları da bulunmaktadır. Bunlar katılım fonu olarak adlandırılır. Kira sertifikaları, katılma hesapları, hisse senetleri, altın ve diğer kıymetli madenler ile faize dayalı olmayan diğer para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapar.

Bunların dışında, altın ve diğer kıymetli madenler ile bunlara dayalı para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapan altın veya kıymetli maden fonları ile sabit bir varlık dağılımı hedefi olmayan ve değişen piyasa koşulları doğrultusunda farklı varlıklara yatırım yapabilen “değişken fonlar”a, diğer fonların ve borsa yatırım fonlarının katılma paylarına yatırım yapan fon sepeti fonlarına da yatırım yapılabilir.

Yatırımcıların yatırım kararı vermeden önce yatırım fonlarının, yatırım stratejileri, portföyündeki varlık bileşimleri, geçmiş performansları, portföy yöneticileri, fonun yönetim ücreti oranı ve fon toplam gider oranı ve giriş çıkış komisyonu olup olmadığına ilişkin bilgi sahibi olması önemlidir. Bu bilgilere kurucunun internet sitesi ve Kamuyu Aydınlatma Platformu üzerinden erişilebilmektedir.

Katılma payları, fon kurucusunun veya kurucu ile aracılık sözleşmesi imzalayan yatırım kuruluşunun telefon ve internet bankacılığı ile ATM sistemleri aracılığıyla alınıp satılabilmektedir. Merkezi bir fon dağıtım platformu olan TEFAS'ta işlem gören fonlar ise herhangi bir yatırım kuruluşundan alınıp satılabilmektedir.

Carry trade yani ara kazanç ticareti, finansal piyasalarda sıkça kullanılan ve yatırımcıların riskten korunma veya kar elde etme amacıyla başvurdukları bir stratejidir. Bu strateji, temel olarak düşük faiz oranına sahip bir para birimini ödünç alarak, yüksek faiz oranına sahip başka bir para birimine yatırım yapma esasına dayanır. Carry trade işlemlerinde genellikle döviz kurları kullanılsa da bu strateji borçlanma araçları, emtia olarak adlandırılan değerli varlıklar ve diğer finansal araçlarda da uygulanabilir. Şimdi carry trade işlemlerinin temel prensiplerini, risklerini ve avantajlarını detaylı bir şekilde inceleyelim.

Carry Trade Nasıl Çalışır? Carry trade işlemlerinde temel amaç, faiz farkından yararlanmaktır. Örneğin, Japonya'da faiz oranları düşükse ve Avustralya'da faiz oranları yüksekse, bir yatırımcı Japon yenini düşük maliyetle borç alarak, elde ettiği bu fonları Avustralya doları cinsinden yüksek faiz getirisi sunan varlıklara yatırabilir. Bu işlem, iki ana bileşene dayanır: düşük faizli olan borç alınan para birimi ve yatırım yapılan yüksek faizli para birimi.

Örneğin, 1 Avustralya dolarının 100 Japon yeni olduğunu varsaydığımız bir durumda 10.000 Japon yenini yüzde 0,1 faiz oranı ile borç aldınız. Bu tutarla, aynı tarihte 100 Avustralya doları alıp yüzde 4 faiz oranı ile Avustralya tahvillerine yatırım yaptınız. Bu durumda dönemin sonunda $10.000 \times 0,1 = 10$ Japon yeni faiz gideri ve 10.000 Japon yeni ana para geri ödemesi olmak üzere toplamda 10.010 Japon yeni ödeme yapmanız gerekecektir. Buna karşın dönemin sonunda $100 \times 4 = 4$ Avustralya doları faiz geliri ve 100 Avustralya doları ana para tahsili olmak üzere toplamda 104 Avustralya doları yatırımı tahsil edeceksiniz. Kurların değişmediğini kabul edelim, bu durumda dönem sonunda $104 \times 100 = 10.400$ Japon yeni elde edersiniz. İşlem maliyetlerinin de 50 Japon yeni olduğunu varsaydığımızda elde ettiğiniz 10.400 Japon yeni'nden, 10.010 Japon yeni borç ödemenizi ve 50 Japon yeni işlem maliyetini çıkararak, 340 Japon yeni tutarında bir artış elde edeceksiniz. Bu, elde edilen toplam getiriyi temsil eder.

Riskler ve Dikkat Edilmesi Gerekenler Carry trade işlemleri yüksek getiri potansiyeli sunsa da, beraberinde ciddi riskler de taşır. En büyük riskler arasında döviz kuru riski, faiz oranı riski ve likidite riski bulunur.

Döviz Kuru Riski: Carry trade işlemlerinin başarıya ulaşması, döviz kurlarındaki değişimlere bağlıdır. Eğer yatırımcı, yüksek faiz oranına sahip para birimine yatırım yaptıktan sonra bu para biriminin değeri düşerse, elde edilen faiz geliri döviz kuru kayıplarını karşılamayabilir. Örneğin, Avustralya dolarının değeri Japon yeni karşısında düşerse, yatırımcı hem anapara kaybına uğrar hem de faiz gelirinden beklediği kazancı elde edemez.

Faiz Oranı Riski: Eğer alınan borç ve / veya yatırım değişken faizli ise faiz oranlarındaki değişiklikler carry trade işlemlerini doğrudan etkiler. Bu riski bertaraf etmek için hem borçlanmada hem de yatırımda sabit faizli finansal araçlar kullanılabilir. Bu durumda borç ödemesi ile yatırımın geri ödemesi aynı tarihe denk getirilecek bir strateji ile faiz oranı riski ortadan kaldırılabilir. Fakat ülkelerin genel faiz oranlarındaki değişimlerin döviz kurlarını etkilediği akılda bulundurulmalıdır.

Likidite Riski: Küresel finansal krizler veya beklenmedik ekonomik gelişmeler, carry trade işlemlerinin likiditesini etkileyebilir. Piyasaların likidite kaybına uğraması durumunda, yatırımcıların pozisyonlarını kapatmaları zorlaşabilir ve zararlarla karşılaşma olasılığı artar.

Carry Trade Stratejileri Carry trade stratejileri, farklı piyasa koşullarına göre çeşitlendirilebilir. İşte bazı yaygın kullanılan stratejiler:

Basit Carry Trade: En basit strateji, düşük faizli bir para biriminden borç alarak, yüksek faizli bir para birimine yatırım yapmaktır.

Çapraz Kur Carry Trade: Bu strateji, küresel piyasalarda yaygın kullanılan para birimleri yerine küresel piyasalarda daha az kullanılan ve daha fazla değişkenlik gösteren para birimlerine ya da enstrümanlara yatırım yapmayı içerir. Bu tür işlemler, daha yüksek getiri potansiyeli sunsa da aynı zamanda daha yüksek risk taşır.

Korunmalı Carry Trade: Döviz kuru riskini azaltmak için, yatırımcılar genellikle türev ürünler kullanmaktadırlar. Bu strateji, döviz kuru hareketlerine karşı koruma sağlar, ancak bu koruma maliyetlidir ve net getiriyi düşürebilir. Hatta getiri imkanını ortadan kaldırabilir.

Sonuç olarak, Carry trade, doğru kullanıldığında önemli getiriler sağlayabilecek bir yatırım stratejisidir. Ancak, bu stratejiyi uygularken dikkatli olunmalı ve olası riskler göz önünde bulundurulmalıdır. Yatırımcılar, carry trade işlemlerine başlamadan önce, döviz piyasalarını, faiz oranlarını ve genel ekonomik durumu dikkatlice analiz etmelidir. Unutulmamalıdır ki, finansal piyasalar dinamik ve karmaşıktır; bu nedenle sürekli olarak güncel bilgiye ve derinlemesine analize ihtiyaç duyulur.

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES), bireylerin gelecekteki emeklilik dönemlerinde maddi güvence sağlamak amacıyla tasarlanmış bir tasarruf sistemidir. Bu sistem, bireylerin emeklilikleri için düzenli olarak tasarruf yapmalarını ve bu tasarruflarını uzun vadeli yatırımlara yönlendirmelerini sağlar.

Bir çalışan emekli olduğunda aylık geliri yaklaşık olarak yarıya inmekte ya da daha düşük olabilmektedir. Emeklilik döneminde de aynı yaşam standardını

koruyabilmemiz için sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı niteliğinde olan bireysel emeklilik sistemi hayata geçirilmiştir.

Bu sisteme dahil olabilmek için çalışan olmak gerekmez ya da belli bir yaş şartı yoktur. Bir ev hanımı ya da yeni doğmuş bir bebek de bireysel emeklilik sisteminin katılımcısı olabilir.

Bireysel emeklilik sistemine dahil olduğumuzda, sisteme belli periyotlarda ve belli tutarlarda düzenli ödeme yapmamız gerekir. Yaptığımız ödemeler emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir ve ayrıca birikimimize yaptığımız ödemenin %30'u kadar devlet katkısı ilave edilmektedir. Bu sayede birikimlerimiz fonlardaki değer artışları sayesinde büyürken, devlet katkısı ile ilave %30 getiri sağlanmış olur. Ayrıca devlet tarafından sunulan bu katkı da çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilmekte ve devlet katkısı üzerinden elde edilen getiri de katılımcının hesabına aktarılmaktadır.

Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katıldıktan sonra emekli olmak için resmi olarak emekliliğe hak kazanmanız gerekmez. BES'te emekli olmak için en az 10 yıl boyunca katkı payı ödememiz ve 56 yaşını doldurmuş olmanız gerekir. Bu şartlar sağlanmadan sistemden çıkış yapılması durumunda bireysel emeklilik hesabındaki devlet katkı payının tamamı alınamamaktadır. Örneğin, 3 yılı doldurmadan sistemden çıkarsanız devlet katkı payından bir gelir elde edemezsiniz. Sistemde 3 ila 6 yıl arasında kalınması durumunda %15, 6 ila 10 yıl arasında kalınması durumunda %35 oranında katkı payı alınabilirken, 10 yılın tamamlanması ancak 56 yaş şartının sağlanmaması durumunda katkı payının %60'ına hak kazanılmaktadır.

Bireysel emeklilik sisteminde bazı özel durumlar dışında kısmi çıkış yapılamamaktadır. Yani birikimin yalnızca bir kısmının talep edilmesi mümkün değildir. Konut alımı, evlenme, eğitim ve doğal afet hallerinde BES katılımcılarına sistemden ayrılmadan hesabındaki birikim tutarının yüzde 50'sine kadar kısmen ödeme yapılabilmektedir.

Bireysel emeklilik sistemi üzerinden emekliliğe hak kazandığınızda hesabınızda birikmiş olan tutarın tek seferde toplu olarak ödenmesini isteyebileceğiniz gibi, bireysel emeklilik şirketi ile yapacağınız plan dahilinde belli periyotlarda, örneğin

aylık, ödeme yapılmasını isteyebilir, ya da yaptıracağınız yıllık gelir sigortası ile ömür boyu veya belirli süreler için düzenli olarak emekli maaşı alabilirsiniz.

Bireysel emeklilik sisteminde birikimlerin hangi fonlarda değerlendirileceğine katılımcılar karar vermektedir. Örneğin, birikimlerinizi hisse senedi, altın, devlet tahvili gibi çeşitli yatırım araçlarına yatırım yapan fonlar arasında dağıtabilirsiniz. Katılımcılar yılda 12 kez fon değişikliği yapma hakkına sahiptir. Bu sayede katılımcıların portföylerini kısmen de olsa aktif olarak yönetebilmesi imkânı sağlanmaktadır.

Nasıl bir varlık dağılımı yaptığınız, ileride elde edeceğiniz getiriye ve karşılaşılabileceğiniz riskleri etkilemektedir. Türkiye ve dünyadaki yatırım araçlarının geçmiş getiri verilerine bakıldığında, uzun vadede en yüksek getirilerin hisse senedi yatırımlarından elde edildiği görülmektedir. Bununla birlikte, hisse senetlerine yapılan yatırımlar her zaman iyi sonuçlanmamıştır. Örneğin ülkemizde BİST 100 endeksi 2013 ve 2021 yılları arasındaki 9 yılda toplam 3 kat artarken, bu dönemde enflasyon 3,2 kat artmış ve BİST 100 yatırımcısı reel olarak negatif bir getiriyle karşılaşmıştır. Ancak hesaplama 2022 yılını da dahil ettiğimizde enflasyonun bu dönemde 5,3 kat arttığı ve BİST 100'ün ise 9,2 kat arttığı görülmektedir. Benzer şekilde, 2007 yılında başlayan küresel kriz nedeniyle 2007 ve 2009 yılları arasındaki 17 aylık dönemde dünya borsaları yaklaşık %50 değer kaybetmiştir. Bu nedenle 2009 yılında emekli olan ve birikimlerinin tamamını hisse senedi fonlarında tutmuş olan kişiler emeklilik birikimlerinin yarısını emekli olmadan önceki son iki yılda kaybetmiştir. Bu bakımdan, riskli yatırım araçlarına yapılan yatırımın zamanlaması oldukça önemlidir.

Kişinin emeklilik yaşına eğer daha uzun yıllar varsa, portföylerinde daha çok riskli varlıklara ağırlık vermesi, emeklilik yaşı yaklaştıkça portföylerinde riskli varlıkların ağırlığını azaltması ve daha az riskli ya da risksiz varlıkların ağırlıklarını artırması genel olarak kabul görmüş bir uygulamadır. Bununla birlikte risk almaktan hoşlanmayan bireylerin riskli yatırım araçlarına yatırım yapan emeklilik yatırım fonlarından uzak durması gerekmektedir. Varlık dağılımına karar vermeden önce bir yatırım danışmanı ile görüşerek size en uygun olan dağılımı belirlemek önemlidir.

Bireysel emeklilik fonları yalnızca bireysel emeklilik şirketleri tarafından kurulabilmekte ve sermaye piyasası kurulu tarafından yetkilendirilmiş olan portföy yönetim şirketlerinin profesyonel portföy yöneticileri tarafından yönetilmektedir. Bu fonlar Takasbank'ta saklanmaktadır. Bu nedenle, bireysel emeklilik şirketi ya da portföy yönetim şirketlerinin iflas etmesi gibi bir risk fon sahiplerini etkilemez.

Yatırım yapmak isteyen kişiler bunu bireysel emeklilik sistemi üzerinden emeklilik yatırım fonu olarak yapabileceği gibi doğrudan yatırım fonu olarak da yapabilmektedir. Bu iki yatırım kararı arasında bazı farklar bulunur. Birincisi, emeklilik yatırım fonuna yatırım yapılabilmesi için bireysel emeklilik sistemine katılmak gerekir, ancak yatırım fonuna dileyen herkes yatırım yapabilmektedir. Bireysel emeklilik sisteminde %30 devlet katkısı bulunurken yatırım fonlarında bu şekilde bir teşvik bulunmamaktadır. Diğer konu ise iki farklı yatırım kararının vergisel sonuçlarının farklı olmasıdır. Yatırım fonlarında, katılma payını satmanız durumunda tarafınıza yapılacak ödemeler için elde ettiğiniz getiri tutarı üzerinden gelir vergisi yani stopaj kesintisi yapılır. Farklı yatırım fonu türleri için farklı oranlar öngörülebilirken bazı yatırım fonu türleri için hiçbir kesinti yapılmayabilmektedir ve bu oranlar yapılan yasal düzenlemelerle değişebilmektedir.

Bireysel emeklilik sisteminde ise, sistemde kalındığı süre boyunca yapılan fon değişikliklerinde stopaj kesintisi yapılmaz, bu kesinti sadece sistemden çıkılması durumunda yapılmaktadır. Stopaj yalnızca birikimlerinizin getirisinden ve devlet katkısının getirisi üzerinden alınmakta, anaparanız ve bunun üzerine sunulan devlet katkısı üzerinden stopaj kesintisi yapılmamaktadır. Stopaj kesintisi oranı;

- Sistemden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat ve maluliyet gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlar için %5,
- 10 yıl süreyle sistemde kalmakla birlikte sistemden emeklilik hakkı elde etmeden ayrılan katılımcılar için %10,
- 10 yıldan az süreyle sistemde kalarak ayrılan katılımcılar için ise %15'tir.

Bu oranlar hangi tür fona yatırım yaptığınızdan bağımsızdır. Örneğin sistemde yalnızca 2 sene kalıp parayı çekme planıyla hareket ediliyorsa, bireysel emeklilik sistemi uygun değildir. Stopaj kesintisi olmayan bir yatırım fonuna yatırım yapıldığında iki sene sonra hiçbir vergi ödemeksizin yatırım sonlandırılabilirken, aynı tür fonun bireysel emeklilik sistemi üzerinden satın alınması durumunda iki sene sonra sistemden çıkıldığında getiri üzerinden %15 vergi ödenebilecektir, ayrıca devlet katkısına da hak kazanılamayacaktır. Bu nedenle bireysel emeklilik sistemi üzerinden yatırım yapma fikri kısa vadeli yatırımlar için genellikle uygun değildir. Bireysel emeklilik sisteminin orta ve uzun vadeli bir yatırım olduğu bilinciyle hareket edilmelidir.

Döviz Kurunu Etkileyen Faktörler

Döviz kuru, yabancı bir para biriminin yerel para birimi cinsinden değerini gösterir ve bu para birimlerinin arz ve talebine göre değişiklik gösterir. Eğer değeri, yabancı para birimleri üzerinden belirlenen varlıklara yatırım yapıyorsanız, elde edeceğiniz getiri döviz kurundaki değişikliklerden de etkilenir. Bu varlıklara örnek olarak, eurobond, tevdiat hesapları, yabancı borsalarda işlem gören hisse senetleri ve tahviller ile petrol ve altın gibi emtiaları gösterebiliriz.

Peki döviz kurundaki arz ve talebi etkileyen temel faktörler nelerdir? Gelin birlikte bakalım.

Enflasyon

Bu faktörlerden biri, enflasyon oranlarındaki farklılıklardır.

Düşük enflasyona sahip ülkenin para birimi, satın alma gücünü korurken enflasyonun yüksek olduğu ülkenin para birimi satın alma gücünü zamanla kaybeder. Kişiler, ellerinde satın alma gücünü koruyan paraları bulundurmamak ister ve bu paralara talep artar. Bu nedenle, satın alma gücünü daha iyi koruyan para birimi diğer para birimine göre değer kazanır.

Enflasyon ayrıca ülkeler arası ticaret üzerinden de döviz kurunu etkiler. Ülkedeki mal ve hizmetlerin fiyatlarında yaşanan artış nedeniyle yabancı ülkedeki mal ve hizmetler

görelî olarak daha ucuz hale gelir. Ucuz hale gelen mal ve hizmetler ithal edilmek istendiğinde yerel paranın satılarak döviz alınması gerekir ve artan talep nedeniyle döviz kuru yükselir. Döviz kuruna olan talep ülkelerdeki mal ve hizmetlerin fiyatları eşitlenene kadar devam eder.

Faiz Oranı

Döviz kurunu etkileyen diğerk bir faktör faiz oranlarıdır. Günümüzde ülkelerin çoğunda sermaye hareketliliği serbesttir. Yatırımcılar, üzerinden en yüksek getiriyi elde edebilecekleri para birimlerini tercih eder. Bir ülkenin merkez bankası faizleri artırdığında o ülkedeki sabit getirili yatırım araçlarının faiz oranları da artar. Yatırımcılar, daha yüksek faiz getirisi sağlayan yatırım araçlarını satın almak için öncelikle o ülkenin parasını satın almak zorundadır. Bu durumda faiz artışı olan ülkenin para birimine olan talep artacağından, para birimi de değerk kazanır.

Bütçe Açıkları

Bütçe açıklarında artış olması kamunun daha fazla borçlanması gerektiği anlamına gelir. Yükselen borçlar kamu tarafından borç verenlere tam ve zamanında ödeme yapılamayacağı ya da o ülkede enflasyon oranında artış olabileceği yönünde endişelere sebep olabilir. Bu durumda yatırımcılar kamu borç senetlerini satarak yatırımlarını farklı ülkelere yönlendirmek ister, dövizde olan talep artar ve döviz kuru yükselir.

Cari İşlemler Hesabı

Bu hesap ülkeler arası mal, hizmet, faiz ve kar payı ödemeleri üzerinden ülkeye ne kadar döviz girişı ve ülkeden ne kadar döviz çıkışı olduğunu gösterir. Cari açık, ülkenin diğerk ülkelerle gerçekleştirdiği işlemler nedeniyle döviz finansmanına ihtiyaç duyduğu anlamına gelir. Bu açığın finansmanı sermaye girişleri veya ülke rezervleriyle sağlanır. Finansman için gerekli döviz bulmakta güçlük yaşanması durumunda döviz kuru yükselir.

Beklentiler

Yatırımcılar, döviz kurunun gelecekte yükseleceğine inanıyorlarsa, kar edebilmek için şimdiden döviz satın almak ister. Talepteki bu artış dövizin yükselmesine neden olur. Bu nedenle döviz kurundaki hareketler her zaman ekonomik temelleri yansıtmaz, çoğu zaman yatırımcıların beklentileri tarafından yönlendirilir. Örneğin, yatırımcılar faiz oranında artış olması ihtimalini artıran bir haber gördüğünde, henüz faiz artışı olmadan o ülkenin para biriminin değeri bu beklenti nedeniyle yükselebilir.

TEFAS, Türkiye Elektronik Fon Alım Satım Platformu, tüm fonları tek bir sistem üzerinden karşılaştırma ve tek bir yatırım hesabıyla piyasadaki tüm fonlara ulaşma imkanı sağlayan elektronik bir platformdur. Gelin TEFAS'ın yatırımcılara ne gibi faydalar sağladığına göz atalım.

TEFAS öncesinde, fon katılma payı alım satımı ile ilgili talimatlar, fonun izahnamesinde ilan edilen yerlere verilebilmekteydi. 2015 yılında faaliyete geçen TEFAS sayesinde fon kurucuları ile yatırım kuruluşları elektronik ortamda bir araya getirilmiştir.

Böylece, yatırımcılar, yatırım hesabının bulunduğu kuruma vereceği bir talimatla TEFAS platformunda işlem gören tüm fonlara yatırım yapabilmektedir. Tercih edilen fonun katılma payını alırken fonu pazarlayan kurum nezdinde yeni bir hesap açma gereksinimi ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla kurumlar arası transfer maliyetleri ortadan kaldırılmıştır.

TEFAS'ın yatırımcılara sunduğu diğer bir avantaj ise tüm menkul kıymet yatırım fonları, borsa yatırım fonları ve emeklilik yatırım fonlarını tek bir internet sitesi üzerinden inceleme ve karşılaştırma imkanı sunmasıdır.

TEFAS Anasayfasında fon türü bazında geçmiş getiri verilerini kıyaslayabilirsiniz. Son bir haftada, son bir ayda ya da çeşitli dönemlerde fon türlerinin ne kadar getiri sağladığını gösteren bir grafik bulunmaktadır. Böylece tüm fon türlerinin getirilerini tek bir grafik üzerinden karşılaştırmak mümkündür.

TEFAS'taki "Fon Karşılaştırma" ekranı, farklı filtreler ve karşılaştırma ölçütleri kullanarak fonları kıyaslama imkanı sunmaktadır. Bu ekranda, fonların kurucusu olan portföy yönetim şirketleri, şemsiye fon türü, fon unvan tipi ve Tefas'ta işlem görüp görmeme durumuyla ilgili filtreler yapılabilmektedir. Örneğin, hisse senedi fonu satın almak istediğinizde, şemsiye fon türleri filtresini kullanıp, tüm hisse senedi fonlarının listesini çıkarabilirsiniz, ya da daha spesifik bir arama yapmak için fon unvan tipi filtresindeki seçenekler kullanılabilir. Örneğin sürdürülebilirlik temalı fonlara yatırım yapmak istediğinizde bu unvan tipini seçerek farklı fon türleri bazında sürdürülebilirlik temalı fonları listeleyebilirsiniz.

Aynı ekranda, listelediğiniz fonları geçmiş getirilerine, fon büyüklüklerine ve yönetim ücretlerine göre sıralayabilirsiniz. Seçtiğiniz bir yatırım fonuna tıkladığınızda bu yatırım fonuyla ilgili detaylı analiz sayfasına yönlendirilirsiniz. Bu sayfada, ilgili yatırım fonu katılma paylarının fiyatı, fon toplam değeri, kategorisi, katılımcı sayısı gibi güncel bilgileri görebilirsiniz. Ayrıca, son bir yıllık kategori derecesine bakarak, aynı kategorideki yatırım

fonları arasında getiri olarak kaçınıcı sırada olduğunu, pazar payına bakarak ilgili yatırım fonunun aynı kategoride ne kadar pazar payı olduğunu görebilirsiniz.

Özet bilgilerin altında, fon katılma paylarının geçmiş fiyat hareketlerini inceleyebileceğiniz grafik ve fon profili bölümü yer alır. Fon profili bölümünde, fonun işlem saatleri ve alış satış valörleri, minimum ve maksimum işlem miktarları, giriş çıkış komisyonu ve risk değeri bilgileri yer alır.

Fon Karşılaştırma grafiğinde ise ilgili fonun getirileri seçilen dönemler itibarıyla çeşitli yatırım araçları, TÜFE ve seçilebilecek diğer fonlar ile kıyaslanabilmektedir.

TEFAS üzerinden fonların varlık dağılımına ilişkin incelemeler yapılabilmektedir. Fon Detay Analiz sayfasında en güncel durumda ilgili fonun hangi varlık bileşenlerinden oluştuğu bilgisi yer almaktadır. TEFAS üzerindeki Tarihsel Veriler ekranında “Portföy Dağılımı” sekmesine tıkladığınızda ise ilgili fonun geçmiş dönemlerdeki varlık dağılımının nasıl değiştiğini görebileceğiniz gibi, belli kriterlere göre listelediğiniz fonların varlık dağılımlarını birbirleriyle kıyaslayabilirsiniz.

Altın Yatırımı

Altın doğada az bulunması, üretiminin kısıtlı olması ve değerini her koşulda koruyabilmesi nedeniyle çağlar boyunca tüm dünya tarafından ödeme ve değer saklama aracı olarak kullanılan bir emtiadır. Günümüzde altın, ödeme aracı işlevini büyük ölçüde kağıt paralara devretse de değer saklama aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Altın aynı zamanda ziynet eşyaları ve bazı elektronik cihazlarda kullanılması nedeniyle ticari bir değere de sahiptir.

Altın, dünyanın her yerinde sürekli olarak alınıp satılan bir emtiadır. Bu nedenle altın arz ve talebi küresel ölçektektir. Altın fiyatı uluslararası piyasada ONS/Dolar paritesi üzerinden belirlenir. Bir ons altın 31,1 gram altına eş değerdir. Altının Ons fiyatı 31,1 gram altının kaç adet Amerikan Doları'na karşılık geldiğini gösterir. Ülkemizde ise altının fiyatı Gram/TL paritesi üzerinden takip edilir. Bir gram altının kaç TL olduğunu gösteren bu parite Ons altının Amerikan doları karşısındaki değeri ve Amerikan Dolarının Türk Lirası karşısındaki değerinden etkilenir. Ons Altının Amerikan Dolarına karşı değer kazanması, ve USD/TL kurunun yükselmesi gram altın fiyatını artırırken; Ons Altının Amerikan Dolarına karşı değer kaybetmesi ve USD/TL kurunun düşmesi gram altın fiyatını düşürür.

Altın tüketilebilen bir emtia değildir. Bu nedenle, her yıl maden şirketleri tarafından çıkarılan her bir altın dünya üzerindeki altın miktarının kalıcı olarak yükselmesi ve

altın arzının artması anlamına gelir. Bununla beraber, dünyadaki gelir ve nüfus artışı, altına olan talepte de yıldan yıla artış yaşanmasına neden olmaktadır.

Altın arzı, kağıt paralardaki kadar esnek değildir. Uygulanan genişleyici politikalar kağıt para arzında büyük artışların yaşanmasına sebep olabilirken, kısıtlı üretim nedeniyle dünyadaki altın arzı yıldan yıla çok fazla değişiklik gösteremez. Bu nedenle altın enflasyona karşı korunmak için ideal bir yatırım aracı olarak görülür. Dünyada enflasyon beklentilerinde artış yaşanması altına olan talebin ve altın fiyatlarının yükselmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Diğer yatırım araçlarından farklı olarak altın yatırımında genel olarak faiz veya kar payı getirisi sağlanmamaktadır. Diğer yatırım araçları üzerinden sunulan getirilerin artması durumunda altın fiyatları bundan olumsuz etkilenebilir. Örneğin faiz oranının artması tahvil yatırımını daha cazip hale getirebilir ve yatırımcılar altın yerine tahvil yatırımı yapmayı daha çok tercih edeceği için altın fiyatları olumsuz etkilenebilir.

Küresel ölçekte yaşanan ekonomik belirsizlikler dünya ekonomilerinin küçüleceğine dair beklentileri arttırdığında, yatırımcıların tahvil ve hisse senedi gibi yatırım araçlarından beklediği getiriler düşer, bu dönemlerde yatırımcıların altına olan ilgisi artabileceği için altın fiyatları yükselebilmektedir. Altın, ayrıca dünyada politik gerilimlerin arttığı dönemlerde yatırımcıların güvenli liman olarak sığındığı bir yatırım aracıdır ve bu dönemlerde altına olan talep artabilmektedir.

Altın, ticari amaçla ve yatırım aracı olarak kullanılmasının yanı sıra dünyadaki merkez bankaları tarafından rezerv olarak tutulmaktadır. Merkez bankaları tarafından yüklü miktarda altın alımı ya da satışı yapılması da altın fiyatlarını etkileyebilmektedir.

Altının değeri dolara endeksli olduğu için, altına özgü dinamiklerin yanı sıra dolara özgü dinamikler de altın fiyatını etkiler. Küresel piyasalarda doların güçlenmesi altın fiyatının düşmesiyle, doların zayıflaması altın fiyatının artmasıyla sonuçlanabilir.

Hisse senedi, tahvil gibi yatırım araçlarının fiyatlarının düşmesine neden olan gelişmeler genellikle altın fiyatlarında yükselişe neden olmaktadır. Tarihsel olarak

bakıldığında da altın fiyatlarının, diğer yatırım araçlarının fiyatlarıyla genellikle negatif bir ilişkiye sahip olduğu görülür. Örneğin, 1970'li yıllarda dünyadaki hisse senedi fiyatlarında düşüş, altın fiyatlarında artış yaşanmışken, 1980 ve 1990'lı yıllarda tam tersi gerçekleşmiştir. Diğer yatırım araçlarıyla arasındaki bu negatif ilişki nedeniyle altın, portföylerini çeşitlendirmek isteyen yatırımcılar için uygun bir yatırım aracı olarak görülmektedir.

DEVLET İÇ BORÇLANMA SENETLERİ

Bireylerin veya şirketlerin olduğu gibi devletlerin de gelir, giderleri ve bütçeleri vardır. Devlet vatandaşlarına sağlayacağı hizmetleri vergi ve diğer gelirleriyle karşılar, ancak giderlerin gelirleri aşması durumunda oluşan farkı borçlanarak finanse eder. Devlet tarafından yurtiçinde yapılan borçlanmalar devlet iç borçlanma senetlerinin, diğer adıyla DİBS'lerin tasarruf sahiplerine satılması yoluyla yapılır. Tasarruf sahiplerinin beklentisi ise, devlete verdiği borcun karşılığında getiri elde etmektir. DİBS'ler Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu olarak ikiye ayrılır. Vadesi bir yıldan kısa olanlar hazine bonusu, vadesi bir yıldan uzun olanlar ise devlet tahvili adını almaktadır.

Yatırımcılar Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yapılan ihalelere katılarak DİBS satın alabileceği gibi bankaların portföylerinde bulunan DİBS'lerin doğrudan bankadan satın alınması ya da Borsa İstanbul Borçlanma Araçları Piyasası'nda işlem gören DİBS'lerin banka ve aracı kurumlar vasıtasıyla satın alınması da mümkündür.

Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın ihraç ettiği DİBS'ler, devletin borcu olduğundan anapara ve faizi ile beraber zamanında ödenir ve temerrüt riski bulunmaz. Bununla beraber, DİBS'lerin vadesi gelmeden nakte dönüştürülmek istendiğinde bu ancak ikincil piyasada yapılabilmekte, vadesinden önce anaparası veya faizi devletten istenememektedir. İkincil piyasada oluşan fiyatlar ise piyasa faiz oranı ve vadeye kalan sürenin değişmesi nedeniyle sürekli değişebilmektedir.

DİBS'lerin vadesi 3 ay ile 10 yıl arasında değişmektedir; döviz ve Türk Lirası üzerinden ihraç edilebilirler ve devlet tarafından DİBS sahiplerine sabit getiri sunulabildiği gibi değişken getiri de sunulabilmektedir.

Değişken getirili senetlerde önceden belirlenmiş piyasa verileri referans alınarak getiri sunulur. Örneğin, Türk Lirası Gecelik Referans Faiz Oranı, Tüketici Fiyat Endeksi referans alınabildiği gibi Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yapılan sonraki tarihli ihalelerde oluşan faiz oranları da referans alınabilmektedir. Temerrüt riskinin olmaması ve sunulan getirilerin güncel piyasadaki verilerle uyumlu olması nedeniyle değişken getirili devlet tahvili en düşük riskli yatırım araçları arasında sayılabilir.

Sabit getirili senetlerde ise senet sahibine devlet tarafından belirli tarihlerde ve belirli tutarlarda ödeme yapılacağı taahhüt edilmektedir. Hazine bonoları ve vadesi 500 günün altında olan tahviller kuponsuz, vadesi 500 günün üstünde olan tahviller kuponlu olarak ihraç edilmektedir. Kuponlu olarak ihraç edilen senetlerde devlet tarafından belli dönemlerde faiz ödemesi yapılır ve vade sonunda anapara ödenir. Kuponsuzlarda ise yatırımcı seneti iskontolu olarak satın alır ve senetin nominal değeri ile iskontolu değer arasındaki tutar yatırımcının vade sonundaki faiz gelirini gösterir. Kuponlu olarak ihraç edilen DİBS'lerin belli dönemlerde kupon (faiz) ödemeleri mevcuttur. Kuponsuz senetlerde ise yatırımcı, senedin net değerini (iskontolu değeri) öder. Yatırımcının kazandığı faiz, senedin nominal değeri (par value) ile iskontolu değeri arasındaki fark olup anapara ve faiz ödemesi tek seferde vade tarihinde yapılmaktadır. Örneğin yatırımcı 100 TL nominal değerli, 22 ay vadeli bir Hazine Bonosunu 90 TL'ye (iskontolu değeri) satın alıyorsa, yatırımcının vade sonundaki faiz geliri (100 TL – 90TL) 10 TL dir.

Sabit getirili senetlerde, devlet tarafından tahvil sahibine yapılacak ödemeler sabit olduğu için ihraç tarihinde sunulan faiz piyasada sonradan oluşan faizle uyumlu olmayabilir, bu da tahvilin fiyatının değişmesine sebep olabilir. Vade sonuna gelmeden elindeki seneti satmak isteyen yatırımcı piyasadaki faiz oranlarına göre kar veya zarar edebilmektedir. Ayrıca, diğer herşey sabitken, vadeye kalan gün

sayısı azaldıkça tahvilin fiyatı vade sonunda yatırımcıya yapılacak ödeme tutarına yaklaşmaktadır.

Örneğin piyasa faiz oranı %10 iken, 1 yıl vadeli kuponsuz senet ihraç edildiğinde tahvilin fiyatı şu şekilde belirlenir. Bir yılın sonunda eline nominal değer yani 100 TL geçecek olan yatırımcının bu sürede %10 getiri sağlaması gerekeceği için, 100 TL, $1 + \%10$ ile yani 1,10 ile iskonto edilir. Bu durumda tahvilin fiyatı ihraç tarihinde yaklaşık 91 TL olur. Böylece yatırımcı vade sonunda 9 TL yani %10 oranında getiri sağlamış olacaktır. Vade boyunca piyasada faiz oranlarında değişiklik olmadığı varsayımında, bu tahvilin ikincil piyasadaki fiyatının gün geçtikçe 100 TL'ye yaklaşması ve vade sonunda 100 TL'ye eşit olması beklenir. Bu durumda, vadeden önce satılsa bile faiz oranıyla uyumlu bir şekilde getiri sağlanmış olur. Ancak piyasadaki faiz oranları sürekli değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, yatırımcı senedi aldıktan hemen sonra piyasadaki faizler %15'e çıkabilir. Bu durumda benzer borçlanma araçlarına sahip olmak isteyen yatırımcılar artık %10 yerine %15 oranında getiri sağlamak ister ve bu nedenle bir yıl sonra 100 TL getirecek olan bir senet için 91 TL ödemek istemezler. Yatırımcılar seneti artık 1,10 yerine 1,15 oranıyla iskonto edeceği için 87 TL değer biçecek ve senet değer kaybedecektir. Benzer şekilde piyasada faiz oranlarının %5'e inmesi durumunda yatırımcılar 100 TL'yi 1,05 ile iskonto edecek, bu da tahvil fiyatının 95 TL'ye çıkmasına sebep olacaktır.

DİBS'lere yatırım yapılmadan önce, yatırım yapılan paraya ne kadar süre ihtiyaç duyulmayacağını belirlemek önemlidir, çünkü vadesi gelmeden satılmak istendiğinde anaparanın bir kısmının kaybedilmesi riskiyle karşılaşılabilir. DİBS'lerin vadesi yükseldikçe DİBS'leri elinde tutanların maruz kalacağı risk seviyesi de artmaktadır.

Konut Yatırımı

Konut, barınma ihtiyacının karşılanmasında rol oynayan fiziksel mekân olarak tanımlanabilir.

Konut piyasası; konut talep edenler ile konut arz edenlerin buluştuğu ortamlardır. Talep edenler bunu barınma ihtiyaçlarını karşılamak veya yatırım amacıyla yapabilir. Kişiler kira ödemek yerine, mevcut birikimleriyle ya da kredi kullanarak konut sahibi olmayı tercih edebilir. Yatırım amacıyla konut talebi ise kira geliri elde etmek için ve değer artışı beklentisiyle yapılır.

Konut sahibi olmak demek aslında belli bir arsaya ve o arsanın üzerindeki belirli bir yapının mülkiyetine sahip olmaktır. Konut fiyatı bu iki varlığın fiyatları toplamı olarak da değerlendirilebilir.

Konutun bulunduğu bölgenin daha çok tercih edilen bir bölge haline gelmesi arsa fiyatının artmasına ve bu sayede konutun değerlenmesine yol açar. Örneğin ulaşım imkanlarının artması o bölgeye olan talebi artırabilir. Arsa arzı için doğal bir sınır bulunur. Nüfus artışı, konut için gerekli arsaya olan talebi artıracığı için arsa fiyatlarını yukarı yönlü etkileyebilir. Ancak konutun bulunduğu bölge çeşitli nedenlerle daha az tercih edilen bir bölge haline gelebilir, bu durumda arsa fiyatı düşeceği için konut da değer kaybına uğrayabilir.

Arsa üzerindeki yapının ise belirli bir ömrü vardır. Bu yapılar zamanla yıpranır ve reel olarak değer kaybına uğrar. Bu yapılar üzerinde sonradan yapılan iyileştirmeler yapının değerini artırarak konutun değerlenmesini sağlayabilir. Konut fiyatlarını etkileyen bir diğer etken de yapı maliyetleridir. Yeni konut inşa etmenin maliyeti arttığında mevcut yapıların da fiyatları artabilir ve bu durum konut fiyatlarının artmasına yol açabilir.

Konut talebini etkileyen önemli etkenlerden biri uygun kredi imkanıdır. Belli bir birikimi bulunmayan kişilerin konut satın almak için en çok başvurduğu yöntem konut kredileridir. Kredi kullanan kişiler konut satın almanın getirdiği maliyetin yanı sıra faiz maliyetine de katlanır. Faiz oranlarındaki artış konut için katlanılan toplam maliyeti artırır, artan maliyet nedeniyle konut talebi düşer ve konut fiyatları bundan olumsuz etkilenebilir. Faiz oranlarının düşmesi konutun toplam maliyetini düşüreceği için talebin artmasına ve konut fiyatlarının yükselmesine yol açabilir.

Konut fiyatlarını etkileyen bir diğer faktör konut stokudur. Satışa hazır konut sayısının düşmesi konut fiyatlarını yukarı yönlü, satışa hazır konut sayısının artması konut fiyatlarını aşağı yönlü etkileyebilir. Konut arzı kısa vadede çok fazla değişiklik gösteremez. Bu nedenle ülkedeki fiyatların genel seviyesi arttıkça konut fiyatlarında da artış olması beklenebilir. Bununla beraber, konut fiyatını etkileyen diğer faktörlerin de etkisiyle konut fiyatları bazı dönemlerde enflasyonun üzerinde artış gösterirken, bazı dönemlerde konutlar enflasyon karşısında değer kaybedebilir.

Konut satın alma işlemi yüksek tutarlı bir ödeme yapmayı gerektirdiği için karar vermeden önce ayrıntılı bir fiyat araştırması yapılmalıdır. Konutun değeri belirlenirken, aynı bölgedeki benzer özelliklere sahip konutların satış ya da ilan fiyatları, bu konutlarla, satın alınacak konut arasındaki farklı özelliklerin fiyata olan etkileri ve ilan fiyatlarındaki pazarlık payları iyi analiz edilmelidir. Fiyatın teyit edilmesine yönelik farklı analizler de yapılabilir. Örneğin satın alınacak konutun arsasının değeri ile konutun yeniden inşası için gerekli maliyet ayrı ayrı hesaplanarak toplanabilir. Yeniden inşa maliyeti bulunduktan sonra satın alınacak konutun yapısındaki yıpranma payının da hesaplama dahil edilmesi önemlidir. Bir diğer teyit mekanizması da kira çarpanıdır. Bu yöntemde, bölgedeki konutların güncel piyasa fiyatları ile güncel kira getirileri bulunur ve konut için verilen paranın kira geliriyle kaç ay ya da kaç yıl sonra geri kazanılabildiği hesaplanır. Bu hesaplama o günkü fiyatlar üzerinden yapılır. Örneğin o bölgede 240.000 TL tutarındaki konutlar üzerinden aylık 1.000 TL kira getirisi elde ediliyorsa, kira çarpanı 240 ay ya da 20 yıl olarak bulunur. Satın alınacak konutun ya da emsal bir konutun güncel piyasadaki aylık kira getirisi 240 ile çarpıldığında bulunan değer üzerinden konut fiyatı teyit edilebilir.

Konut satın alırken, satıcıya yapılan ödemenin yanı sıra tapu harcı ve duruma göre aracılık komisyonu ve ekspertiz ücreti ödemesi yapılması gerekir. İşlem maliyetinin yüksek olması nedeniyle konut genellikle kısa vadeli yatırıma uygun olmayabilir. Ayrıca, emlak vergisi ve zorunlu deprem sigortası gibi yıllık olarak ödenen giderlerin olacağı da unutulmamalıdır.

Konut satın almadan önce ayrıca tapu ya da belediyeden kaynaklı hukuki bir engel olup olmadığı araştırılmalıdır. Satın alınacak konuta ilişkin tapu sicil kaydının talep edilmesi ve konuta ilişkin haciz, ipotek, satılamaz şerhi, aile konutu şerhi, kamulaştırma şerhi, irtifak hakkı gibi unsurların olup olmadığının belirlenmesi; diğer taraftan ilgili belediye imar kayıtlarından konuta ilişkin imar durumunun, mimari projesinin, inşaat ruhsatının ve iskanının sorgulanması önemlidir. Konut satın alımıyla ilgili uzmanlık gerektiren hususlar bulunabileceği için öncesinde gayrimenkul değerlendirme şirketlerinden değerlendirme hizmeti alınması tercih edilebilir. Konut değerlendirme işlemi, tarafsız bir şekilde, bir konuta ilişkin fayda, nitelik, kullanım koşulları ve çevre gibi unsurların değerlendirilmesi sonucunda söz konusu konutun değerinin güvenilir bir tahminle takdir edilmesi işlemidir. Değerleme hizmeti ayrıca, konuta ilişkin tapu, belediye ve diğer idari mercilerdeki olası hukuki sorunların da ortaya çıkartılabilmesi açısından önemlidir.

Ponzi sistemi, insanları yüksek kâr getiren bir üretim varmış gibi yatırım yapmaya davet eden bir dolandırıcılık türüdür. Halk arasında “saadet zinciri” olarak da bilinen bu dolandırıcılık türünün tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. İsmi 1920’lerde bu dolandırıcılığın en meşhur örneklerinden birini gerçekleştiren Charles Ponzi’den almıştır.

Ponzi sisteminin en büyük göstergelerinden biri; piyasada mümkün olmayan seviyelerde vaat edilen yüksek getirilerdir. Bu sistemin kurucuları, aslında arkasında ne gerçek bir iş ne de bir kâr üretimi olan bir yatırım aracına çeşitli tanıtım ve ikna faaliyetleriyle insanları yatırım yapmaya çağırırlar. İlk başta gerçekten de yatırımcılar yüksek düzeylerde kâr elde edebilirler ancak unutulmamalıdır ki bu getirilerin hepsi sonradan gelen yatırımcıların getirdikleri paraların ilk yatırımcılara ödenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak yatırımcılar genellikle bunu hemen fark edemez ve hem daha fazla getiri elde etme hayaliyle daha fazla para yatırırlar hem de çevrelerindeki herkesi buna dahil etmek isterler.

Ponzi sistemini yürüten kişiler bir taraftan gelen yatırımlardan paylarını alarak haksız yere kâr elde ederken bir taraftan da sanki meşru bir yatırım aracı yönetiyormuş gibi operasyonlar sürdürürler. Ancak bunları sorguladığınızda da genelde temeli

olmayan, belirsiz ve gizli stratejilerle karşılaşrsınız. İkna ve güven yoluyla sisteme ekledikleri yatırımcılar ise çok fazla kâr elde ettikleri için bir anlamda bu Ponzi sisteminin elçisi gibi davranırlar ve bu da sisteme daha fazla mağdurun eklenmesine yol açar.

Ponzi sistemleri doğaları gereği çökmeye mahkûmdur. Bu dolandırıcılığın ortaya çıkması birkaç yolla mümkün olabilir. Birincisi yasal merciler yaptıkları denetimler sonucunda burada bir dolandırıcılık faaliyeti olduğuna kanaat getirirler ve ilgili sistemi işleten yasal ve yasal olmayan tüm operasyonlarla ilgili işlem başlatırlar. İkincisi dolandırıcılığı yürüten kişiler artık yeteri kadar kâr elde ettiklerini düşünürler ve elde ettikleri kârla birlikte ortadan kaybolurlar. Üçüncüsü de artık sistemi besleyecek kadar yeni yatırımcı sisteme dahil olmadığı zaman sistemin çökmesidir. Bu gibi durumlarda yatırımcılar yatırdıkları parayı geri isterler ancak genelde bir muhattap bulamazlar.

Buna benzer, size yüksek kâr vaadinde bulunan ve sorguladığınızda arkasında bir üretim veya saygın bir işletme bulamadığınız sistemlere şüpheyile yaklaşmakta fayda vardır. Çünkü eğer size gerçek olamayacak kadar iyi teklifler sunan bir sistem varsa o sistem çok büyük ihtimalle gerçek değildir.

Risk ve Getiri Dengesi

Risk ve Getiri Dengesini kısaca, yapılan yatırımın risk seviyesi arttıkça yatırımdan beklenen getirinin de artması olarak tanımlayabiliriz. Rasyonel bir yatırımcı gereksiz riskten kaçınmak ister. Yani, beklenen getirisi eşit olan iki yatırım aracından daha düşük riskli olanı seçer, ya da risk seviyesi aynı olan iki yatırım aracından daha yüksek beklenen getirili olanı seçer de diyebiliriz. Bu tercih, risk ve getiri arasındaki ilişkinin temelini oluşturur. Örneğin, risksiz olarak tanımlayabileceğimiz devlet tahvilinin getirisinin yıllık %10 olduğunu varsaydığımızda, riskli bir yatırım aracına para yatırmak için bu yatırımdan beklediğimiz getirinin %10'dan fazla olması gerekir. Tabi ki yatırımın risk seviyesi arttıkça bu yatırımdan beklenen getirinin de artması gerekir. Gelin, grafik üzerinden inceleyelim, grafiğimizde yatay eksen risk seviyesini gösterirken, dikey eksen beklenen getiriyi gösteriyor. Risksiz getiri, yani devlet

tahvilinin getirisi %10'sa, devlet tahvilini grafiğimizde şuraya yerleştirebiliriz. Bu aynı zamanda risk almadan elde edebileceğimiz getiriye gösteriyor. Peki, diyelim ki, bir şirketin hisse senedine yatırım yapıyoruz. Bu şirket, durağan bir sektörde uzun yıllardır faaliyet gösteriyor ve sektörde belli bir pazar payına sahip; bu şirketin hissesini satın aldığımızda, çok yüksek olmasa da belli bir risk alırız. Bunun karşılığında da devlet tahviline kıyasla daha yüksek bir getiri beklentimizin olması gerekir. Bu şirketin aynı zamanda tahvil de ihraç ettiğini düşündüğümüzde bu tahvili grafikte bu ikisi arasında konumlandırabiliriz. Eğer başka bir değişken yoksa tahvil, hisse senedine göre daha düşük risklidir. Çünkü tahvil sahipleri, şirket faaliyetlerinden hisse senedi sahipleri kadar etkilenmez. Şirketin zarar etmesi durumunda hisse fiyatları düşebilirken, tahvil sahipleri yine de vadedilen faiz ve anapara ödemesini alabilir. Şirket tahvili, devlet tahviline göre daha riskli olacağı için faizi de, yani getirisi de devlet tahvilinin yukarısında olmalıdır. Peki, bunun yerine, sektöründe henüz kendini kanıtlamamış, belli bir pazar payı olmayan ancak yeni projeler geliştiren bir şirketin hissesi senedini düşünelim. Bu şirketin risk seviyesinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz, projenin tutması durumunda şirket oldukça kar edebilir, ancak tam tersi durumla karşılaşmamız da bir o kadar ihtimal dahilindedir. Yani, bu şirketin hisse senedini grafikte şuraya konumlandırabiliriz. Risk seviyesi daha yüksek ve beklenen getirisi de daha fazla.

Ancak belirtmek gerekir ki, beklenen getirinin yüksek olması, o yatırımdan yüksek getiri elde edeceğimiz anlamına gelmez. Örneğin devlet tahvili satın alan yatırımcının kar zarar durumunu şöyle gösterebiliriz. Devlet tahvili geri ödeme riski barındırmadığı için yatırımcı vade sonunda beklenen getiri kadar fiili getiri elde edecektir. Ancak, nispeten az riskli hisse senedi yatırımı nedeniyle oluşabilecek kar zarar durumu ise şu şekilde olacaktır. Yani bu yatırımdan devlet tahviline göre daha yüksek getiri elde edebileceğimiz gibi zarar etmemiz de mümkündür. Daha riskli hisse senedinde ise getiri çok daha yüksek olabileceği gibi katlanabileceğimiz zarar da daha fazla olabilir.

Her yatırımcının risk alma iştahı, birbirinden farklıdır. Risk alma iştahı düşük olan yatırımcılar daha çok risksiz ya da düşük riskli yatırım araçlarını tercih eder ve düşük de olsa belli bir getiri elde etmek onlar için yeterli olur. Risk iştahı yüksek olan

yatırımcılar ise portföylerini risksiz yatırım araçları ve riskli yatırım araçları arasında bölüştürebilir ya da portföyünün tamamını riskli yatırım araçlarından oluşturabilir.

Yatırımcı kendisine en uygun risk getiri dengesini seçmelidir. Bu seçimde, risk alma iştahının yanı sıra, yatırım süresi de önemlidir. Örneğin, kısa vadeli bir yatırım yapılacaksa, fiyatlardaki dalgalanmalardan daha fazla etkilenirsiniz. Yatırımınızı sonlandırdığınız tarihte varlık fiyatlarında düşüş olması yatırımınızı zararla kapatmanıza sebep olabilir. Uzun vadeli yatırımda ise yatırımı sonlandırmak için fiyatların dip yaptığı noktaların geçmesini bekleyebilirsiniz. Bu açıdan yatırım için ayırdığınız sürenin uzun olmasının riskli yatırımlar için daha elverişli olduğunu söyleyebiliriz.

Yatırımda Çeşitlendirme Nedir?

Çeşitlendirme, portföyünüzün riskini azaltan ve daha istikrarlı getiriler elde etmenize yardımcı olan bir yatırım stratejisidir. Günlük dilde tüm servetini tek bir yatırım aracına yatıranlara; “bütün yumurtaları tek sepete koyma.” deriz. Çünkü sepetin altı sağlam değilse aynı anda tüm yumurtalarınız kırılır. Yatırımda çeşitlendirme yumurtaları farklı sepetlere koyma; yani yatırımı dağıtarak riski azaltma yöntemidir.

Paranızı olabildiğince farklı türdeki yatırım araçları arasında dağıttığınızda ekonomik gelişmeler nedeniyle yatırımlarınızı kaybetme riskini de minimuma indirirsiniz.

Yalnızca belli bir türdeki yatırım aracına yatırım yapmak istediğinizde de kullanabileceğiniz çeşitlendirme stratejileri bulunur.

Çeşitlendirme yapmadan önce, yaptığımız yatırım nedeniyle hangi risklerle karşı karşıya olduğumuzu bilmeli ve bu risklerin hangisini ya da hangilerini ortadan kaldırmak istediğimizi belirlemeliyiz.

Örneğin, hisse senedi yatırımı yapacağınızı varsayalım. Bir hisse senedi satın aldığınızda, şirketin bulunduğu sektör ve ülkeye dair risklerin yanısıra o şirkete özgü riskleri de üstlenirsiniz. Her ne kadar şirketin bulunduğu sektörde büyüme yaşansa da, şirket çeşitli nedenlerden dolayı zarar edebilir ve hisse senedinin fiyatı düşeceği için yatırımlarınızı kaybedebilirsiniz. Bunun yerine, paranızı aynı sektördeki birçok

şirketin hisse senedine yatırarak şirkete özgü risklerin yatırımınızı olumsuz etkilemesinin önüne geçebilir ve sektördeki büyümeden yararlanabilirsiniz. Bu bir çeşitlendirme yöntemidir. Ancak bu defa da, ortak olduğunuz şirketlerin hepsi aynı sektörde faaliyet gösteriyor olacaktır, yani sektör riskiyle karşı karşıyasınız demektir. O sektörü etkileyen olumsuz bir gelişme olduğunda yatırımlarınızın tamamı bundan kötü etkilenebilir. Yatırımlarınızı farklı sektörlerdeki hisse senetleri arasında dağıttığınızda sektör riskini de azaltmış olursunuz. Bir ekonomik gelişme, bazı sektörleri olumsuz etkilerken, bazı sektörleri olumlu etkileyebilir. Yaptığınız çeşitlendirme sayesinde, yatırımlarınızın bir kısmının fiyatı düşse bile, bir kısmı yükseleceği için portföyünüz daha az risk taşıyacaktır. Çeşitlendirme, şirkete ya da sektöre özgü riskleri minimize etmek için oldukça faydalıdır. Ancak, bazı riskler tüm piyasayı etkileyebilir. Bu piyasa riskidir. Örneğin, tüm piyasayı etkileyen olumsuz makroekonomik gelişmeler olabilir, siyasi ya da ekonomik bir kriz, savaş ya da büyük bir doğal afet yaşanabilir. Yatırımlarınızı farklı ülkelerin borsalarındaki hisse senetleri arasında dağıtmanız ülkeye özgü riskleri azaltsa da tüm dünya ekonomisini etkileyen örneğin Covid 19 salgını gibi olumsuz bir gelişme yaşanması durumunda yatırımlarınızdan zarar edebilirsiniz. Hisse senedi portföyünüzde nasıl bir çeşitlendirme yaptığınıza bağlı olarak karşılaşılabileceğiniz; şirkete özgü, sektöre özgü ya da ülkeye özgü riskleri minimize etmeniz mümkünse de bütün riskleri tam olarak ortadan kaldırmanız mümkün değildir. Yatırımınızın bir bölümünü fiyat dinamikleri hisse senetlerinden daha farklı olan değerli maden, gayrimenkul gibi yatırımlara ya da para piyasası araçlarına yönlendirmeniz durumunda daha iyi bir çeşitlendirme yapmış olabileceğinizi aklınızdan çıkartmayın.

Diğer yatırım araçlarında da farklı çeşitlendirme stratejileri kullanabilirsiniz. Örneğin tahvil yatırımı yaptığınızda karşılaşılabileceğiniz en büyük risk faiz oranlarındaki değişimdir. Faiz oranlarındaki artış tahvil fiyatlarının düşmesine, faiz oranlarındaki azalış da tahvil fiyatlarının artmasına sebep olur. Tahvilin vadesi uzadıkça faiz oranlarındaki değişimlere olan duyarlılığı artar. Örneğin, faiz oranlarındaki bir birim artış, kısa vadeli tahvil fiyatını bir birim düşürürken, uzun vadeli tahvilin fiyatını iki birim düşürebilir. Bu açıdan uzun vadeli tahviller, kısa vadeli tahvillere göre daha risklidir. Ancak bu tahvillerin faiz oranları kısa vadeli tahvillere göre genelde daha

yüksek olduğu için daha cazip olabilir. Yalnızca uzun vadeli tahvillere yatırım yapmak yerine, yatırımınızın bir bölümüyle kısa vadeli tahvil aldığınızda, yani tahvil yatırımınızı farklı vadeler üzerinden çeşitlendirdiğinizde, faiz oranlarındaki değişimlerden kaynaklı olarak karşılaşılabileceğiniz riski de düşürmüş olursunuz.

Çeşitlendirme Ne İşe Yarar?

Çeşitlendirme, yaptığımız yatırım nedeniyle paramızı kaybetme riskimizi düşüren ve uzun vadede istikrarlı getiri elde etmemize yardımcı olan bir yatırım stratejisidir. Başarılı bir çeşitlendirme için portföydeki yatırım araçlarının fiyatlarını etkileyen dinamiklerin birbirinden farklı olması gerekir. Peki çeşitlendirmenin mantığı nasıl işler?

Tek bir yatırım aracına yatırım yapmak yerine iyi çeşitlendirilmiş bir portföye yatırım yaptığımızda nasıl bir sonuçla karşılaşacağımıza örnek üzerinden bakalım. Bunun için risk ve getiri grafiğini çizelim. Örneğin 20 adet hisse senedinin son bir yılda gerçekleşen risk ve getirilerini ölçüp grafiğe yerleştirelim. Seçtiğimiz bu hisse senetlerinin fiyatlarını etkileyen dinamiklerin birbirinden farklı olduğuna dikkat etmemiz gerekir. Getiri, son bir yılda hisse senedindeki değer artışını gösteriyor. Riski ise hisse senedinin getirisinin yıl içinde ne kadar dalgalandığını gösteren standart sapma formülü ile ölçüyoruz. Yani hisse senedinin fiyat grafiği ne kadar oynaksa hisse senedinin standart sapması yani riski o kadar yüksektir diyebiliriz. Grafikte sağ tarafa gittikçe risk seviyesi, yukarı doğru çıktıkça da gerçekleşen getiri artıyor. Örneğin bu hisse senedinin getirisinin yüksek olduğunu görüyoruz, ancak risk seviyesi de oldukça yüksek. Ayrıca, risk seviyelerinden bağımsız olarak bazı hisse senetlerinin negatif getiriye sahip olduğunu görebiliyoruz. Peki şimdi, bu hisse senetlerinden oluşturduğumuz portföyün getirisine ve riskine göz atalım. Her bir hissenin portföydeki payları eşit, bu nedenle portföyün getirisi hisse senetlerinin getirisinin ortalaması kadar olacaktır. Yani şu çizgi üzerinde. Peki portföyün riski nerede konumlanır? İlk aklımıza gelen, hisse senetlerinin risklerinin ortalamasının olduğu yerdir. Ancak, bu doğru değil. Evet hisse senetlerinin riskleri portföy riskini etkiler, bununla birlikte portföy riskini etkileyen başka bir şey daha var, o da hisse senetlerinin getirileri arasındaki ilişki. Portföydeki hisse senetlerinin sürekli aynı

yönde hareket etmiyor olması, ya da bazılarının fiyatı düşse de, bazılarının fiyatının artıyor olması, portföyün riskini azaltıyor da diyebiliriz.

Bunu daha iyi anlamak için basit bir varsayım yapalım. Portföyümüz A ve B hisse senetlerinden oluşuyor, ve bu portföyü bir yıl boyunca elimizde tutuyoruz. İlk 6 ay A hisse senedinin fiyatı yükselirken, B hisse senedinin fiyatı düşsün. Diğer 6 ay da tam tersi yaşansın. Bu durumda, portföyümüzü oluşturan A ve B hisse senetlerinin oldukça dalgalandığını ve standart sapmalarının ya da risklerinin oldukça yüksek olduğunu görebiliriz. Oysa bu yılda portföyümüzün grafiği şu şekilde oluşacaktır. Yani portföyümüzün getirisindeki dalgalanma çok da fazla olmamıştır. Bu durumda, her ne kadar portföyün içindeki hisse senetlerinin riskini yüksek olarak ölçsek de portföyümüzün riskini düşük olarak ölçebiliriz. Portföydeki hisse senetlerinin fiyat hareketleri ne kadar zıt yönlüyse portföyümüzün riski de o kadar düşük olacaktır.

Şimdi esas grafiğimize dönelim. Portföyümüzün riskini, portföyü oluşturan hisse senetlerinin riskinden daha düşük olarak ölçeriz. Yani bu hisse senetlerinden oluşan portföyü grafikte şuraya konumlandırabiliriz. Tek bir hisse senedine yatırım yapmaktansa portföy yatırımını tercih ettiğimizde, belki en yüksek getiri elde etmiyoruz, ancak riski minimumda tutarak ortalama bir getiri elde ettiğimizi söyleyebiliriz. Bu şekilde, uzun vadede yatırımımızı kaybetme riskimizi minimumda tutarak istikrarlı bir getiri elde etme şansını yakalayabiliriz.

Piyasa Değeri ve Defter Değeri

Bir şirket hissesinin borsadaki fiyatı piyasa değeri olarak tanımlanır. Hisse senedini almak ve satmak isteyen yatırımcılar belirledikleri bir fiyattan alma ya da satma taleplerini borsaya iletir, bu taleplerin borsada eşleşmesi sonucunda fiyat oluşur. Bu işlemler borsanın açık olduğu saatlerde sürekli olarak gerçekleştirilebilir ve hissenin fiyatı, diğer bir ifadeyle piyasa değeri sürekli olarak değişir.

Şirketin defter değeri ise şirketin finansal durum tablosundaki özkaynak tutarını ifade eder. Bu tutarın toplam hisse sayısına bölünmesi sonucunda bir hissenin defter değeri bulunur. Bu değer, aslında şirketi o an tasfiye ettiğinizde hisse başına düşecek olan naktin ne kadar olduğunu gösterir.

Hisse senetlerini incelediğimizde, çoğu kez piyasa değerlerinin defter değerlerinden farklı fiyatlandığını görürüz. Peki bu farklılığın temelinde yatan nedenler ne olabilir? Gelin birlikte inceleyelim.

Zaman Uyumsuzluğu

Defter değeri, finansal durum tablolarının yayımlandığı tarih için geçerlidir ve bu tablolar belli aralıklarla yayımlanmaktadır. Piyasa değeri ise borsada gerçekleştirilen işlemler nedeniyle sürekli olarak değişiklik gösterebilir. Bu nedenle iki değer arasında genellikle bir zaman uyumsuzluğu olur. Örneğin şirket dönem içinde elde ettiği karlar nedeniyle özkaynaklarını artırmış olabilir ve bu durum yatırımcılar tarafından fiyatlandığı için dönem içinde piyasa değeri yükselmiş olabilir. Ancak henüz finansal tablolar yayımlanmadığı için şirketin defter değeri güncel durumu göstermeyecek ve piyasa değerinden düşük görünebilecektir.

Varlık ve Yükümlülükler

Şirket defter değerini gösteren özkaynaklar hesabı kaydi bir hesaptır, yani Şirket bünyesinde özkaynak olarak bulunan somut bir varlık bulunmaz. Şirket özkaynağı Şirket'in sahip olduğu varlıkların o günki değerinden, yükümlülüklerinin diğer bir ifadeyle borçlarının o günki değeri çıkartıldığında bulunan tutarı ifade eder. Bu nedenle, özkaynak tutarının doğruluğu, Şirket varlıklarının ve borçlarının o anki değerinin tamamen doğru bir şekilde gösterilmesine bağlıdır. Örneğin yatırımcılar şirket varlıklarının değerinin olduğundan yüksek olarak gösterildiğini düşünürse, o şirket hissesi için defter değerinden daha az bir fiyat ödemek isterler, bu da piyasa değerinin defter değerinden düşük olmasına sebep olabilir. Ya da şirketin bünyesindeki gayrimenkullerin değeri yükselmiş olsa da şirket gayrimenkullerine ilişkin yeniden değerlendirme yaptırmadığı için değer artışı defter değerine yansımamış olabilir. Bu da piyasa değerinin defter değerinden yüksek olmasına sebep olabilir.

Şirket özkaynaklarının şirketle ilgili verdiği bilgiler kısıtlıdır. Bu nedenle defter değeri şirketin gerçek değerini tam olarak yansıtmayabilir. Şirket finansal tablolarına baktığınızda, şirketin sahip olduğu nakit, diğer şirketlerden olan alacaklar, stok ve gayrimenkullerini görebilseniz de şirkete değer katan diğer unsurlar, örneğin: sahip

olunan know how, çalışan ve yöneticilerinin nitelikleri, gelecekte şirkete nakit akışı sağlayacak sözleşmeler, müşteri portföyü, şirket mal ve hizmetlerine piyasada oluşan güven gibi maddi olmayan unsurlar finansal tablolarda yer almaz, yani şirket özkaynaklarının bir parçası değildir, ancak bu unsurlar şirketin piyasa değeri belirlenirken dikkate alınabilir.

Beklentiler

3'üncü ve en önemli sebep ise beklentilerdir. Yatırımcılar, bir şirketin paylarına değer biçmek istediğinde, şirketin sahip olduğu finansal tablolarda görünen ya da görünmeyen tüm varlıkların, şirkete gelecekte ne kadar kar getireceğine ilişkin tahmin yapar ve hisse senetlerini satın aldıklarında gelecekte elde edilecek karları da satın alırlar. Eğer ileride şirketin çok yüksek karlar elde edeceğini düşünürlerse, defter değerinin çok üzerinde bir piyasa değeri belirlenebilir. Tam tersi de mümkün olabilir. Yatırımcılar şirketin ilerideki faaliyetlerinden zarar edeceği beklentisi içindeyse defter değerinin altında bir piyasa değeri belirleyebilir. Beklentiler yalnızca şirkete özgü unsurları içermeyebilir. Ülkede, dünyada ya da sektördeki ekonomik, siyasi ya da hukuki gelişmeler de beklentilerin bir parçasını oluşturur. Örneğin şirketin ihracat yaptığı ülkelerde ekonomik küçülme yaşanacağı beklentilerinin oluşması, ya da şirket maliyetlerini artırıcı nitelikte bir yasal düzenleme yapılması gibi durumlarda yatırımcılar şirketin karlılığının da olumsuz etkileneceğini tahmin ederek daha düşük bir piyasa değeri belirleyebilir.

Fiyat Kazanç Oranı Hisse senedi analizinde en çok kullanılan göstergelerden biri Fiyat Kazanç Oranı'dır. Fiyat Kazanç Oranı'nda pay kısmında şirket hisselerinin toplam piyasa değeri, payda kısmında ise şirketin son bir yıl içinde elde ettiği net kar tutarı vardır. Doğrudan, hisse senedi fiyatını, hisse başına düşen kar tutarına bölerek de Fiyat Kazanç Oranını hesaplayabiliriz. Bu oran, ileride de aynı tutarda kar edileceği varsayımında, yatırımcının anaparasını kaç yıl sonra geri kazanabileceğini gösterir ve hisse senetlerinin piyasa tarafından ucuz mu ya da pahalı mı fiyatlandığı konusunda yatırımcılara yön gösterir. Bu oranı daha iyi anlamak için bazı varsayımlar yapalım. Örneğin, şirketin hisse senedi fiyatının 100 TL olduğunu, hisse başına 20 TL kar ettiğini ve şirketin elde ettiği karın tamamını yatırımcılara dağıttığını düşünelim. Bu durumda fiyat kazanç oranını 5 olarak buluruz. Bugün, 100 TL karşılığında bir hisse senedi alan yatırımcı her sene elde ettiği kar payları sayesinde 5 sene sonra 100 TL'sini, yani anaparasını geri kazanmış olacaktır. 5.

seneden sonra elde edilen kar payları tamamen yatırımcının karı olacaktır. Borsa İstanbul'da işlem gören hisse senetlerinin fiyat kazanç oranlarına baktığımızda, bu oranın oldukça farklılaştığını görürüz. Peki bazı şirketlerin fiyat kazanç oranı 5'in altında iken bazılarının 20'nin üzerinde olması nasıl mümkün olabilir. Fiyat kazanç oranlarını kıyasladığımızda, oranı düşük olan şirketin görece ucuz fiyatlandığı, ya da tam tersi oranı yüksek olan şirketin görece pahalı fiyatlandığı hakkında bir izlenim oluşur, ama yatırım kararı verirken yalnızca bu izlenime göre hareket edilmemeli, fiyatlamının sebebi hakkında daha kapsamlı bir analiz yapılmalıdır. Fiyat kazanç oranında payda kısmında yer alan kazanç her ne kadar son bir yılda elde edilen karı baz alsa da, pay kısmında bulunan fiyat, yani hisse senedinin fiyatı, gelecekteki kar beklentisine göre belirlenmektedir. Eğer yatırımcılar, şirketin ileride elde edeceği karların bugüne kıyasla oldukça artacağını bekliyorsa, bu hisse senedinin daha yüksek fiyatlanmasına sebep olacağı için bu şirketin daha yüksek bir fiyat kazanç oranına sahip olacağı anlamına gelir. Ya da tam tersi eğer ileride şirket karlarının sabit kalacağı ya da düşeceği beklentisi varsa bu durumda fiyat kazanç oranı düşük olacaktır. Bu açıdan, son bir yılda elde edilen kar yerine ileride elde edilmesi beklenen yıllık kar tutarının dikkate alınması durumunda fiyat kazanç oranı daha iyi bir gösterge olacaktır. Bu nedenle PEG oranı olarak bilinen farklı bir değerlendirme ölçütünün kullanılması daha sağlıklı bir analiz ortaya koyabilir. PEG oranı Fiyat Kazanç oranının şirketle ilgili büyüme beklentisine bölünmesi ile bulunur. Örneğin fiyat kazanç oranı 10 olan bir şirkette büyüme beklentisi %10 ise PEG oranı 1 olacaktır. Fiyat kazanç oranı 20 olan başka bir şirkette büyüme beklentisi %40 ise PEG oranı 0,5 olur. Bu şirket her ne kadar fiyat kazanç oranı yüksek de olsa PEG oranı daha düşük olduğu için daha ucuz fiyatlanmış sayılabilmektedir. Fiyat kazanç oranında ileride elde edilecek kar beklentisinin yanı sıra, şirketin faaliyetlerinin ne kadar risk barındırdığı da önemlidir. Örneğin, teknoloji sektöründe yüksek katma değerli yeni ürün geliştiren A ve B şirketlerini kıyaslayalım. A şirketi, sektörde uzun yıllardır faaliyet gösterdiği için halihazırdaki müşterileri ile satış sözleşmelerini imzalamıştır. B şirketi ise henüz pazarlama faaliyetlerine yeni başlamıştır. Bu durumda, iki şirketin de geliştirilen yeni ürünlerden yüksek karlar elde edebileceği beklense de, A şirketi halihazırda müşterilerle sözleşme imzaladığı için A şirketinden kar beklentisi B şirketine göre daha az risk barındırır. Bu nedenle yatırımcılar A şirketinin hisse senetlerini daha yüksek fiyatlayacak ve A şirketinin fiyat kazanç oranı daha yüksek olacaktır. Fiyat Kazanç oranı ile ilgili dikkate alınması gereken başka etmenler de vardır. Farklı sektörde faaliyet gösteren şirketlerin fiyat kazanç oranlarını kıyaslamak genellikle çok doğru bir yaklaşım olmaz. Büyüme potansiyeli yüksek olan sektörlerde fiyat kazanç oranlarının daha yüksek olması, büyüme potansiyeli düşük sektörlerde bu oranın düşük olması doğaldır. Örneğin, bilişim sektöründe faaliyet gösteren şirketleri, çimento sektörü ile kıyaslamak yanıltıcı olacaktır. Her şirketi kendi sektöründeki şirketlerle kıyaslamak daha doğru bir kıyaslamadır.

Kıyaslama yaparken diğ er bir önemli konu ise fiyat kazanç oranı negatif olan ya da çok yüksek olan Şirketlerin dikkate alınmaması gerektiğidir. Eğ er o yıl Şirket, zarar ettiyse fiyat kazanç oranı negatif olur, ya da çok düşük tutarda kar a ıkladıysa bu anlamsız derecede yüksek bir fiyat kazanç oranı olmasına sebep olacaktır. Sektörün fiyat kazanç ortalaması hesaplanırken bu oranların dıŐarıda bırakılması gerekir. Kıyaslama yaparken diğ er bir önemli nokta, sürdürülebilir olmayan gelir ve giderlerin hesaplama dışında bırakılmasıdır.  rneğ n o sene döviz kurunda yüksek artış olması, bilançosunda yüksek tutarda döviz varlığı olan Şirketlerin çok yüksek karlar açıklamalarına, ya da bilançosunda yüksek tutarda döviz borcu olan Şirketlerin düşük kar açıklamalarına sebep olabilir. Döviz kurundan kaynaklanan kar ya da zarar sürdürülebilir olmadığından, analizde bu tutarların dikkate alınmaması daha sağlıklı olacaktır. Bunun için, Şirketlerin finansal tablolarına bakılarak, karlarının büyük bölümünün esas faaliyetlerinden kaynaklı olup olmadığına dikkat edilmelidir. İŞ modeli ve finansal yapıları normal Şirketlerden farklı olan, yatırım ortaklıkları, holdingler, bankalar ve finansal hizmetler sektöründe faaliyet gösteren diğ er Şirketlerin analizinde fiyat kazanç oranının kullanılması çok doğru sonuçlar vermeyecektir. Bu tür Şirketler için farklı göstergelerin takip edilmesi önerilmektedir. Fiyat kazanç oranına tersten baktığımızda, yani kazancı fiyata böldüğümüzde, yatırımdan beklenen getiri oranı ile ilgili bir fikir sahibi olabiliriz.  rneğ n Şirketin fiyat kazanç oranı 5 ise, beklenen getiri oranının %20 olduğu anlamına gelir. Peki diğ er yatırım araçlarının beklenen getirileri ile kıyaslamayı nasıl yapabiliriz? Kıyaslama yapmadan önce, hisse senedi yatırımının uzun vadeli bir yatırım olduğunu ve fiyatlamasının da uzun dönemde elde edilecek karlar üzerinden yapıldığını bilmemiz gerekir. Bu nedenle hisse senedinden beklenen getiri oranını  rneğ n mevduat faizleri ile kıyaslamak yanıltıcı olacaktır. Bunun yerine uzun vadeli, mesela 10 yıllık devlet tahvilinin faizi ile kıyaslamak daha doğrudur. 10 yıllık devlet tahvilinin faiz oranı %20 ise, 100 TL karşılığında satın aldığımız tahvil 10 yıl boyunca bize her sene 20 TL faiz ödemesi yapacaktır. Şirket karlarında bir büyüme olmayacağını varsayalım. Bu, Şirketin her sene hisse başına 20 TL kar edeceğinin beklendiği anlamına gelir ve Őirketten beklenen nakit akışları 10 yıllık devlet tahvili ile birebir aynı olacaktır. Bu durumda yatırımcıların iki yatırım aracı arasında riski düşük olan devlet tahvilini tercih etmesi beklenir. Bu aynı zamanda ilgili Şirket hissesinin olması gerekenden daha yüksek fiyatlandığını gösterir. Ancak örneğimizdeki kıyaslamayı enflasyonun olmadığı varsayımında yaptığımızı unutmayın. Kıyaslamaya enflasyonu da dahil ettiğimizde, devlet tahvilinden elde edilen nakit akıŐlarında değişiklik olmayacaktır, ancak Şirketin karları reel olarak b y mese dahi enflasyon oranı kadar büyüyecektir ve tahvile göre daha yüksek nakit akıŐlarına sahip olacaktır.

Beta

Hisse senedi yatırımı ile ilgili analizlerde sıklıkla kullanılan temel verilerden biri hisse senedinin betasıdır. Yatırım analizleriyle ilgili veri sağlayıcılarının çoğunda hisse senedinin betasıyla ilgili bilgilere yer verilmektedir. Peki beta tam olarak neyi ifade eder ve biz bunu nasıl kullanabiliriz? Gelin birlikte inceleyelim.

Hisse senedi yatırımlarının değerini etkileyen faktörler sistematik olanlar ve sistematik olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Sistematik olmayan faktörler, şirkete ya da sektöre özgü gelişmelerden kaynaklı olanlardır. Örneğin şirketin ürünlerine olan talepteki değişiklikler, şirketin yönetiminin geliştirdiği projelerin başarısı ya da bir sektördeki karlılığı değiştirebilecek nitelikte yapılan yasal düzenlemeler sistematik olmayan faktörlerdir.

Sistematik faktörler ise, bir yatırımın fiyatının genel piyasa koşullarından etkilenmesi ile ilgilidir. Bu, genellikle piyasadaki makroekonomik gelişmelerden kaynaklanır. Faiz oranlarındaki değişiklikler, enflasyondaki değişiklikler, politik istikrar ya da istikrarsızlıklar örnek olarak verilebilir. Piyasanın tamamını etkileyen nitelikte olan bu tür gelişmeler sonucunda hisse senetlerinin tamamı aynı şekilde etkilenmemektedir. Belli bir hisse senedinin piyasanın genelini olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörlerden ne şekilde etkilendiğini anlamak için o hisse senedinin betası bize fikir vermektedir.

Beta, hisse senedinin getirilerinin, piyasa endeksinin, örneğin Türkiye’de BİST 100 endeksinin, getirilerine olan duyarlılığının ölçümüdür. Bu ölçüm geçmiş getiri verileri kullanılarak istatistiki yöntemlerle yapılmaktadır.

Hisse senedinin betası 1 ise piyasa endeksinin %1 artması durumunda hisse senedinin fiyatının %1 artmasının, benzer şekilde piyasa endeksinin %1 düşmesi durumunda hisse senedinin fiyatının %1 düşmesinin beklendiği anlamına gelir. Örneğin holding şirketlerinin betaları, bünyelerinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketleri barındırmaları nedeniyle genellikle 1’e yakındır.

Eğer beta -1 ise piyasa endeksinin %1 artması durumunda hisse senedinin fiyatının %1 düşmesinin, benzer şekilde piyasa endeksinin %1 düşmesi durumunda hisse senedinin fiyatının %1 artmasının beklendiği anlamına gelir.

Betanın 0 olması ise hisse senedi getirileri ile piyasa endeksinin getirileri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

Beta istatistiki yöntemler kullanılarak hesaplandığı için bu hesaplama sonucunda bazı şirketlerin betasının negatif olduğu ya da 0'a yakın bir değer olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Ancak, bu sonuçlar o şirketin getirilerinin piyasayla ters yönde hareket edeceği ya da piyasadan bağımsız hareket edeceği anlamına gelmemektedir. Bu tür sonuçlar, ilgili şirketin geçmiş fiyat hareketlerinde sistematik olmayan faktörlerin daha etkili olmasından kaynaklanır, yani bulunan beta bilgileri anlamlı değildir ve kullanılmamalıdır.

Hisse senetlerinin betaları genellikle 0,5 ve 1,5 arasında değişmektedir. Betanın 0,5 olması hisse senedinin getirilerinin piyasaya göre %50 oranında daha az dalgalandığı anlamına gelir. Betası düşük olan hisseler ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalardan diğer şirketler kadar etkilenmemektedir ve daha istikrarlı ancak daha düşük getiri beklentisi olan şirketlerdir. Bu hisseler, defansif hisseler olarak da yorumlanmaktadır. Risk iştahı düşük olan kişiler tarafından daha çok tercih edilebilmekte, portföyünün riskini düşürmek isteyen yatırımcılar için uygun bir seçenek olarak değerlendirilebilmektedir. Gıda, içecek, ilaç gibi dayanıklı tüketim malları üreten şirketler ile kamusal hizmet üreten şirketler genellikle düşük beta değerlerine sahiptir. Bu tür şirketlerin geliri genellikle istikrarlıdır ve tüketicilerin temel ihtiyaçlarına yöneliktir, bu da daha az dalgalı bir performans sergilemelerini sağlamaktadır.

Betası 1,5 olan hisse senedinin getirilerinin piyasaya göre %50 oranında daha fazla dalgalandığını anlayabiliriz. Betası yüksek olan hisseler ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalardan diğer şirketlere kıyasla daha fazla etkilenmektedir ve daha istikrarsız ancak daha yüksek getiri beklentisi olan şirketlerdir. Hisse senedi yatırımlarından yüksek getiri elde etmek isteyen yatırımcılar, portföylerine beta

katsayısı yüksek olan senetleri dahil etmeyi tercih edebilir. Bankacılık, enerji, bilişim gibi sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin betalarının genellikle daha yüksek olduğu söylenebilir.

Aynı sektörde faaliyet gösteren şirketlerin betaları da birbirinden farklılık göstermektedir. Piyasanın lideri konumunda olan şirketler genellikle piyasa payı düşük olan şirketlere göre daha düşük betaya sahiptir. Şirketin

finansal kaldıracının yüksek olması, yani varlıklarının finansmanında özkaynaktan çok yabancı kaynak kullanıyor olması faaliyet kaldıracının yüksek olması yani toplam maliyetlerinin içinde sabit maliyetlerin ağırlığının yüksek olması,

şirketin ekonomik gelişmelere daha duyarlı olacağı anlamına gelebilmekte ve bunun sonucunda betaları daha yüksek olabilmektedir.

Unutulmamalıdır ki beta, ilgili hisse senedinin getirilerinin yalnızca piyasanın tümünü etkileyen gelişmelere olan duyarlılığının geçmişte nasıl olduğunu gösterir ve bu konuda geleceğe dair fikir verir. Şirkete özgü ve sektöre özgü faktörlerle ilgili herhangi bir fikir vermez. Konjonktüre göre değişebilmekle birlikte, hisse senetlerinin fiyatlarındaki değişikliklerde şirkete özgü faktörler, piyasa kaynaklı faktörlere göre daha belirleyicidir. Bu nedenle yatırım kararı almadan önce yalnızca hisse senedinin betasına bakılarak hareket edilmemesi, yatırım kararının farklı temel analiz ölçütleriyle de desteklenmesi önemlidir.

Halka arz, şirketlerin pay senedi ya da çeşitli borçlanma araçlarının satın alınması için halka yaptıkları genel çağrı ve bu çağrı sonunda yapılan satışa verilen genel isimdir. Bu sayede, şirketler sermaye piyasası araçlarını satarak geleneksel bankacılık işlemleri dışında alternatif bir fon kaynağı bulma imkanına erişmektedir. Genellikle halka arz dendiğinde, şirket paylarının ilk defa halka satılması yoluyla halka açılmasından bahsedilmektedir. Bu işlem sonunda ilgili şirketin payları borsada işlem görmeye başlar. Peki halka arzlara katılmadan önce nelere dikkat edilmelidir? Birlikte inceleyelim. Halka arz yalnızca mevcut şirket ortaklarının hisselerinin halka satılması yoluyla yapılabileceği gibi sermaye artırımını yoluyla da yapılabilir ya da bu

iki seçenek bir arada kullanılabilir. Mevcut şirket ortaklarının paylarının halka arzında, şirkete herhangi bir kaynak girişi olmaz. Bu durumda yalnızca şirketin ortaklık yapısı değişmektedir. Sermaye artırımını ile yapılan halka arzda ise hisse satışı ile halktan toplanan paralar doğrudan Şirket kasasına girer. Halka arz için SPK'ya yapılan başvuruda Şirket tarafından toplanan paraların nerede kullanacağına ilişkin “Fon Kullanım Raporu” hazırlanır. Halka arza katılım öncesinde şirketin sağlanan kaynakları nasıl kullanacağına bakmak yatırımcılar için önemlidir. Örneğin, Şirket bu kaynağı borçlarını ödeyerek finansal yapısını güçlendirmek isteyebilir, ya da yeni bir fabrika kurup gelirlerini artırmayı amaçlıyor olabilir. Toplanan fonların nasıl değerlendirileceği Şirketin mevcut ve gelecekteki durumuyla ilgili olumlu ya da olumsuz sinyaller verebilmektedir. Halka arza katıldığınızda artık o şirketin ortağı haline gelirsiniz ve bu yatırımınızdan dolayı ileride pişman olmamak için ortak olma kararı vermeden önce şirketi dikkatli bir şekilde incelediğinizden emin olmalısınız. Halka arz edilecek şirketle ilgili bilmeniz gereken birçok bilgi kamuyu aydınlatma platformunda paylaşılan izahnamede yer almaktadır. İzahnamede şirketin finansal durum ve performansı ile geleceğe yönelik beklentilerine, faaliyetlerine, ihraç edilecek payların özelliklerine ve bunlara bağlı hak ve risklere yönelik yatırımcıların bilinçli bir değerlendirme yapmasını sağlayacak nitelikteki tüm bilgilere yer verilmektedir. İzahnamelerin tutarlı, anlaşılabilir ve eksiksiz olup olmadığı SPK tarafından incelenmekte ve onaylanmaktadır. İzahnamelerin onaylanmış olması ihraç edilen payların SPK tarafından teminat altında olduğunu veya ihracın kalitesini göstermez. Bu çerçevede, bir şirketin ortağı olma kararı verilirken, payların riskleri ve getirisinin, payları ihraç eden ortaklığın mali durumunun, faaliyet yapısının, ortaklığın içinde bulunduğu sektörün analiz edilmesi ve izahnamenin bir bütün olarak incelenmesi gerekmektedir.

Halka Arz Fiyatı

Halka arza ilişkin önemli konulardan biri halka arz fiyatıdır. Şirket paylarının hangi fiyattan halka arz olacağı belirlenirken halka arza aracılık eden yetkili kuruluş tarafından hazırlanan fiyat tespit raporu referans alınmakta ve bu fiyata genellikle bir halka arz iskontosu uygulanmaktadır. Bu raporda Şirketin değerinin bulunmasında

çoğunlukla piyasa çarpanları yöntemi ve indirgenmiş nakit akımları yöntemi olmak üzere iki farklı yöntem kullanılır ve nihai değer bulunurken bu yöntemlere belli ağırlıklar verilir. Piyasa çarpanları yönteminde aynı sektörde faaliyet gösteren ve halihazırda payları borsada işlem gören şirketlerin borsa fiyatları ile çeşitli finansal büyüklükleri arasında orantı kurulur ve benzer orantının Şirket için geçerli olduğu varsayımında Şirket paylarının fiyatının ne olacağı değerlendirilir. Fiyat tespit raporunu incelerken, kullanılan benzer nitelikteki şirket verilerin şirket fiyatının belirlenmesinde gerçekçi bir referans noktası olup olmadığı yatırımcılar tarafından değerlendirilmelidir.

İndirgenmiş nakit akımları yönteminde ise, Şirketin gelecekte elde edeceği gelirleri, giderleri ve diğer nakit akışları tahmin edilir ve bu tahmin sonucunda bulunan nakit akışları belirlenen bir iskonto oranıyla bugünkü değerine indirgenir. Böylece bulunan değer firma değerini gösterir. Bu değerden Şirketin mevcut durumdaki net nakit borçları çıkartılarak Şirketin özkaynak değerine ulaşılır. Bu yöntem çeşitli varsayımlar içermektedir ve bulunan şirket değeri bu varsayımların gerçekleşecek olmasına bağlıdır. O yüzden yatırımcıların bu yöntemde gelecekle ilgili beklentilerle ilgili varsayımları ve kullanılan iskonto oranını incelemesi ve bunların makul olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir.

Bu değerlendirmeleri yapmak çoğu zaman bir uzmanlık gerektirebilir. Bu nedenle, SPK tarafından farklı uzman kuruluşların söz konusu fiyat tespit raporuyla ilgili değerlendirme yapması istenmekte ve bu raporlar da kamuya paylaşılmaktadır. Halka arza katılmadan önce fiyat tespit raporuyla ilgili diğer uzman görüşlerinin de incelenmesi yararlı olacaktır.

Şirket paylarının ilk defa halka arz olması genellikle yatırımcılar tarafından özel ilgi gösterilen bir konudur. Bu nedenle, yeni halka arz edilen şirketin borsa fiyatları ilk zamanlar diğer şirketlere kıyasla oldukça fazla dalgalanabilmektedir. Yatırımcıların yoğun ilgileri nedeniyle borsa fiyatı makul olmayan şekilde yükselebilmekte ve bunun sonrasında büyük düşüşler de yaşanabilmektedir. Yeni halka arz edilen şirkete yapılan yatırımların büyük kazançlar getirebileceği gibi büyük kayıplara da yol açabileceği bilinerek hareket edilmelidir.

